

Lærebog i den nyeste Historie

til Brug for

de lærde Skoler,

af

V. A. Bloch.

Anden Udgave.

Kjøbenhavn.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandel (F. Hegel).

Trykt hos J. Jørgensen & Co.

1875.

Første Afsnit.

Fra 1789 til 1815.

§ 1. Den franske Revolutions Udbrud. Den constituerende Forsamling.

Efterat de nye Lærdomme, som fremstilledes af det 18de Aarhundredes Skribenter,*) havde vundet Indgang hos det franske Folk, kunde den bestaaende Stats- og Samfundsorden (l'ancien régime) ikke længer opretholdes. Istedetfor Kongens guddommelige Ret hyldede man Læren om Folkets Souverænitet; imod Stændernes Privilegier stillede man de naturlige Menneskerettigheder og alles oprindelige Lighed; selv Troen paa den christelige Aabenbaring undergravedes ved en vantro Philosophi. At udjævne Modsætningen mellem den overleverede Tilstand og Tidens Fordringer blev da den store Opgave, som Kong Ludvig 16 tog i Arv efter sin Forgjænger. Til dens Løsning medbragte han et fjælsomt Sind, Medfølelse for Folkets Lidelser og Beredvillighed til for sin egen Person at bringe de Offere, som Almenvellet krævede; men uheldigvis havde han ikke lært noget, som kunde gjøre ham skikket til at styre et Land. Hans bedste Fornøjelse var at gaa paa Jagt, læse Rejsebeskrivelser og smedde Laase. Derhos var hans Charakter ubestemt

Odense
Universitetsbibliotek

66-16592

*) Se 4de D. S. 147.

og vaklende, saa at han manglede Evne til at bryde den Modstand, som ethvert alvorligt Forsøg paa Forbedringer i Staten fremkaldte saavel hos de privilegerede Stænder som hos den kongelige Familie og den talrige Hofstat, der levede i Herlighed og Glæde paa Statens Bekostning. Dette Parti udøvede en betydelig Indflydelse gennem Dronningen, den indtagende, men uerfarne og letsindige Maria Antoinette, en Datter af Maria Theresia. Idet Ludvig snart rettede sig efter Hoffets Ønsker, snart bøjede sig for Folkets Villie, blev hans Regjering en Kjæde af Frem- og Tilbageskridt, der tilsidst styrtede Bourbonnernes Throne i Støvet.

Ved Ludvig d. 16des Thronbestigelse (1774) trængte Finansvæsenet fremfor alt til gennemgribende Forbedringer; thi dels vare de aarlige Udgifter mange Millioner større end Indtægterne, dels stode just de mest skrigende Uretfærdigheder i Forbindelse med Beskatningen. Ludvig viste sin Redebonhed til at raade Bod herpaa ved Valget af sin Finansminister. Den retskafne og oplyste Turgot gjorde strax Udkast til Privilegiernes Ophævelse og Indførelsen af ensartet Beskatning. Kongen tilkjendegav ham sit Bifald hermed og ytrede: Jeg og Turgot ere Folkets eneste Venner. Alligevel vovede han ikke, da det kom til Stykket, at støtte den djærve Minister mod de begunstigede Klasser, som vægrede sig ved at opgive deres Særrettigheder. I Turgots Sted blev Finansernes Styrelse overdraget til den rige Bankier Necker fra Genève, skjønt han endnu ikke fik Plads i Kongens Raad, fordi han var Protestant og af borgerlig Fødsel. Bekjendt for sin Indsigt i Pengevæsenet fik Necker ved Laan rejst de uhyre Summer, der medgik til den nordamerikanske Krig. Desto nødvendiggjorde det at vise Sparsommelighed i andre Retninger; men dette mislykkedes Hoffet; Necker maatte træde tilbage, og Ludvig 16 föjede sig nu efter Hoffets Ønske, idet han betrodde Finanserne til den letsindige Calonne. Med ham vendte

Ødselheden tilbage, og Statens Midler bortkastedes for at mætte Hoffolkens Fornøjelsessyge. Men kun faa Aar vare saaledes hengaaede i sorgløs Nydelse, da Calonne saa sig nødsaget til at ty til nye Skattepaalæg. Tredie-stand kunde imidlertid næppe bære de Byrder, der vare den paalagte, end sige større; altsaa maatte der gjøres Forsøg paa at beskatte de privilegerede Stænder. Da Calonne mente, at det kun kunde ske med disses eget Samtykke, udvalgte Kongen et Antal fornemme og ansete Mænd af deres Midte og kaldte dem til Raadslagning. Men denne Forsamling, Notablerne, viste sig ikke saa fjøelig, som man havde ventet. Heftig angreben for sin slette Finansstyrelse, maatte Calonne nedlægge sin Post, uden at Regjeringens Forlegenhed var afhjulpen. Under nye, frugtesløse Forsøg, som Regjeringen foretog, paa egenmægtig at ordne Beskatningen, udbredte der sig en betænkelig Gjæring blandt alle Stænder og over hele Landet. Kongen, der ingen anden Udvej saa, tilstod da den fra alle Sider forlangte Sammenkaldelse af Rigsstænderne (les états généraux), som forud havde været i lovmæssig Besiddelse af Skattebevillingsretten og aldrig vare formelig afskaffede. Det var imidlertid ikke nok at gjenoplive denne Frankrigs gamle Forfatning; det gjaldt nu om at indrette den paa en mere tidsvarende Maade. Sidste Gang, da Rigsstænderne vare mødte (under Ludvig 13), havde Adelen, Gejstligheden og Borgerne raadslaaet hver for sig, og den tredie Stand havde kun havt een Stemme mod de to andre. Men da denne Stand indbefattede ikke alene den talrigste, men den virksomste og mest oplyste Del af Nationen, syntes den nu i det mindste at kunne kræve en med Adelen og Gejstligheden ligeberettiget Stilling. Den offentlige Mening udtalte sig ogsaa med stor Styrke for, at den skulde have lige saa mange Medlemmer som de to andre til sammen og danne een Forsamling med disse. Blandt en Mængde Flyveskrifter, som udkom, vakte intet større

Opsigt end et af Abbed Sieyès, hvori Sagen fremsattes i følgende korte og fyndige Vendinger: „Hvad er Trediestand? Intet — Hvad bør den være? Alt. — Hvad fordrer den at være? Noget.“ — Regjeringen, i hvilken den af Folket yndede Necker imidlertid var indtraadt som Finansminister, gav for saa vidt efter, som det bestemtes, at Halvdelen af de Deputerede (600 Medlemmer) skulde vælges af Trediestand, en Fjerdedel af Adelen og en Fjerdedel af Gejstligheden (300 af hver); derimod vovede den ikke at afgjøre, om der skulde raadslaas i tre eller i een Forsamling.

Valgene foregik under den livligste Deltagelse fra Folkets Side. Navnlig blandt Trediestands Deputerede indtraadte Frankrigs dygtigste og mest oplyste Mænd, blandt hvilke den skarpsindige Abbed Sieyès og især den som Statsmand og Taler lige fremragende Grev Mirabeau udmærkede sig. Selv de højere Stænders Valg faldt tildels paa Mænd, som sluttede sig til Folkets Sag, saasom Lafayette, der allerede havde kjæmpet for Frihedens Sag i Amerika, den smidige Biskop Talleyrand, den udsvævende Hertug Philip af Orleans, som paa denne Maade hævnede sig for Dronningens og Hoffets Ringeagt. Men den høje, rige Gejstlighed og Flerheden af Adelen vare haardnakkede Forsvarere af den bestaaende Tilstand.

Den 5te Maj 1789 aabnedes Rigsstændernes Forsamling i Versailles med stor Højtidelighed. Der opstod strax en alvorlig Strid om Stemmegivningen. Skulde der stemmes efter Stænder eller efter Hoveder? med andre Ord: skulde der være tre Forsamlinger eller een Fællesforsamling? Det første forfægtedes af Adelen og Gejstligheden, som altid vilde have Overvægten, naar de vare to mod een; det sidste af Trediestand, hvis dobbelte Antal ellers ingen Nytte var til. Da lange Forhandlinger ikke førte til Enighed, erklærede Trediestand

sig efter Sieyès's Forslag for Nationalforsamling og for det franske Folks Repræsentation.

Forskrækket over dette første revolutionære Skridt, tog Kongen Parti i Striden og lod under intet-sigende Paaskud Borgernes Forsamlingssal lukke. Men de kom sammen i Hoffets Boldhus og tilsvore hverandre, ej at ville skilles ad, førend Frankrig havde faaet en ny Forfatning. Da erklærede Kongen i et stort Fællesmøde Borgerstandens Beslutninger for ugyldige og befalede med truende Ord, at Stænderne skulde skilles ad til særskilt Raadslagning. Adelen og Gejstligheden adlød; men Borgerne bleve roligt siddende, og da en Hofmand kom for at minde dem om Kongens Befaling, raabte Mirabeau til ham: „Sig eders Herre, at vi ere her ifølge Folkets Villie, og at vi kun ville vige for Bajonetterne.“ En saadan Fasthed forfejlede ikke sin Virkning. Flere og flere af de højere Stænder indfandt sig i Borgernes Forsamling, saa at Kongen, tvertimod hvad han nylig havde befalet, opfordrede de øvrige til at opgive deres stiv-sindede Modstand. Afstemningen efter Hoveder faldt nu af sig selv. Strax paabegyndtes de store Arbejder, som skulde indføre en ny Tingenes Orden i Frankrig. Rigsstænderne vare saaledes blevne til en constituerende Forsamling.

Efter at Trusler intet havde frugtet, pønsede Hoffet paa at sprænge Forsamlingen med Magt. Det fik Kongen til at sammendrage stærke Troppeafdelinger af hvervede Schweizere og Tyskere, samt til at afskedige Necker. Men disse truende Forholdsregler fremkaldte en umaadelig Bevægelse i Paris. Heftige Folketalere opfordrede til væbnet Modstand mod det troløse Hof; Stormklokken lød, og efterat flere Vaabenoplag vare plyndrede, styrtede (d. 14de Juli) talløse Folkesværme under vilde Raab mod Bastillen, dette forhadte Fængsel, som havde inde-sluttet saa mange uskyldige Offere for Despotiet. Efter faa Timers Kamp sænkede den svage Besætning Vinde-

broerne og overgav sig. En Del af den tillige med Kommandanten blev nedhugget af det rasende Folk, og de dræbtes Hoveder paa Stænger baarne omkring i Gaderne. Bastillens jævnedes med Jorden. Forfærdet herover skyndte Kongen sig at fjerne Tropperne og kalde Necker tilbage. Men Regjeringen havde lidt et Knæk, som ikke mere lod sig oprette. Istedetfor de hidtil af Kongen ansatte Embedsmænd overtog et nyt, folkevalgt Borgerraad Styrelsen af Hovedstadens Anliggender; der oprettedes en Borgervæbning (Nationalgarde), som skulde holde Orden i Paris, men tillige kunde tjene til Værn mod Hoffet. Nationalgarden, der anlagde den trefarvede Kokarde, valgte Lafayette til Kommandant. Hovedstadens Exempel efterlignedes i alle Frankrigs Byer.

Bastillens Erobring hilstes vel overalt som Frihedens Sejr over Despotiet; men paa den anden Side havde der rejst sig en ny frygtelig Magt i Pøbelen, som allerede havde besudlet Paris's Gader med Blod. Friheden truede med at udarte til Lovløshed; Opstandsaanden forplantede sig med rivende Fart over hele Landet, hvor den undertrykte Almue vægrede sig ved at betale Skat, brændte Adels Herresæder og mishandlede Ejerne. At bringe Rolighed tilveje igjen paalaa nu den constituerende Forsamling, som var den eneste lovlige Myndighed, der havde noget at sige. I Erkjendelse af, at de forældede Standstretigheder vare den egentlige Aarsag til Folkets Nød og Forbitrelse, gjorde Adelen og Gejstligheden frivillig Afkald paa sin Skattefrihed, Jagtret, Jurisdiction, Tiende; Stæderne og Provinserne opgav deres Privilegier; Bønderne bleve fritagne for Hoveri; alle Statsborgere fik lige Adgang til civile og militære Embeder. Alt dette besluttedes under den højeste Begejstring for Fædrelandets Sag i Mødet Natten den 4de August, og saaledes omstyrtedes i een Nat Grundpillerne for den i Aarhundreder opførte Statsorden.

Trods disse kraftige Foranstaltninger vedblev der i Paris at herske den største Ophidselse, da man frygtede for, at Hoffet skulde føre Kongen til en Grænsefæstning, hvor han i Sikkerhed kunde tage alle Indrømmelser tilbage. En Gnist var tilstrækkelig til igjen at tænde Oprørsluen. Da hed det sig, at Nationen var bleven forhaanet ved et Officersgilde i Versailles, som den kongelige Familie havde overværet. En følelig Brødmangel ophidsede Mængden end mere, og pludselig (den 5te Oktober) satte uhyre Pøbelsværme, Fruentimmer og bevæbnede Mænd, sig i Bevægelse mod Versailles. „Lad os faa fat i „Bageren og Bagersken“, raabtes der; Kongen og Dronningen skulde skaffe Brød. Man trængte ind i Slotsgaarden, dræbte Vagterne og naaede til Dronningens, den forhadte Østerrigerindes, Værelser, som hun skyndsomt maatte forlade for at frelse sit Liv. Det lykkedes vel Lafayette, som var ilet til med en Del af Nationalgarden, at dæmpe Stormen; men Kongen og Dronningen maatte i et sælsomt Optog følge med Pøbelen til Paris, hvor de toge Bolig i det længe ubenyttede Slot Tuilerierne (den 6te Okt.) Midt i den store, Revolutionen hengivne Stad bevogtedes Kongen nu som Gidsel paa, at der fra Hoffets Side intet foretoges mod Nationen.

Den constituerende Forsamling, der ligeledes flyttede til Paris, fortsatte her de i Versailles paabegyndte Lovarbejder. Efter amerikansk Mønster havde man først vedtaget Erklæringen om Menneskerettighederne, hvis Hovedpunkter vare, at alle Mennesker ere lige i Rettigheder, og at Enevoldsmagten tilhører Folket, som har Ret til at værges sig mod Undertrykkelse. Idet man søgte at bringe disse Grundsætninger i Forbindelse med den monarchiske Regjeringsform, indrettedes Frankrigs nye Forfatning saaledes, at Kongen som Landets første Embedsmand fik den udøvende Magt; at den lovgivende Magt tildeltes en permanent, folkevalgt Forsamling, mod hvis Beslutninger Kongen dog fik et

udsættende (suspensivt) Veto, og den dømmende Magt overdroges til folkevalgte Domstole. Ligesom Parlamenterne derved ophævedes, saaledes omdannedes hele Retsplejen, og alle Statsborgere stilledes lige for Loven. For Ligheden var i øvrigt det meste allerede gjort ved Beslutningerne af 4de August; men man gik endnu videre og udslettede al Standsforskjel ved Ophævelse af Adel, Titler og Førstefødselsret; Retten til at erhverve Grundejendom blev fælles for alle. Fremdeles afskaffedes de gamle Provinser med deres særskilte Indretninger, og Frankrig inddeltes paa ensartet Maade i 83 Departementer, et mægtigt Middel til at styrke Rigets Enhed. I Tidens Aand reformeredes fremdeles de kirkelige Forhold: alle Munkeordener ophævedes, hvert Departement gjordes til et Stift, og Folket fik Ret til at vælge de gejstlige Embedsmænd (Kirkens borgerlige Forfatning). Hertil føjedes en Beslutning, hvorved alt Kirke- og Klostergods erklæredes for Statens Ejendom, mod at denne overtog Gejstlighedens Lønning. Det samme var sket med de kongelige Domæner, medens en bestemt Pengesum anvistes til Kongens og Hoffets Underhold (Civilliste). Disse „Nationalgodser“, der havde en Værdi af mange hundrede Millioner, frembød et passende Middel til at afhjælpe Finansnøden. Men da store Pengesummer øjeblikkelig maatte skaffes tilveje, besluttede den constituerende Forsamling at udstede Papirspenge, som skulde indløses og opbrændes, efterhaanden som Godsernes Salg kunde finde Sted. Necker modsatte sig forgjæves dette lette, men farlige Middel til at rejse Penge. Han traadte da ud af Regjeringen og forlod Frankrig, hvor andre havde fortrængt ham af Folkegunsten. Virkelig gik Neckers Advarsler snart i Opfyldelse. Da Sedlerne udstedtes i langt større Mængde, end de kunde indløses, sank deres Værdi langt under det paalydende Beløb; Pengevæsenet kom i fuldstændig Forvirring, og deraf opstod igjen Dyrtid, Pøbeloprør og alleslags Ulykker. Men

Salget og Udstykningen af Nationalgodserne, hvis Mængde siden forøgedes med Emigranternes konfiskerede Ejendomme, styrkede i høj Grad Revolutionens Sag; thi derved dannedes en talrig fri Landbostand, der ved egen Fordel var knyttet til den nye Tingenes Orden.

De store, politiske og sociale Reformere vare satte igjennem af den constituerende Forsamlings frisindede Flertal (venstre Side), som repræsenterede Folkets Middelklasse og særlig støttede sig til Nationalgarden. Det adelige og gejstlige Aristokrati (højre Side) havde forgjæves stridt imod; dets Modstand blev stedse svagere, og dets Antal mindre. Adelen havde nemlig, da den saa Kongen given til Pris for Pøbelens Forhaanelser og alt Bestaaende omstyrtet, slaaet ind paa den vovelige og og ubesindige Vej at udvandre. Efter den 14de Juli havde Kongens Broder, Greven af Artois, givet Exemplet hertil; men efter den 5te Oktober tog Emigranternes Antal til i en overordentlig Grad. Deres Udsendinge indfandt sig ved alle evropæiske Hoffer, hvor de opfordrede til at gjenoprette den gamle Tilstand i Frankrig med Vaabenmagt. Tusinder af dem samlede sig paa Grænserne, især i Koblenz, og beredte sig til at understøtte et fjendtligt Indfald i deres Fædreland. Ogsaa Gejstligheden blev en erklæret Fjende af Frihedsbevægelsen, siden den constituerende Forsamling egenmægtig og mod Pavens Villie omdannede de kirkelige Forhold. To Trediedele af Præsterne nægtede at aflægge Ed paa Forfatningen; de maatte nedlægge deres Embeder, men vedbleve just derfor i de troende Katholikers Øjne at gjælde for sande Præster og benyttede deres Indflydelse til at vække Had til Revolutionen især hos den overtroiske Landalmue. Saaledes begyndte baade indre og ydre Fjender at true Frankrigs endnu ubefæstede Frihed. Dette virkede igjen tilbage paa Folkestemningen, der holdtes i en vedvarende Ophidselse gjennem politiske Klubber, hvoraf flere stiftedes i denne Tid.

Midt under den tiltagende Uro stod den svage Ludvig 16 holdningsløs og vaklende, snart paavirket af Hoffet, der stod i Forbindelse med Emigranterne, snart ængstet af Klubbernes Trusler og Pøbelens Forhaanelser. Kun i enkelte Øjeblikke syntes en Forsoning endnu at være mulig f. Ex. ved den storartede Fest paa Marsmarken, den 14de Juli 1790, Aarsdagen for Bastillens Indtagelse. For det forsamlede Folk aflagde Ludvig her Ed paa den ufuldendte Forfatning; man tiljubede ikke blot ham, men endogsaa Dronningen høje Bifaldsraab, da hun løftede Dauphinen i Vejret, ligesom for at lade ham deltage i den almindelige Glæde. Men dette var kun en hurtig forbigaaende Stemning. Snart traadte Mod-sætningerne frem paany, og Partikampen brød løs med samme Bitterhed som før.

Ude af Stand til at beherske Forholdene ved egne Kræfter, indlod Kongen sig i hemmelig Forbindelse med Mirabeau. Denne Frihedsmand, der havde bidraget mere end nogen anden til at styrte Despotiet, mente nemlig, at det nu var nødvendigt at danne en kraftig og folkelig Regjering, som kunde sikre Frihedsværket en rolig Udvikling og afværge alle tøjlesløse Udskejelser. Men uheldigvis døde Mirabeau (1791), før end Kongen kunde bestemme sig til at følge hans Planer. Raadvild og forladt besluttede Kongen nu at unddrage sig sin pinlige Stilling ved hemmelig Flugt. Om Natten den 20de Juni 1791 lykkedes det ham med sin Familie at snige sig ud af Paris og derpaa at fortsætte Rejsen uhindret indtil Grænsen af Lothringen, hvor en Troppestyrke stod beredt til de flygtendes Beskyttelse. Men paa en Bro ved Byen Varennes blev Vognen pludselig standset. Kongen var bleven gjenkjendt og førtes nu under Nationalgardens Bedækning tilbage til Paris. Her blev vel den kongelige Myndighed midlertidig ophævet, men 3 Maaneder efter gjenoprettet, da Forfatningen var fuldendt og besvoret af Ludvig 16. Den constituerende

Forsamling, hvis Hverv dermed var tilendebragt, opløste sig d. 30te September 1791, efter at have arbejdet i 2½ Aar. Det var besluttet, at ingen af dens Medlemmer kunde gjen vælges til den lovgivende Forsamling, der skulde indtage dens Plads.

§ 2. Den lovgivende Forsamling.

Det store Folkeparti, som havde styrtet den gamle Statsorden i Frankrig, havde især efter Kongens Forsøg paa at flygte begyndt at opløse sig i to Hovedgrupper: Tilhængerne af den constitutionelle Kongemagt og Republikanerne, mellem hvilke Spaltningen med hver Dag blev skarpere. Republikanske Anskuelser udbredtes vidt og bredt gennem de politiske Klubber, af hvilke ingen opnaaede saa frygtelig en Berømmelse som Jakobinernes Klub*), efter at den snedige og grusomme Robespierre var bleven dens Leder. Da han havde været Medlem af den konstituerende Forsamling og derfor var udelukket fra at tage Sæde i den lovgivende Forsamling, fremtraadte han i Jakobinerklubben, blandt hvis Medlemmer han vidste at skaffe sig Ry som en ægte Folkeven. Man beundrede hans Ubestikkelighed og strænge Levemaade; hans svulstige Veltalenhed faldt ret i Tidens Smag, og man jubede over den ubøjelige Conseqvens, hvormed han vilde have Rousseaus Ideer gennemførte. Snart lykkedes det Robespierre at fortrænge alle dygtigere og mere ansete, som han misundte og hadede; da blev Republikens Indførelse og Folkets Ret til at tage Hævn for tidligere Undertrykkelser de Læresætninger, som daglig foredroges fra Talerstolen i Jakobinernes Klub. Ethvert Forsøg af denne Art var den haandfaste Pøbel, der fyldte Klubbens Galerier, beredt til at understøtte i

*) Den kaldtes saaledes, fordi Møderne holdtes i en nedlagt Jakobinerkirke.

Gjerningen. Gjennem Forgreninger i alle Frankrigs Byer og gennem en til deres Raadighed staaende tøjlesløs Presse søgte Jakobinerne i Paris at gøre sig til Organ for den offentlige Mening, og snart gjaldt deres Beslutninger for Udtryk af Folkets souveræne Villie. De voldsomste Frihedsmænd samledes i en lignende Klub, Cordelierernes, der beherskedes af den dristige Folketaler Danton og Skribenten Camille Desmoulins. Hvad man kunde vente sig af Fremtiden, saas allerede nu af Bladet „Folkevennen“, hvori den afskyelige Marat aabenbart opfordrede til at dræbe alle Aristokrater og betegnede de laveste Folkeklasser, Sansculotterne, som de eneste sande Fædrelandsvenner. Ved Siden af disse yderliggaaende Republikanere, der støttede sig til Masserne, dannede der sig ogsaa et maadeholdent republikansk Parti, som havde Indflydelse paa de dannede Klasser. Dettets mest fremtrædende Førere vare nogle unge talentfulde, men lidet fremsynede Mænd fra Departementet Gironde, efter hvem hele Partiet kaldtes Girondiner; en glødende Begejstring for Friheden og den græsk-romerske Oldtid gjorde dem til Kongedømmets Modstandere; istedetfor denne forældede Regjeringsform vilde de sætte en paa Dyd og Sædelighed grundet Republik, under hvilken Frankrig skulde gaa forud for Menneskeheden i alle ædle Idrætter.

Lige over for disse talrige og stærke Modstandere mistede Tilhængerne af den constitutionelle Kongemagt Herredømmet i Paris. Lafayette, en af deres Hovedmænd, maatte fratræde Kommandoen over Nationalgarden, medens en Mængde af den ejendomsløse Pøbel optoges i Hovedstadens bevæbnede Styrke. At sætte en Dæmning for Revolutionens rivende Strøm blev saa meget mindre muligt for dette besindige Frihedsparti, som heller ikke Kongen ærlig vilde slutte sig til det, men fortsatte et tvetydigt Rænkespil, hvorved han just arbejdede sine værste Fjender i Hænderne. Der var

saaledes kun ringe Udsigt til, at Frankrigs constitutionelt-monarchiske Forfatning skulde blive varig.

Den af lutter nye Kræfter sammensatte lovgivende Forsamling aabnede sine Møder d. 1ste Oktober 1791. Venstre Side dannede Republikanerne, blandt hvilke Girondinerne under Ledelse af Brissot og Vergniaud glimrede ved Veltalenhed; højre Side bestod af den constitutionelle Kongemagts Tilhængere. Da Emigranterne rustede sig i tætte Masser paa Grænserne, fandt den lovgivende Forsamling det nødvendigt at tage strænge Forholdsregler mod dem. Det vedtoges, at de Emigranter, der ikke inden en vis Tidsfrist vendte tilbage, vare dødsdømte, og at deres Gods skulde konfiskeres, samt at de ubeedigede Præster, der ophidsede Almuen, skulde deporteres. Kongen anvendte vel sit Veto mod begge disse Love, men paadrog sig derved kun Beskyldning for at spille under Dække med Revolutionens Fjender i Ind- og Udlandet; han maatte for at berolige Folket antage et girondinsk Ministerium, i hvilket den retsindige Roland og den smidige Dumouriez vare Hovedmændene. Forholdet til Udlandet, hvor Fyrsterne begyndte at frygte Frihedsideernes Indtrængen, var imidlertid blevet mere og mere spændt. Da endelig Frants 2 af Østerrig i Forbund med Preussens Konge Frederik Wilhelm 2 truede med at blande sig i Frankrigs indre Anliggender, blev Ludvig 16 af sine Ministre tvungen til at besvare dette Skridt med en Krigserklæring (1792).

Frankrig var kun slet forberedt paa Krig. De fleste Officerer af Adelen vare emigrerede; de tilbageblevne fandt Mistillid hos Soldaterne og stemples som Forrædere af Paris's tøjlesløse Presse. Selv Lafayette, der havde faaet en Kommando paa Grænsen, lagdes for Had, fordi han forsvarede den monarchiske Forfatning. Til Frankrigs Forlegenheder svarede Fjendernes Overmod. Da Ferdinand af Brunsvig i Spidsen for en Hær af Preussere og Emigranter rykkede ind over Frankrigs

østlige Grænse, udstedte han et Manifest, hvori Paris blev truet med Ødelæggelse i Bund og Grund, dersom der skete Kongen og den kongelige Familie mindste Overlast. Dette var i Jakobinernes Øjne det bedste Bevis paa, at Ludvig 16 stod i forbrydersk Forbindelse med Fjenden. Det hed sig (ikke uden Grund), at Hoffet kjendte Preussernes Marchepplan og glædede sig til deres Indrykning i Paris som til en Befrielsesdag. Folkepartiets Forbitrelse kjendte nu ingen Grænser. Bevæbnede Bander tilkaldtes fra Departementerne under Skin af at dække Paris, i Virkeligheden for at omstyrte Thronen, medens den lovgivende Forsamling gjenlød af Vergniauds heftige Angreb paa Kongen. Da Marseillanerne, lutter vilde Revolutionsmænd, rykkede ind i Paris, slog Kongedømmets sidste Time. Danton, Camille Desmoulins og Bryggeren Santerre traf nu aabenlyst Anstalter til en Opstand, som Foreningen af Jakobinere, Cordelierer, Departementstropper og Forstædernes Sansculotter skulde gjøre uimodstaelig. Udførelsen fastsattes til den 10de August 1792. Ved Midnatstid lød Stormklokken og hvirvlede Allarmtrommen over den store Hovedstad. Medens en Folkesværm begav sig til Raadhuset for at indsætte et nyt, jakobinsk Borgerraad, drog Oprørernes Hovedmasse bevæbnet med Geværer, Sabler eller Spyd, mod Tuilerierne. Ludvig 16 havde her til sit Forsvar samlet en Bataillon af Schweizergarden, en Del Adelsmænd og Tjenere, som ikke vilde svigte ham i Nøden. Nationalgarden var derimod mødt i ringe Antal, og da Kongen viste sig for den, blev han modtaget med Raabet: „Folket leve“. Under disse Omstændigheder syntes det altfor farligt at indlade sig paa en Kamp. I det yderste Øjeblik, da Pøbelmassen allerede omringede Slottet, flygtede Kongen med sin Familie til den lovgivende Forsamling, i hvis Midte han haabede at finde Beskyttelse. Alligevel udspandt der sig en Kamp ved Indgangen til Slottet, uden at man veed, fra hvilken Side Begyndelsen skete.

Schweizerne holdt sig tappert; men da de paa Kongens Befaling havde standset Ilden, styrtede Belejrerne frem under frygtelige Hævnkrig og nedsablede alle Slottets Forsvarere. Opstandens Ledere benyttede sig hurtig af Sejren. Efterat Folkemassen under vilde Sange og fremvisende sine blodige Trofæer var draget igjennem den lovgivende Forsamlings Sal, indfandt Borgerraadet sig, i hvilket Marat og Robespierre havde taget Sæde, og fordrede bydende, at det souveræne Folk skulde indsættes i sine Rettigheder. Forsamlingen var lamslaaet af Skræk; Gironden følte sig afmægtig lige over for de frygtelige Kræfter, som den selv havde været med til at sætte i Bevægelse. Det besluttedes i en Fart, at Kongen var midlertidig afsat, og at et Nationalconvent skulde sammenkaldes for at bestemme Frankrigs fremtidige Forfatning.

Indtil dette kunde ske, herskede det jakobinske Borgerraad i Paris, understøttet af Danton, som var bleven Minister, og af Santerre, som var stillet i Spidsen for Nationalgarden. Alt, hvad disse forlangte, maatte den lovgivende Forsamling stadfæste. Det var frygtelige Dage for alle Venner af Kongedømmet. Ludvig 16, Dronningen og den øvrige kongelige Familie bleve fængslede i Templetaarnet og satte under Borgerraadets strænge Opsyn. Lafayette maatte, efter et forgjæves Forsøg paa at gjenoprette Kongemagten, søge Frelse i Flugten; men Østerrigerne opsnappede ham og holdt ham flere Aar i Fangenskab. Medens Preusserne uden synderlig Modstand rykkede frem igjennem Champagne, steg Ophidselsen i Paris til den voldsomste Grad. Borgerraadet lod talrige Husundersøgelser anstille, hvorved en stor Mængde Mennesker fængsledes som mistænkte for at være kongeligsindede eller staa i Forbindelse med Fjenden. Da disses Domfældelse ikke syntes at gaa hurtig nok fra Haanden, brød blodtørstige Pøbelskarer ind i Fængslerne og myrdede paa den rædselsfuldeste Maade omtrent 1400

Mennesker (2—6 Septbr, 1792). Ingen forsøgte at hindre denne Folkejustits; Danton ansaa det for nødvendigt „at indjage de kongeligsindede Skræk“; ja Borgerraaet udbetalte endog Morderne Dagløn for deres „Arbejde i Fædrelandets Tjeneste“.

§ 3. Nationalconventet.

Den lovgivende Forsamling sluttede sine Møder den 20de Septbr. 1792. Dagen efter sammentraadte Nationalconventet og erklærede enstemmig Frankrig for en Republik. Men efterat den fælles Fjende, Kongen, var styrtet, ophørte ogsaa Enigheden i det republikanske Parti. Skarpe Modsætninger adskilte Girondinerne, der afskyede Voldsgjerningerne og fordrede Friheden brugt med Maadehold, fra de yderliggaaende Jakobinere, som i Kraft af den ubegrænsede Ligheds Princip vilde bringe Masserne til Herredømmet, hvilket Midlerne end vare. Intet af disse Partier havde i Begyndelsen bestemt Overvægten i Conventet. I Paris, hvor Valgene foregik i Jakobinernes Klub, havde man valgt disses mest udprægede Førere, Robespierre, Danton, Camille Desmoulins, Marat, som med deres Tilhængere satte sig paa de højeste Pladser i Conventssalen, hvorfra dette Parti kaldtes Bjerget. Paa disse Bænke saas endog Philip af Orleans, som havde antaget Navnet Egalité og paa enhver Maade søgte at bringe sin kongelige Herkomst i Forglemmelse. Derimod havde Departementerne for en stor Del valgt Girondiner, der nu indtog højre Side i Modsætning til Bjerget. Partierne fik snart Lejlighed til at prøve Kræfter, da det besluttedes at sætte „Ludvig Capet“ under Anklage for Højforræderi. Han maatte underkaste sig et Forhør for Conventets Skranke. Men hverken hans værdige Holdning under dette eller hans Advokaters Veltalenhed eller den Forfatningsbestemmelse, som erklærede Kongen for ukrænkelig, kunde virke paa

disse Mænd, der paa een Gang opkastede sig til Ludvigs Anklagere og Dommere. Med stor Majoritet afsagdes Kjendelsen „skyldig“. Spørgsmaalet var derpaa, hvilken Straf han skulde lide. Bjerget vilde ikke slippe sit Bytte. Kongens Død skulde paa een Gang indjage Evropas Fyrster en gavnlig Skræk og gjøre enhver Tilbagegang til Monarchiet umulig. Girondinerne vilde derimod ikke udgyde Kongens Blod; men forfærdede over den af Klubberne ophidsede Pøbels Trusler, vovede de næppe at vedkjende sig denne Hensigt. De gjorde kun et mat Forsøg paa at lade Conventets Dom bekræfte af hele det franske Folk. Da dette Forslag var forkastet, udtalte Conventet sig med faa Stemmers Overvægt for Dødsstraffen. Ludvig modtog sin Dom med Fatning. En Forudfølelse havde allerede længe gjort ham fortrolig med den Tanke, at han vilde komme til at lide samme Skjæbne som den engelske Kong Carl 1, hvis Historie gjerne fandtes opslaaet paa hans Bord. Efter en gribende Afsked med sin Familie blev han ført gennem dobbelte Rækker af Soldater til Skafottet. Han forsøgte her at tale til Folket, men Santerre lod hans Stemme overdøve af Trommernes Hvirvlen. Faa Øjeblikke efter gjorde Guillotinen Ende paa hans Liv (21de Januar 1793).

Paa Krigsskuepladsen vare imidlertid vigtige Begebenheder forefaldne. Efter at have samlet de forskellige Armeer i Nordfrankrig under sin Kommando, tvang General Dumouriez den preussiske Hær, som var kommen Paris nær paa faa Dagmarcher, til at vige. Et regnfuldt Efteraar og Mangel paa Levnetsmidler gjorde Tilbagetoget ødelæggende, og Ferdinand af Brunsvig maatte føre sin Hær i opløst Tilstand ud af Frankrig. Dumouriez fik derved frie Hænder til at vende sig mod Østerrigerne. Sejren ved Jemappe (1792) bragte hele Belgien i Fransk-mændenes Hænder, og Skibsfarten paa Schelde blev frigivet til Hollændernes store Misfornøjelse. Paa samme Tid trængte Custine frem til Rhinen og erobrede Fæst-

ningen Mainz, ja brandskattede endog hinsides Rhinen. Kongen af Sardinien, der havde sluttet sig til Frankrigs Fjender, blev straffet med Erobringen af Savoyen og Nizza. Men ved Ludvig d. 16des Henrettelse og ved Udbredelsen af republikanske Grundsætninger i de erobrede Lande udæskede Conventet næsten alle Evropas Hoffer til Kamp. I Aaret 1793 udbrød Krigen efterhaanden med England, som styredes af William Pitt, med Holland, hvis Arvestatholder Wilhelm 5 gik i Englands Fodspor, med Spanien, det tyske Rige og næsten alle de italienske Stater.*) Sjælen i denne Coalition mod Frankrig var William Pitt. Medens han ved engelske Subsidier satte Fastlandsmagterne istand til at falde over Frankrig, opnaaede han en dobbelt Hensigt, at tilfredsstille det engelske Aristokratis Had til Revolutionen og at befæste Englands Overherredømme paa Havet.

Under disse Omstændigheder tog Krigen i 1793 en for Frankrig meget farlig Vending. Dumouriez tabte Slaget ved Neerwinden, hvilket havde hele Belgiens Rømning til Følge. Da han derpaa vilde drage mod Paris for at styrte Bjerget og gjenoprette Kongemagten, blev han forladt af sine Soldater og undslap kun med Livsfare til den østerrigske Lejr. I Frankrigs Indre naaede Strid og Opløsning paa den Tid sit højeste. Aabent Oprør udbrød i Vendée, hvis Befolkning bestod af kraftige, men uvidende Bønder, der gik i Præsternes Ledebaand og vare meget forbitrede over de nye, af Revolutionen skabte Tilstande. Begunstigede af det skov- og mose-rige Terrain, bragte Vendéerne Død og Undergang over Republikens Soldater, der vovede sig ind i deres

*) Neutrale vare kun Danmark, Sverige, Schweiz og Tyrkiet. Ruslands Holdning var fjendtlig mod Frankrig; men beskjæftiget med Polens Deling afholdt den kloge Catharina sig fra al virksom Deltagelse i Krigen.

Land. Forvovne Smuglere i Bretagne, Chouanerne, sluttet sig til Opstanden. Snart stode 100,000 Mennesker under Vaaben paa begge Sider af Loire.

Paa samme Tid var Conventets Kraft lammet ved bitre Partikampe. Bjerget udslyngede heftige Beskyldninger mod Girondinerne, kaldte dem Dumouriez's medskyldige eller paastod, at de vilde rejse Departementerne mod Hovedstaden og omdanne den udelelige Republik til en Føderativstat. Girondinerne svarede med at anklage Bjergets Førere for Delagtighed i September-Myrderiet eller for at ville tyrannisere Conventet og hele Frankrig ved Hjælp af Paris's Pøbel. Da Gironden endnu hævdede sin Indflydelse i Conventet ved Ordets Magt, tog Modstanderne deres Tilflugt til Vold. I flere Dage kaldte Stormklokkerne til Vaaben; Borgerraadet indfandt sig i Conventet og krævede Girondens Førere fængslede. Forgjæves søgte Forsamlingen med Præsidenten i Spidsen at forlade Salen, hvor Pøbelens Trusler hindrede al fri Raadslagning. Da Henriot, en forhenværende Politispion, som var bleven Anfører for Nationalgarden, truede med at skyde Conventet ned, dersom Folkets Villie ikke agtedes, maatte man opgive al Modstand. Under frygtelig Larm udstedtes Arrestordre mod 32 af Girondinernes Parti, deriblandt Vergniaud, Brissot og Roland (2 Juni 1793). Nogle af dem fandt sig i denne Skjæbne, skjønt den var den sikre Vej til Døden; andre flygtede til Departementerne, for at vække Opstand mod Bjergets Tyranni. Lyon, Marseille, Toulon, Bordeaux og Caen faldt fra Conventet; Toulon optog en Besætning fra den udenfor Havnen liggende engelske Flaade, og Ludvig 17, der sad indespærret i Temple med sin Moder, udraabtes til Frankrigs Konge. Charlotte Corday, en sværmerisk Pige fra Caen, skaffede sig Adgang til Marat og stødte ham en Dolk i Hjertet. I den Tro at have gavnet Frihedens Sag, led hun Døden paa Skafottet med Fasthed.

Medens saaledes Borgerkrigen omspændte Størstedelen af Frankrig, vare de fjendtlige Hære fra alle Sider trængte frem over Grænserne; Østerrigerne og Engländerne faldt ind Nord fra, Preusserne gik over Rhinen, Sardinierne over Alperne og Spanierne over Pyrenæerne. Conventets Befalinger lystredes kun i Paris og de nærmeste Departementer, samt i Armeerne. Alt tydede paa, at Revolutionen var sin Undergang nær. Men Bjerget var paa samme Tid blevet eneherkende i Conventet og paatrykte snart Kampen mod de indre og ydre Fjender en frygtelig Kraft. For at tilfredsstille Folket, forfattedes i Hast en demokratisk Grundlov (Constitutionen af 1793); men da Frankrigs Frelse beroede paa Regjeringens Fasthed, skulde denne Grundlov først træde i Kraft, naar Farerne vare fjernede. Indtil da tiltog Conventet sig dictatorisk Magt og lod denne udøve gennem Velfærdsudvalget (comité du salut public), blandt hvis Medlemmer Danton, og senere Robespierre og St. Just vare de vigtigste. Dermed begynder Rædselsperioden (Terrorismen). Conventets stormende Møder afløstes nu af korte, næsten tavse Sammenkomster, i hvilke Velfærdsudvalgets Beslutninger fik Lovskraft. Man nøjedes ikke med at gennemføre Loven mod Emigranterne i dens fulde Strænghed; en ny, frygtelig Lov paabød alle mistænkte Fængsling, og som mistænkte betegnedes alle forhenværende adelige, alle ubeedigede Præster, enhver, der udmærkede sig ved Rigdom eller Dannelsen, naar han ikke i Gjærningen viste sig Republiken hengiven. De fængsledes Skjæbne afgjordes af en ny Domstol, Revolutionstribunalet, ved en kort, mundtlig Proces; Døden var saa godt som den eneste Straf, der tilkjendtes, og Udførelsen fandt øjeblikkeligt Sted. Al Modstand mod Republiken skulde knuses ved Skræk. Bloddømmene, der snart bleve almindelige, ramte først højtstaaende Personer eller berømte Navne for at gjøre desto større Virkning. General Custine

blev guillotineret, fordi han ikke havde udrettet noget med den ved Dumouriez's Flugt opløste Hær. Maria Antoinette (Enken „Capet“) anklagedes for Delagtighed i sin Mands Forbrydelser og modtog Døden som en velkommen Ende paa utallige Lidelser. Hendes Skjæbne delte Ludvig d. 16des fromme Søster Elisabeth og Philip Egalité, skjønt han havde virket sammen med de vildeste Jakobinere. De fængslede Girondiner bragtes under Øxen, syngende Marseillaisen, og Rolands Kone, hvis Hus havde været et Foreningspunkt for dem, døde med Beklagelse over al den Uret, man begik i Frihedens Navn. Frihedstiden skulde betegnes ved et fuldstændigt Brud med Fortiden. Katholicismen blev afskaffet som Statsreligion, og Gudstjenesten forbudt. Den christelige Kalender maatte vige for Frihedens Tidsregning, i hvilken Aaret begyndte med Republikens første Dag (22de Sept. Jævn døgn); Maanederne fik nye Navne efter deskliftende Aarstider, og istedetfor Uger traadte Dekader. Decimalsystemet indførtes i Maal og Vægt. Papirspengene fik tvungen Cours derved, at bestemte Priser (maximum) sattes paa alle Varer. Den fine, slebne Selskabstone, der kun syntes at passe for Aristokrater, fortrængtes; man tiltalte hinanden med „Du“ og „Borger“. Alvorlige og simple Sæder skulde udmærke Nutidens ligesom Oldtidens Republikanere. Et Parti af de vildeste Demokrater, som havde Sæde i Borgerraadet, gjorde Forsøg paa at indføre en Tilbedelse af Fornuften. I Fornuftens Tempel (Notre-Dame Kirken) holdtes hver tiende Dag en Gudstjeneste med Musik og Dans, ved hvilken en ung Kone, klædt i Frihedens Farver, forestillede Fornuftens Gudinde. Men Robespierre vilde ikke taale dette Vanvid. Han lod Conventet decretere, at det franske Folk troede paa et højeste Væsen, og Ophavsmændene til Fornuftdyrkelsen bleve siden, da de begik andre Udskejelser, guillotinerede.

Medens Rædselsherredømmet saaledes udfoldede sig i Paris, ledede Ingeniørofficeren Carnot, som Medlem af Velfærdsudvalget, Kampen mod de oprørske Departementer og Udlandet med uhyre Kraft. En Lov, hvorved det franske Folk udskrevs i Masse, fyldte Armeens Rammer. Efterat de fornemme Officerer, der endnu vare tilbage, vare afsatte, udvalges nye, republikanske Generaler af de underordnede Rækker. Udsendinge fra Conventet traadte til for at vaage over deres Færd, anspore Begejstringen for Fædrelandets Sag og tilvejebringe alle Fornødenheder ved vilkaarlige Befalinger. For den General, der ikke gjorde sin Pligt — og til Pligterne hørte fremfor alt Sejren — stod Guillotinen truende i Baggrunden. Virkningerne af Regjeringens og hele Folkets overordentlige Anstrængelser sporedes snart overalt. Vendéerne, der kjæmpede tappert men uden Sammenhold, kunde i Længden ikke modstaa en Krigsførelse, der gik ud paa at berøve dem ethvert Holdepunkt ved en planmæssig Ødelæggelse af Landet. Conventet havde skrevet til sine Tropper: „Frihedens Soldater! Vendéens Røvere maa være udryddede inden Oktober Maanedes Ende“. Svaret lød: „Vi have intet efterladt uden Lig og Aske“. Conventets Udsending, den blodtørstige Carrier, rasede i Nantes frygtelig imod de overvundne. Da Guillotinen ikke hurtigt nok kunde tømme Fængslerne, lod han Skibe, fulde af Offere, sætte ud paa Loire og bore i Sænk. Alligevel blussede Borgerkrigen flere Gange op paa ny, og først længe efter, da man kom Vendéerne imøde med Forsonlighed, vendte Roligheden tilbage. Lettere blev Oprøret betvunget i Caen, Marseille og Bordeaux. Staffen var blodig, men endnu grusommere i Lyon, efterat denne Stad havde overgivet sig paa Naade og Unaade. De skyldige vare her for mange til, at Guillotinen kunde skaffe dem af Dage; Indbyggerne bleve da nedskudte hobevis med Kardætsker. Toulon erobrede ved en Belejring, under hvilken den unge Artilleriofficer

Napoleon Bonaparte første Gang udmærkede sig, hvorpaa Staden hjemfaldt til Velfærdsudvalgets grusomme Hævn (Dec. 1793).

Ved Udgangen af 1793 vare ogsaa de udenlandske Fjender fordrevne fra Frankrigs Jordbund; for silde maatte de angre, at de havde spildt Tiden med at belejre Fæstninger paa Grænserne istedetfor at gaa lige løs paa Paris. I 1794 gik de Franske over fra Forsvar til Angreb. Medens Pichegru trængte frem langs med Kanalen, angreb Jourdan Østerrigerne i Fronten og sejrede ved Fleurus, hvorpaa begges Armeer forenede sig i Brüssel. Inden Aarets Ende var hele den venstre Rhinbred i Franskmændenes Hænder. Midt om Vinteren 1795 drog Pichegru over de tilfrosne Kanaler og Floder ind i Holland, hvor det republikanske Parti modtog ham vel og rejste sig mod Oranierne. Arvestatholderen flygtede til England faa Dage, før Pichegru holdt sit Indtog i Amsterdam. Folkesouveraniteten proklameredes, og Holland indgik under Navn af den bataviske Republik et nøje Forbund med Frankrig. Disse Sejre bragte flere af Frankrigs Fjender paa Fredstanker. Preussen, der var optaget af den langt bekvemmere og fordelagtigere Deling af Polen, og Spanien, hvis Kræfter vare udtømte, sluttede Fred i Basel (1795). Frankrig beholdt de preussiske Besiddelser paa den venstre Rhinbred og erhvervede den spanske Halvdel af St. Domingo. Snart efter indgik Spanien et Angrebs- og Forsvarsforbund med Frankrig.

Imidlertid vare store Forandringer foregaaede i Paris. Ikke alle Bjergets Medlemmer vare enige i det blodige Slakteri, som Velfærdsudvalget lod udføre over hele Frankrig, og som aldrig syntes at skulle faa Ende. Danton havde sat Bøddeløxen i Gang for at knuse Republikens Fjender, ikke for at udrydde dens Borgere. I nogen Tid havde han holdt sig borte fra Conventet og opholdt sig paa Landet i private Anliggender. Da han kom tilbage til Paris, var det for at gjøre Ende paa

Velfærdsudvalgets Dictatur og indføre en lovlig, mildere Regjering. Men Folkegunsten tabes under Revolutioner hurtigere, end den vindes. Da Robespierre saa, at Dantons Indflydelse paa Masserne var aftaget, greb han Lejligheden til at skille sig af med en Medbejler, som han frygtede og misundte. Et Anklagedecret udfærdigedes mod Danton, hvori han beskyldtes for at ville styrte Republiken med utidigt Maadehold. Men ved at høre hans mægtige Stemme, der saa ofte havde gjenlydt paa Frihedens Kampplads, men nu hævedes til hans eget Forsvar, blev Revolutionsdomstolen øjensynlig vaklende. Mod Sædvane opholdtes Processen i tre Dage; først paa Conventets udtrykkelige Befaling fældedes Dødsdommen. Danton og Camille Desmoulins tillige med deres Venner, 16 i Tallet, bragtes under Guillotinen (April 1794). I de følgende tre Maaneder var Robespierre eneherkende i Conventet og Velfærdsudvalget. Dette var Rædselsherredømmets frygteligste Tid. Revolutionstribunalets Forretningsgang forkortedes; man forhørte nu ikke længer de anklagede. Guillotinen var idelig i Bevægelse, Fængslerne tømtes kun for at fyldes med nye Offere for Robespierres Mistænksomhed. Men efterhaanden som Farerne fjernede sig fra Republikens Omraade, begyndte Lidenskaberne at slappes, og istedetfor den hidtilværende Spænding traadte Væmmelse for den fortsatte Blodsudgydelse. Da Robespierre mærkede, at der var Misfornøjelse i selve Bjerget, besluttede han at rense Conventet ved en ny Proscription. Han stoledes paa denne Forsamlings Lydighed eller Frygt; i Nødsfald stode Jakobinerklubben og Nationalgarden under Henriot til hans Raadighed. Men denne Gang forregnede han sig. De fleste af Conventets Medlemmer, nogle af Frygt for, at deres Navne skulde findes paa den nye Proscriptionsliste, andre for at hævne Danton, havde besluttet at holde Stand eller dø. Den 9de Thermidor Aar II (27de Juli 1794) blev Afgjørelsens Dag. Da St. Just besteg

Talerstolen i Conventet for at anbefale sin Ven Robespierres Plan, blev han afbrudt af Medlemmernes Raab. Tallien aabnede nu dristig Angrebet paa Robespierre selv, og da denne vilde retfærdiggjøre sig, overdøvedes hans Stemme ved Raabet: „ned med Tyrannen“, der gjenlød fra alle Sider af Salen. Conventet besluttede under frygtelig Larm, at Robespierre, St. Just, Henriot o. fl. skulde arresteres; men paa Vejen til Fængslet befriedes de af Jakobinerne og førtes i Triumf til Raadhuset. Allerede vare Forberedelserne herfra trufne til en Pøbelopstand; da erklærede Conventet alle de undvegne for fredløse, og Pøbelen adspredtes af Conventets bevæbnede Styrke. Retten gik nu sin Gang. Efter et forgjæves Forsøg paa Selvmord blev Robespierre tillige med St. Just og Henriot i Løbet af 24 Timer stillet for Revolutionstribunalet, dømt og guillotineret. Samme Skjæbne fik i de følgende Dage omtrent 100 af hans Tilhængere. Dermed endte Bjergets Herredømme og Terrorismen.

De maadeholdne Republikanere eller Thermidorianerne, der nu kom til Magten, styrkede sig i Folkemeningen ved at aabne Fængslerne, i Conventet ved at gjenoptage Levningerne af Gironden, som endnu vare i Live. Gjentagne Oprør af Jakobinerne endte med, at denne frygtelige Klub blev lukket. Magthaverne ønskede naturligvis ikke, at Constitutionen af 1793 skulde træde i Kraft, saasom den beseglede Massernes Herredømme. Der udarbejdedes derfor en ny Forfatning, hvori Tokammer-systemet og middelbare Valg skulde afgive en Borgen for Statsstyrelsens roligere Gang. Den lovgivende Magt kom til at bestaa af to Forsamlinger: de yngres Raad paa 500 Medlemmer, som havde fyldt det 30te Aar, skulde forfatte Love, og de ældres Raad paa 250 Medlemmer, som skulde være gifte eller Enkemænd og over 40 Aar, fik Ret til at antage eller forkaste Lovene. Den udøvende Magt betroedes til 5 Directeurer.

Denne Forfatning modtoges i det hele med Tilfredshed af det franske Folk. Da de kongeligsindede, langt fra at være udryddede, endog stræbte at komme til Magten gennem de forestaaende nye Valg, nedslog Conventet, der ikke vilde give Republiken til Pris, dette Haab ved den Bestemmelse, at $\frac{2}{3}$ af de nye Raads Medlemmer skulde udtages af Conventet. Men herover vaktens den største Harmen i Paris, hvor Borgerne havde glædet sig til at faa Ende paa det forhadte Convent og nu saa, at dets fleste Medlemmer dog vilde holde sig ved Magten. De kongeligsindede pustede til Ilden og forenede sig med de misfornøjede Borgere om at gjøre et sidste Angreb paa Conventet. Men Napoleon Bonaparte, der var sat i Spidsen for Conventstropperne, dæmpede Oprøret uden Vanskelighed. Faa Uger efter opløste Conventet sig d. 28 Oktbr. 1795, for at afløses af Directorialregjeringen.

§ 4. Directoriet.

Republiken syntes at skulle opnaa den forønskede Fasthed og Rolighed under sin nye Forfatning. Directoriet virkede enigt sammen med de ældres og yngres Raad, saa at hele Opmærksomheden kunde henvendes paa Kampen mod den europæiske Coalition, som efter Preussens og Spaniens Frafald endnu bestod af England, Østerrig, det tyske Rige og de fleste italienske Stater. Krigsvæsenet ledes af den fortjente Carnot. De faa Midler, som under Pengevæsenets Forvirring stod til hans Raadighed, anvendtes til at udruste to Armeer, hver paa 70,000 Mand, under Jourdan og Moreau. Disse Generaler fik Ordre til at overskride Rhinen og gennem Tyskland rykke frem mod Wien. En tredie Armee paa 35,000 Mand, som stod ved Alperne, betroede Directoriet til den 26aarige Napoleon Bonaparte. Hans Soldater led Mangel paa alt, paa Klæder, Levnetsmidler, Krigsfornødenheder. Alligevel betænkte den unge General

sig ikke paa at angribe den fjendtlige Hær af Sardinierne og Østerrigere, som stod lige over for ham. Efter at have skuffet Fjenden ved en forstilt Marche langs Kysten henimod Genua, kastede Bonaparte sig pludselig til venstre og gennem Appenninernes Passer og adskilte ved et uventet Angreb Sardinierne og Østerrigerne fra hverandre. I de følgende 14 Dage kjæmpede han snart med hine, snart med disse, vandt sex Sejre og tvang Kongen af Sardinien til en Vaabenstilstand, hvori Nizza og Savoyen afstodes til Frankrig. Befriet fra denne Fjende stod der tilbage for Bonaparte at fordrive Østerrigerne fra Italien, et Foretagende, som især vanskeliggjordes ved de fra Alperne til Po nedstrømmende Floder, der danne lige saa mange Hindringer for Angriberen som Værn for Forsvareren. Men desto beundringsværdigere kunde ogsaa hans Krigskunst udfolde sig. Medens Østerrigerne ventede paa at blive angrebne bag Ticino, havde Bonaparte i forceret Marche naaet Piacenza og var her gaaet over Po. For ej at blive afskaarne maatte Østerrigerne skyndsomt opgive Majland og søge Dækning bag Addafloden. Men ogsaa dette Holdepunkt maatte opgives efter en heftig Kamp ved Lodi, og hele Lombardiet faldt i de Franskes Hænder. Men allerede faa Uger efter rykkede en østerrigsk Reservehær under den gamle Wurmser frem fra Tyrols Passer for at slaa endnu et Slag om Italiens Besiddelse. Medens 20,000 Mand sendtes Vest om Gardasøen, førte Wurmser Hovedstyrken, 40,000 Mand, Øst om samme; de Franske skulde paa denne Maade bringes under dobbelt Ild. Men Bonaparte lod det ikke komme saa vidt. Strax ved Budskabet om Fjendens Nærmelse samlede han sine Tropper ved Sydspidsen af Gardasøen, bestemt paa at hindre de to Armeers Forening. Paa disse Steder, som baade før og siden ere vædede med saa mange Krigeres Blod, leveres nu en Række af Træfninger. Bonaparte er overalt tilstede for at opflamme sine Folk eller vaage over sine

Befalingers punktlig Udførelse. Først standses den mindre østerrigske Hær, der truer hans Tilbagetogslinie, derpaa tvinges Wurmser selv til at søge Tilflugt bag Mantuas Volde. Denne stærke Fæstning, Østerrigs sidste Besiddelse i Italien, blev nu indesluttet og belejret.

Et ganske andet Udfald havde imidlertid Krigen i Tyskland. Ifølge Carnots Plan var Jourdan gaaet over Rhinen ved Düsseldorf, Moreau ved Strasburg. Men da Afstanden imellem dem var saa stor, at den ene ikke kunde komme den anden til Hjælp, kastede Ærkehertug Carl sig pludselig med hele den østerrigsk-tyske Hær over Jourdan, sejrede ved Würzburg og forfulgte ham saa eftertrykkelig, at Tilbagetoget blev til en vild Flugt. Moreau, som derved kom i største Fare for at blive afskaaren, naaede derimod ved et godt ledet Tilbagetog uskadt over Rhinen.

De østerrigske Vaabens Held i Tyskland gjorde det muligt at afsende en betydelig Hær til Italien; nærmest for at undsætte Mantua, hvor Nøden Dag for Dag voxede. Men skjønt Bonaparte ingen Forstærkning havde faaet, lykkedes det ham dog at tilintetgjøre denne tredie østerrigske Armee i de blodige Slag ved Arcole og Rivoli. I Mantua opgav man nu alt Haab om Undsætning. Da Hungersnøden gjorde et længere Forsvar umuligt, overgav Wurmser Fæstningen, sig selv og sine Tropper til de Franske (1797).

Det hele oplyste, i Stæderne talrige italienske Frihedsparti havde modtaget Franskmændene som Befriere for Fremmed- og Præsteherrredømmet. Dette Haab syntes ogsaa at skulle opfyldes, da Lombardiet erholdt en republikansk Forfatning under Navn af den cisalpinske Republik. Derimod stode de italienske Fyrster og Regjeringer i mere eller mindre fjendtligt Forhold til den franske Republik. Rustninger vare foretagne, og Præsterne havde flere Steder ophidset den overtroiske Landalmue mod Religionens Fjender. Men i de Pusterum, som for-

undtes ham under Kampen med Østerrigerne, straffede Bonaparte ikke alene skaanselløst ethvert Forsøg paa at rejse en Folkeopstand, men udbredte endogsaa ved raske Stejftog Skræk for de franske Vaaben over hele Halvøen. Toscana og Neapel skyndte sig med at falde til Føje, medens Freden kunde opnaas paa billige Vilkaar. Den aristokratiske Regjering i Venedig, der vaklede mellem Tilbøjelighed til at understøtte Østerrig og Frygt for Bonaparte, gik en Middelvej og erklærede sig neutral. Men den gamle Republik var saa svag, at den ikke kunde hindre de to Stormagter i at udkjæmpe deres Sag paa dens Territorium. Den anden aristokratiske Republik Genua omdannede sin Forfatning efter fransk Mønster og kaldtes herefter den liguriske Republik. Derimod vedblev Pave Pius 6 at indtage en fjendtlig Holdning, ja gjorde endog Mine til at angribe Franskmændene under Mantuas Belejring. Men Straffen herfor udeblev ikke længe. Bonaparte afsendte en Hærafdeling, som hurtig adsplittede de pavelige Skarer og trueede Rom. Paven ilede da med at slutte en Fred i Tolentino (1797), hvori han afstod Avignon til Frankrig, samt udleverede en Mængde Kunstskatte, der førtes til Museerne i Paris. Fremdeles adskiltes Romagna og Bologna fra Kirkestaten for at indlemmes i den cisalpinske Republik.

Da Bonaparte saaledes troede sig sikret mod Angreb i Ryggen, trængte han tidlig om Foraaret 1797 frem over de julske Alper, overvandt alle Forhindringer, som Naturen eller Fjenden lagde ham i Vejen, og nærmede sig Wien. Da bekvemmede Kejser Frants sig endelig til at indlede Underhandlinger, som førte til Freden i Campoformio, en Landsby i det Venetianske (1797). Frankrig erholdt det østerrigske Belgien, og Rhinen bestemtes til Grænseskjel mod Tyskland. For at tilvejebringe en Fred med det tyske Rige paa dette Grundlag skulde en Congres samles i Rastadt.

De italienske Forhold ordnedes saaledes, at Kejseren afstod Lombardiet og anerkjendte den cisalpinske Republik. Derimod opløstes den venetianske Republik, hvis Hovedstad Bonaparte under et løst Paaskud havde bemægtiget sig, og dens Besiddelser paa Fastlandet tilfaldt Østerrig i Erstatning, medens Frankrig erholdt de joniske Øer.

Coalitionen var sprængt, og Freden gjenoprettet paa Fastlandet; Frankrig var udvidet til sine naturlige Grænser (Rhinen og Alperne), og Revolutionens Grundsatninger vare forplantede langt ud over disse; den bataviske, liguriske og cisalpinske Republik stod i Forbund med Moderrepublikken. I det Indre af Frankrig var derimod den uhyggelige Partikamp paa ny brudt ud. De kongeligsindede vare i rastløs Virksomhed for at føre Bourbonnerne tilbage og sætte den henrettede Konges Broder, Greven af Provence (Ludvig 18), der i sin Landflygtighed havde antaget Kongetitlen, paa Thronen. *) Dette Partis Udsigter forbedredes dels derved, at der ved de nye Valg i 1797 kom en hel Del kongeligsindede ind i begge Raad, dels ved den almindelige Misfornøjelse med Directoriets slette Regjering, hvortil kom, at Directeurerne selv vare indbyrdes uenige. De tre Directeurer holdt sammen, og da de to andre (Carnot og en vis Barthélemy) støttede sig til den misfornøjede Majoritet i Raadene, besluttede hine at forekomme alle mod Republiken og dem selv rettede Anslag ved en Voldsgjerning. General Augereau, som var sendt til Paris af Bonaparte, lod paa deres Befaling pludselig deres vigtigste Modstandere i begge Raad fængsle, blandt dem General Pichegru. Disse tillige med de to Directeurer dømtes til Deportation til Guyana. Advaret i Tide lykkedes det dog Carnot at undkomme til Schweiz.

*) Ludvig d. 16des Søn, Ludvig 17, et svageligt Barn, var død i Temple.

Søkrigen førtes imidlertid med uafbrudt Held for Englænderne. Frankrigs og Hollands Kolonier bleve erobrede, og Krigsskibene ødelagte, saa ofte de viste sig udenfor Havnene. Ikke bedre gik det Spaniens Flaade, da dette Rige ifølge Forbundet med Frankrig tog Del i Krigen, saa at hele Kysten fra Texel til Cadix og Toulon tilsidst var blokeret. Efter Freden i Campoformio lod Directoriet store Rustninger foretage langs med Kanalen. Hele Evropa ventede, at der skulde gjøres Landgang paa Englands Kyst; men Bonaparte havde udtænkt en anden Maade, hvorpaa der kunde tilføjes den ubøjelige Østat følelige Tab. Hans Plan gik ud paa, at Frankrig ved Ægyptens Erobring skulde sikre sig Overvægten i Orienten og aabne den gamle Handelsvej til Asien; paa den ene Side vilde da Frankrigs Flaade blive istand til at beherske Middelhavet, paa den anden Side kunde man maaske true Englands Herredømme i Forindien ved at understøtte de indfødte Fyrster. Efter at have drevet denne æventyrlige Plan igjennem i Directoriet, traf Bonaparte sine Forberedelser med saadan Kraft, at Toget var færdigt til at afgaa i Foraaret 1798. Under en Storm, medens de engelske Blokadeskibe havde fjernet sig fra Kysten, løb Flaaden, 400 Krigs- og Førselskibe, ud fra Toulon. 40,000 Mand Landtropper vare ombord. Paa Vejen gav Bonaparte sig Tid til at erobre Malta fra den forældede Malteserorden, og faa Uger efter landede han heldig paa Kysten ved Alexandria. Ægypten beherskedes dengang under Portens Højhed af Mamelukkernes Krigerkaste. Disses talrige og fortræffelige Rytteri mødte Bonaparte, da han paa Marchen til Kairo var kommen til Pyramiderne. Frygtelige Indhug havde de franske Quarréer at udholde, men bestod dem alle med mageløs Tapperhed. Størstedelen af Mamelukkerne faldt paa Valpladsen eller omkom paa Flugten. Sejren ved Pyramiderne aabnede Kairos Porte for Bonaparte. Han indsatte strax en ordentlig Regjering;

Forholdene begyndte at antage et roligere Præg, og „Frankernes Sultan“ indgjød ikke Frygt alene, men ogsaa Velvillie. Det var ogsaa nødvendigt, at Franskmandene beredte sig til at blive, hvor de vare; thi den engelske Admiral Nelson havde efter lang Søgen omsider fundet den franske Flaade for Anker paa Abukirs Rhed og leveret det berømte Søslag, hvori det franske Admiralskib sprang i Luften og næsten hele Flaaden blev ødelagt eller taget (1798). De franske Soldater og Officerer grebes ved Adskillelsen fra Hjemmet af Mismod; men Bonaparte fik Lejlighed til at beskæftige dem med nye Sejre, da der indløb Efterretning om, at en tyrkisk Hær samledes i Syrien. Gjennem Landtangen ved Suez drog han ind i Asien, og ved Jordans Bredder leveredes glimrende Fægtninger mod Tyrkernes talløse Rytterskarer. Men da Belejringen af Fæstningen Acre, der forsynedes med svært Skyts fra den engelske Flaade, mislykkedes, og Pesten begyndte at svække Hæren, maatte Tilbagetoget tiltrædes. Var Bonaparte end ikke stærk nok til at holde Syrien besat, saa kunde Ægypten dog ikke fravristes ham. En tyrkisk Hær, som prøvede derpaa, blev ødelagt ved Abukir og fangen til sidste Mand. I et Aar havde Franskmandene været afskaarne fra al Forbindelse med deres Fædreland. Da sendte en engelsk Admiral en Pakke Aviser til Bonaparte; thi Efterretningerne syntes vel skikkede til at nedslaa hans og hans Vaabenfællers Mod.

Directoriet, hvis Regjering lammedes af Finansernes Nød og Partiernes Uenighed, havde indtaget en udfordrende Holdning lige over for Evropa, i det Haab at oprette sin vaklende Anseelse ved udenlandske Sejre. Et ubetydeligt Paaskud var tilstrækkeligt til, at en Armee sendtes ind i Schweiz, som paanødtes en fælles, demokratisk Grundlov og et Forbund med Frankrig under Navn af den helvetiske Republik. Kanton Genève indlemmedes med det samme i Frankrig. Idet Friheds-

ideerne fra den cisalpinske Republik udbredte sig over hele Italiens Halvø, forefaldt der i Rom revolutionære Bevægelser, under hvilke en fransk Officer blev dræbt. Directoriet erklærede Freden for brudt og lod Berthier besætte Rom. Pave Pius 6 blev ført fangen til Frankrig, hvor han døde. Den gejstlige Stat omdannedes til en romersk Republik (1798).

Disse Overgreb, hvorved Revolutionens Sæd forplantedes videre og videre, gjorde Freden med det monarchiske Evropa til en Umulighed. Det var ikke alene Frankrigs gamle Fjende, Østerrig, som brændte af Begjærlighed efter at hævne sine Nederlag; men ogsaa den russiske Kejser Povel, hvis Handler bestemtes mere af lunefuld Hefthighed end af Klogskab, attraaede at tugte Vestens dristige Republikanere. Porten var udæsket ved det ægyptiske Tog, og det neapolitanske Hof, hvor den svage Bourbon Ferdinand 4 beherskedes af sin Dronning Caroline, en Søster til Maria Antoinette, saa med Harme de Franskes Naboskab. William Pitt undlod ikke at benytte denne almindelige Stemning. Ved at tilbyde rigelige Subsidier lykkedes det ham at knytte den 2den Coalition mod Frankrig, hvori altsaa England, Østerrig, Rusland, Tyrkiet og Neapel deltog.

Den anden Coalitionskrig (1798—1801) begyndte i Neapel. Frygten for de franske Tropper, som stod i Italien, havde længe lært det neapolitanske Hof Maadehold; men Glæden over Søslaget ved Abukir var for stor til, at den kunde skjules, og da Nelson kom til Neapel, blev han modtaget med store Æresbevisninger som Evropeas Befrier. Hæren blev sat paa Krigsfod og rykkede under Anførsel af Østerrigeren Mack ind over den romerske Grænse. Men snart maatte man angre at have brudt løs, førend Coalitionens øvrige Magter vare beredte. De franske Stridskræfter sprængte det ene neapolitanske Korps efter det andet, medens den

ulykkelige Mack, der fik Skylden for alt, maatte søge Tilflugt i den franske Lejr mod Neapolitanernes Forbitrelse. Kun Hovedstadens Erobring kostede en haard Kamp mod den ophidsede Pøbel (Lazzaronerne). Efterat Kongen og Hoffet vare flygtede til Sicilien, omdannedes Neapel til en Republik, som efter Byens ældste Navn kaldtes den parthenopæiske.

Faa Maaneder efter rykkede Coalitionens Hære i Marken, og Fredscongressen i Rastadt opløste sig. De forenede Russere og Østerrigere trængte under den berømte Suvarov ind i Norditalien, hvor de overvældede de Franskes langt ringere Stridskræfter, som ikke længere lededes af Bonapartes Geni. Selv Moreau, der ansaas for Frankrigs næstbedste General, blev slaaget, og Macdonald, der ilede hid med Hæren fra Neapel, søgte forgjæves i et tre Dages Slag ved Trebia at standse Fjendens Fremrykning. Ved Felttogets Slutning i 1799 var Genua den sidste Levning af de Franskes Herredømme i Italien. Kongen af Neapel vendte tilbage, og under østerrigsk Beskyttelse valgtes en ny Pave, Pius 7. Der stod endnu tilbage at fordrive Franskmændene fra Schweiz. Russerne, som paatog sig dette Hverv, brød ind paa een Gang fra Nord og Syd; men førend de kunde forene sig, sprængte den uforfærdede General Massena den ene Hær ved Zürich. Suvarov, som under usigelige Besværligheder var steget over St. Gotthard, maatte derpaa med den anden Hær trække sig tilbage til Tyskland. Paa samme Tid mislykkedes en Landgang, som de forenede Englændere og Russere forsøgte paa Hollands Kyst, ved hvilken Lejlighed en Mængde Russere kom i fransk Fangenskab. Den lidenskabelige Kejser Poul blev ved disse Uheld saa opbragt paa sine allierede, at han kaldte de russiske Tropper tilbage og traadte ud af Coalitionen. Ikke desto mindre var Frankrigs Stilling højst mislig. Medens Fjenden truede Grænserne ved Rhinen og Alperne, havde Directoriet

mistet al Anseelse i Folket; Papirspengenes Værdi var sunket til intet, og Finansnøden gjorde det umuligt at sørge for Armeerne; Soldaterne led i den Grad Mangel, at de deserterede massevis for at friste Livet som Tiggere eller Landevejsrøvere. Partiernes Tøjlesløshed lod befrygte, at Frankrig skulde falde tilbage enten under Rædselsherredømmet eller under Kongedømmet.

Saadanne vare Efterretningerne, som Bonaparte i en heldig Stund erholdt gennem den engelske Admiral. Øjeblikkelig var hans Beslutning fattet, at vende tilbage til Frankrig. Efter at have overgivet Anførselen i Ægypten til den dygtige Kleber, tog han Murat, Lannes og nogle flere af sine tapre Officerer med, gik ombord paa en Fregat og naaede lykkelig over Middelhavet uden at bemærkes af de talrige engelske Krydsere. Den længselsfuldt ventede Helt modtoges fra Landingsstedet ligetil Paris med Jubel. Da Directoriets Rolle øjensynlig var udspillet, forenede Bonaparte sig med den betydeligste og mest ansete af Directeurerne, Abbed Sieyès, om at indføre en ny Statsforfatning. Han selv kunde stole paa Armeen og dens Generaler; Sieyès vandt de ældres Raad. Men da Forslaget fremsattes i de yngres Raad, som for en stor Del bestod af Jakobinere, mødte det den heftigste Modstand. Da Formanden, Lucien Bonaparte, en Broder til Generalen, forgjæves havde søgt at tale Raadet tilrette, traadte Napoleon selv ind, men modtoges fra alle Sider med Raabet: „Ned med Diktatoren“; ja man truede endog med at erklære ham fredløs. Det blev saaledes nødvendigt at gribe til det yderste Middel og tilkalde Tropperne. Paa Bonapartes Opfordring rykkede en Afdeling Soldater ind i Salen og sprængte de yngres Raad (18—19 Brumaire Aar VIII c: 9—10 Novbr. 1799). Efter at have udstedt en Bekjendtgørelse om Directorialregjeringens Opløsning, overtog Bonaparte og Sieyès midlertidig Statens Styrelse samt Udarbejdelsen af en ny Forfatning.

§ 5. Consulatet.

Frankrigs nye Forfatning var snart fuldendt, saa at den kunde træde i Kraft i Slutningen af 1799. Ifølge denne overdroges hele Statsstyrelsen til en Førsteconsul, hvortil naturligvis Napoleon Bonaparte valgtes. Ved hans Side stilledes to Consuler som Raadgivere. Den lovgivende Magt blev fordelt mellem to Forsamlinger, og et Senat paa 80 rigt lønnede Medlemmer fik det Hverv at vaage over Forfatningens Opretholdelse (senat conservateur). Da Førsteconsulen med sin øvrige Magt forøgede en betydelig Indflydelse paa disse Forsamlingers Sammensætning, kunde Frankrig allerede nu snarere kaldes et Monarchi end en Republik, skjønt dette Navn vedblev at bruges. Folket bifaldt Consularregjeringens Indførelse ved almindelig Afstemning; thi det længtes fremfor alt efter en kraftig Regjering, som kunde bringe Sejr over Fjenderne og Rolighed i det Indre. I begge Henseender havde man ubetinget Tillid til Bonaparte.

Førsteconsulen drev strax Rustningerne med en overordentlig Kraft. Faa Maaneder vare tilstrækkelige for ham til at rejse Armeerne af den elendige Tilstand, hvori de vare efterladte af Directoriet, og bringe dem til en saadan Styrke, at de kunde maale sig med Fjenden. Moreau fik Anførselen over den 120,000 Mand stærke Rhinarmee lige over for en østerrigsk-tysk Armee af lignende Størrelse. Italiens Tilbageerobring forbeholdt Bonaparte sig selv. Hans Plan for Felttoget i 1800 var saavel i Anlæg som i Udførelse et Mesterstykke i Krigskunsten. Den østerrigske General Melas belejrede Genua, hvis Forsvar var overdraget til den ubøjelige Massena. For at gjøre det Slag, som skulde ramme Fjenden, saa afgjørende som muligt, havde Bonaparte udrustet en hel ny Armee og samlet den ved Genfersøens Bredder, uden at Fjenden fik mindste Nys derom. Det gjaldt nu for ham som en anden Hannibal, at overskride

Højælperne; lykkedes dette ubemærket, stod han i Ryggen paa Østerrigerne. Medens mindre Afdelinger gik over St. Gotthard og andre Alpepasser, førte Førsteconsulen Hovedstyrken over Store St. Bernhard. Langs med bratte Afgrunde, ad snævre Stier, hvor Vejen ofte først skulde banes, bevægede Tropperne sig i lange Linier op over Bjergene; Rytterne førte deres Heste ved Tøjlen; Skytset var adskilt i Stykker; Kanonerne slæbtes frem i udhulede Træstammer; Lavetter, Krigsforraad og Levnetsmidler bares paa Muldyr. Men i fire Dage vare alle Forhindringer overvundne, og Bonaparte befandt sig med 60,000 Mand paa den lombardiske Slette; Østerrigernes Tilbagetogslinie var overskaaren. Den skrækkeligste Hungersnød havde vel tvunget Massena til at rømme Genua; men alt kom nu an paa det forestaaende Hovedslag. Medens Bonaparte havde bortsendt en Del af sine Tropper for at lukke alle de Veje, ad hvilke Østerrigerne kunde undslippe, angreb Melas ham uventet ved Marengo (14de Juni 1800). Efter flere Timers Kamp syntes Østerrigernes Anstrængelser at skulle krones med Held. Men just da de Franske begyndte at vige, viste General Desaix sig paa Valpladsen med friske Tropper, hidkaldt ved Kanonernes Lyd. Adspurgt af Førsteconsulen, om hvad der var at gjøre, svarede han: „Slaget er tabt; men Klokken er kun tre; der er endnu Tid til at vinde et andet“. Øjeblikkelig udgaar der Befaling til at forny Slaget paa hele Linien. Desaix falder vel i Spidsen for sine Folk, men Østerrigerne gribes af en panisk Skræk og kastes overalt tilbage. Indesluttet fra alle Sider maatte den gamle Melas undertegne en Overenskomst, ifølge hvilken den østerrigske Armee skulde trække sig tilbage til Mincio og overlade Fæstningerne, deriblandt det nys besatte Genua, til Sejrherrerne. Efterat Italien saaledes var tilbageerobret i eet Slag, vendte Bonaparte tilbage til Paris og modtoges med ubeskrivelig Jubel. Ogsaa Moreau hævdede sit Ry som Feltherre ved at kaste

Østerrigerne tilbage over Bajerns Grænser og tilføje dem Nederlaget ved Hohenlinden (1800). Truet i sin Hovedstad bekvemmede Kejser Frants sig endelig til at gaa ind paa Frankrigs Fordringer, idet han paa egne og det tyske Riges Vegne undertegnede Freden i Luneville (1801). Betingelserne vare de samme som i Campoformio. Frankrig fik saaledes Bekræftelse paa Rhingrænsen; de Fyrster, som derved led Tab, skulde have Erstatning i Tyskland. Freden i Luneville blev saa meget vigtigere, som den drog en almindelig Fred efter sig ikke alene med Fastlandsmagterne, men, som vi skulle se, ogsaa med Frankrigs mest haardnakkede Fjende, England.

England havde imidlertid ikke alene befæstet sin Kolonialmagt i Forindien, men ogsaa sit Herredømme over Middelhavet, da Mangel paa Levnetsmidler havde nødt den franske Besætning til at overgive Malta i Nelsons Hænder. Men Englands Eneherredømme paa Havet truedes en kort Tid af de nordiske Magter. Den lunefulde Kejser Povel af Rusland var bleven opbragt paa Englænderne, dels paa Grund af hin uheldige Landgang i Holland, dels fordi de ikke vilde rømme Malta, hvorpaa han gjorde Fordring som Malteserordenens Stormester. I sin Iver for at skade England fornyede Povel den bevæbnede Neutralitet mellem Rusland, Danmark og Sverige;*) thi Englænderne belagde de neutrale Skibsfart med de samme utaalelige Indskrænkninger som paa den nordamerikanske Frihedskrigs Tid.***) Under disse Forhold traadte Pitt ud af det engelske Ministerium; men hans Efterfølger fastholdt Krigspolitikken og afsendte en mægtig Flaade til Øresundet. Nelson leverede den danske Forsvarsflaade et blodigt Slag paa Københavns Rhed d. 2den April 1801. Danmark sluttede nu en Vaabenstilstand, inden hvis Udløb der kom Efterretning

*) Se 3die Del S. 228.

**) Se 4de Del S. 141.

om, at en blodig Thronrevolution havde fundet Sted i St. Petersborg. Kejser Povel havde ved sin Lunefuldhed og voldsomme Fremfærd faaet mange Fjender blandt de russiske Stormænd. En Sammensværgelse blev stiftet, og Thronfølgeren Alexander, der selv frygtede sin Faders Mistænksomhed, gav sit Minde til, at man maatte afnøde ham en Thronfrasigelse. Men herved blev det ikke. Ved Nattetid blev Kongen overfalden af de sammensvorne i sit Sovekammer og stødt ned, da han satte sig til Modværge (1801). Dermed opløstes den bevæbnede Neutralitet; thi Kejser Alexander I gjenoprettede det gode Forhold til England.

Der var saaledes ingen Udsigt for Bonaparte til at gjøre England Herredømmet paa Havet stridigt; England kunde ligesaa lidt efter Lunevillefreden hindre Frankrigs Indflydelse paa Fastlandet. Da begge Magter kom til Erkendelse heraf, indlededes Fredsunderhandlinger, som endnu kun forhaledes ved de franske Troppers Nærværelse i Ægypten. Her havde Kleber vist sig som en værdig Efterfølger af Bonaparte; men da han blev snigmyrdet af en fanatisk Mameluk, kunde de Franske ikke modstaa et forenet Angreb af Englænderne og Tyrkerne. Der afsluttedes en Overenskomst, ifølge hvilken Tropperne paa engelske Skibe førtes hjem til Frankrig. Da Førsteconsulen saaledes ikke længere kunde gjøre Paastand paa at beholde Ægypten, undertegnede Frederik i Amiens (1802). England tilbagegav alle de erobrede Kolonier med Undtagelse af Ceylon og Trinidad. Den første afstod Holland, den sidste Spanien. Malta skulde tilbagegives Malteserridderne. For første Gang efter ti Aars Kampe var Verdensfreden bragt istand.

Imidlertid havde Bonaparte vundet den største Paa-skjønnelse for den Kraft og det Maadehold, hvormed Frankrigs indre Regjering lededes. I forbavsende kort Tid var der bragt Orden i det Chaos, som Directoriet havde efterladt. Hans Omsorg gik ikke mindre ud paa

at befæste Revolutionens virkelige Fremskridt end paa at bortskjære dens Udskejelser. Landets første retslærde affattede under Førsteconsulens Forsæde den berømte Lovbog, Code Napoléon, et Arbejde, som var paa-trængende nødvendigt for at omforme alle forældede Retssædvaner efter den nye Tids Fordringer. Et Concordat afsluttedes med Paven, hvorved den katholske Religion blev gjenindført i Frankrig, men saaledes, at Kirken traadte i Afhængighed af Staten, og uden at den fik sit Gods tilbage. Et Middel til at belønne fortjente Mænd skaffede Førsteconsulen ved Oprettelsen af Æreslegionen, en med Indkomster forbunden Orden, skjønt han heri mødte en Del Modstand, fordi det syntes at være et Brud paa Ligheden og Begyndelsen til at danne en ny Adel. I det hele var Udslettelsen af Partihadet, denne Plet paa Frihedstiden, Gjenstand for Bonapartes Bestræbelser. De dygtigste Mænd optoges i hans Raad uden Hensyn til Forskjellen i deres politiske Meninger. Saaledes var Talleyrand, som i Conventstiden var blandt de prosciberede, længe hans Udenrigsminister, og Fouché, en af de saakaldte Kongemordere, en snedig og og samvittighedsløs Mand, forestod Politivæsenet. Thi alle Partier skulde samles om Førsteconsulens Regjering for sammen med ham at arbejde paa Frankrigs Velfærd. Folket fandt sig let i at miste al Indflydelse paa Regjeringen; de souveræne Rettigheders Udøvelse var bleven det til Lede efter saa frygtelige Misbrug. De kongeligsindede vedblev dog at nære fjendtlige Planer mod Bonaparte, skjønt han viste sig mild imod dem f. Ex. ved at tillade Emigranterne at vende tilbage, forsaavidt de ikke havde baaret Vaaben mod deres Fædreland. Nogle Chouanere gjorde endog Forsøg paa at dræbe Bonaparte ved en Helvedmaskine; men dette bidrog kun til at forøge Begejstringen for ham. Den almindelige Trang til at afbetale den Taknemmelighedsgjæld, hvori Frankrig

stod til sin Frelser, skaffede sig Udtryk i Bonapartes Udnævnelse til Consul paa Livstid (1802).

Ligesom Bonaparte i sin Egenskab af Frankrigs Overhoved udøvede en betydelig Indflydelse paa den bataviske, liguriske og helvetiske Republik, saaledes knyttede den cisalpinske eller, som den herefter kaldtes, den italienske Republik sin Skjæbne ganske til hans ved at udnævne ham til Præsident. Piemont, som franske Tropper havde holdt besat siden Slaget ved Marengo, blev indlemmet i Frankrig, saa at dets Konge nu var indskrænket til Øen Sardinien. Storartede Vejanlæg udførtes paa Førsteconsulens Befaling over Mont Cenis og Simplon, for at sikre Forbindelsen mellem Frankrig og Italien paa enhver Aarstid. I Forhold til Udlandet stod der tilbage at udføre den Bestemmelse i Lunevillefreden, ifølge hvilken Fyrsterne, som havde mistet Lande paa den venstre Rhinbred, skulde have Erstatning i Tyskland. For at skaffe de dertil fornødne Landstrækninger tilveje inddroges samtlige gejstlige Fyrstendømmer og Størstedelen af Rigsstæderne (omtrent $\frac{1}{6}$ af Tysklands Territorium). Fordelingen heraf foretoges (1803) paa Rigsdagen i Regensburg efter Bonapartes Villie. De største Stykker Land modtog Preussen og Bajern; flere verdslige Kurfyrstendømmer f. Ex. Hessen Kassel oprettedes istedetfor de gejstlige. Af omtrent 50 Rigsstæder beholdt kun 6 deres Uafhængighed, nemlig Hamburg, Lübeck, Bremen, Frankfurt, Augsburg og Nürnberg.

England begyndte snart at indse, at en aaben Krig var at foretrække for en Fred, under hvilken Bonapartes Indflydelse udbredtes videre og videre. Engelske Tropper vedblev derfor at holde Malta besat og Aaret efter Freden i Amiens udstedte England Krigserklæringen (1803), hvorpaa William Pitt, Frankrigs uforsonlige Modstander, atter traadte i Spidsen for Ministeriet. Krigen aabnedes med, at franske Tropper besatte den engelske

Konge Georg den 3dies tyske Kurfyrstendømme Hannover. Uhyre Rustninger langs med Kanalen, navnlig i Boulogne, tydede paa, at Førsteconsulen havde en Landgang paa Englands Kyst alvorlig i Sinde. Nogle burbonske Prinser og uforsonlige Emigranter, der havde fundet et sikkert Tilflugtssted i London, udklækkede imidlertid en Plan til at overfalde og dræbe Bonaparte. Pichegru, som var undvegen fra Guyana og deltog i denne Sammensværgelse, begav sig med nogle forvovne Chouanere hemmelig til Paris for at forberede Udførelsen; men alt blev snart opdaget af den aarvaagne Fouché. De fleste sammensvorne henrettedes; Pichegru begik Selvmord i Fængslet. Moreau, der var indviet i Planen, maatte gaa i Landflygtighed til Amerika. Ikke tilfreds hermed lod Førsteconsulen i sin heftige Forbitrelse en emigreret Prins af Enghien (Condé) gribe paa Badens Grund, stille for en Krigsret og skyde, til Skræk og Advarsel for alle Bourbonner og kongeligsindede. Attentatet mod Førsteconsulen gav Anledning til Kejserdømmets Indførelse. Det bedste Middel til at sikre Bonapartes Liv, hvorpaa Frankrigs Lykke og Storhed syntes at bero, var efter den almindelige Mening at vende tilbage til det arvelige Monarchi. Efterat Forslaget herom var antaget i den lovgivende Forsamling, affattedes en Senatsbeslutning, som overdrog den arvelige Kejserværdighed til Napoleon 1 (18de Maj 1804). Pave Pius 7 kronede Napoleon og hans Kone Josephine i Notre-Dame Kirken den 2den December 1804.

§ 6. Kejserdømmet.

Kejserdømmets Indførelse i Frankrig bekræftedes ved almindelig Folkeafstemning. Det hvilede altsaa paa Folkesouverænitets Princip; men Kejseren var i Magtens Udøvelse aldeles uindskrænket, idet ikke alene Senatet og de lovgivende Forsamlinger kappedes om at underkaste

sig hans Villie, men Pressen var under streng Censur, og det franske Folk ubetinget lystrede den store Mand, som det selv havde givet sig til Hersker. Napoleon omgav sig med et glimrende Hof, hvis Ceremoniel var indrettet efter det gamle Hofs Mønster. Hans Brødre og nærmeste Slægtninge bleve Prinser; de dygtigste Generaler forfremmedes til Marechaller, og rigt aflagte Hofembeder tildeltes de mest fortjente Statsmænd. Selv Frankrigs gamle Adel begyndte at glemme Bourbonnerne og at samle sig om Kejserens Throne. Napoleon stiftede senere en ny Fortjenstadel; de udmærkede Statsmænd eller Krigere, som belønnedes paa denne Maade, fik under Titel af Hertuger, Grever og Baroner Indkomster af Fyrstendømmer og Godser, som Napoleon i stort Antal forbeholdt sig i de erobrede Lande, der ikke vare bestemte til umiddelbar Indlemmelse i Kejserriget.*) Den republikanske Kalender blev naturligvis snart afskaffet; Republikens Navn veg for det franske Riges (*l'empire français*). Skjønt Krigsmagten til Lands og til Vands var Gjenstand for Kejserenes særegne Omsorg, blev ingen Gren af Statsstyrelsen tilsidesat. Der udførtes store offentlige Arbejder (Kanal- Havne- og Vejanlæg); Handel og Industri opblomstrede under Regjeringens kraftige Beskyttelse. Videnskaberne understøttedes rundhaandet, og deres Dyrkere hædredes med høje Stillinger. En ny Plan lagdes for Folkeopdragelsen, hvorfra alle republikanske Ideer udelukkedes; punktlig Lydighed indskjærpedes Ungdommen; Skolerne, i hvilke der fortrinsvis lagdes Vægt paa de praktiske Videnskaber, fik et militært Tilsnit.

Ved at tilintetgjøre den politiske Frihed og gjøre Brud paa Ligheden fjernede Napoleon sig fra Revolutionens oprindelige Retning, skjønt han selv var baaren

*) Saaledes blev Marechal Bernadotte Prins af Ponte Corvo; Fouché Hertug af Otranto; Talleyrand Fyrste af Benevent.

frem af dens Bølger. Det var imidlertid langt fra, at Frankrig vendte tilbage til samme Tilstand som før 1789. Lensadelens gamle Rettigheder vare for stedse begravne; alles Lighed for Loven, ligesom den fri Adgang til Grundejendom og Erhverv, forblev uantastet; heller ikke rokkedes der ved den nye Inddeling og Bestyrelse, der i saa høj Grad befæstede Rigets Enhed og Styrke. Napoleon vilde i Bytte for Friheden give Frankrig en overlegen Stilling i Evropa, en Hæder og et Velvære, som endnu ikke var blevet nogen Stat tildel. Kun een Betingelse for Nydelsen heraf manglede; det var Freden. Dette Gode lykkedes det ikke Napoleon at skaffe sit Rige.

Det faldt næsten af sig selv, at den italienske Republik, saa nøje som den var knyttet til Frankrig, undergik den samme Regjeringsforandring. Napoleon omdannede den til Kongeriget Italien og paasatte sig i Majland den lombardiske Jernkrone. Tillige indlemmedes den liguriske Republik i Frankrig.

Disse egenmægtige Handlinger fremkaldte et Brud med Fastlandets Magter, da hverken Kejser Alexander eller Kejser Frants vilde se rolig paa, at Napoleon gjorde sig til Italiens Behersker. William Pitt, der under Skrækken for en Landgang i England mere end nogensinde spejdede efter allierede, benyttede sig heraf, tilbød rundhaandet Subsidier og knyttede saaledes den tredie Coalition mellem England, Rusland og Østerrig. Til disse Magter sluttede sig en Fyrste i det fjerne Norden, uagtet hans Lands Interesser paa ingen Maade vare truede. Det var Sverigs Konge Gustav 4, hos hvem et indgroet Had til Revolutionen og alt, hvad den havde skabt, blandede sig med Drømme om Fornylse af Sverigs Stormagtsrolle.

Den tredie Coalitionskrig udbrød og fuldendtes i den sidste Halvdel af Aaret 1805. Donaudalen blev dens Hovedskueplads. En østerrigsk Hær under Mack over- svømmede Bajern, som tillige med Würtemberg og

og Baden stillede sig paa Frankrigs Side. Kurfyrsten blev forjagen fra München, og Mack rykkede frem til Ulm, hvor han indtog en stærk Stilling for at oppebie Russernes Ankomst. Man antog, at disse kunde være tilstede før Franskmandene, som laa i Lejr langs med Kanalen. Men Napoleon havde med sin sædvanlige Hurtighed opgivet Toget til England og anordnet alt for at komme sine Fjender i Forkjøbet. Kejseren selv og under ham de berømte Marechaller Ney, Soult, Lannes, Bernadotte, Berthier, førte den „store Armee“ ad forskellige Veje ind i Tyskland. Den lange, dristige Marche udførtes saa punktligt og hurtigt, at alle Korpsere vare samlede i Bajern, medens Mack endnu stod ubevægelig ved Ulm. Dag for Dag trak Napoleon Nettet tættere og tættere sammen om den ulykkelige østerrigske General. Da denne endelig forsøgte at slaa sig igjennem, undkom kun Ryttieret, og selv dette naaede kun i en halv opløst Tilstand Bøhmen, heftig forfulgt af den franske Rytteranfører Murat. Mack overgav sig med Levningerne af sin Armee i Ulm (20de Oktbr. 1805). Napoleon havde saaledes uden Sværds slag tilintetgjort en fjendtlig Armee paa 80,000 Mand og aabnet sig Vejen til den østerrigske Hovedstad, som de tililende Russere forgjæves søgte at dække. Fra Wien gik Toget ind i Mähren, hvor Napoleon med 70,000 Mand snart befandt sig lige over for den russiske Armee, hvis Styrke, et østerrigsk Korps iberegnet, beløb sig til 90,000 Mand. Kejserne Alexander og Frants vare begge tilstede for at oplive deres Troppers Mod. Den 2den December 1805 leveredes Hovedslaget ved Austerlitz (Trekejserslaget). Napoleon havde taget en Stilling, som skulde forlede Modstanderne til at omgaa hans højre Fløj og afskjære ham fra Wien. Da de fjendtlige Linier virkelig havde udspændt sig for at foretage denne Bevægelse, rettede han med frygtelig Kraft et Angreb paa deres svækkede Centrum, som blev gjennebrudt. De Franskes Sejr var derved afgjort. Russernes

venstre Fløj, som var skudt for langt frem til at reddes, blev nu fra alle Sider omringet og aldeles oprevet. Efter at have mistet 15,000 døde eller saarede og endnu flere Fanger, bad Kejser Alexander om Vaabenstilstand og trak sine øvrige Tropper ud af Østerrig. Kejser Frants maatte undertegne de haarde Fredsbetingelser, som Napoleon foreskrev i Presburg (Decbr. 1805). Østerrig afstod de venetianske Besiddelser, som det havde faaet i Campoformio, til Kongeriget Italien og Tyrol til Bajern.

Freden i Presburg skaffede Napoleon Overherredømmet i Tyskland. I dette Riges Forhold foretoges nu en Række af Omvæltninger, som svarede til Sejrherrers Planer. Preussens Konge, Frederik Vilhelm 3, en Søn af Frederik Vilhelm 2 († 1797), havde en Tidlang vaklet imellem at slutte sig til Coalitionen eller i Venskab med Frankrig at søge Fordele paa det ydmygede Østerrigs Bekostning. Slaget ved Austerlitz bestemte ham for det sidste. Efter Napoleons Tilbud modtog Preussen i Bytte for Kleve, Neufchatel og Anspach det langt bekvemmere liggende Hannover, uagtet en Krigserklæring fra Englands Side maatte blive Følgen. Napoleon gav Neufchatel til Berthier; Kleve slog han sammen med Berg (som Bajern bortbyttede for det nærmere Anspach) og skjenkede disse Lande som Storhertugdømme til sin Svoger Murat. Endnu vigtigere end dette var, at Bajern og Würtemberg, der ophøjedes til Kongeriger, samt Baden, Berg og flere mindre Stater sagde sig løs fra Forbindelsen med det tyske Rige og indgik Rhinforbundet under Napoleons Beskyttelse og med den Forpligtelse at stille Tropper til Frankrigs Krige. Paa en Tid, da gamle Throner faldt, og nye oprejstes Aar for Aar, syntes dette nye Vasalforhold til den mægtige franske Kejser at yde et tryggere Værn, end den tyske Kejser og Riget havde gjort. Nationalfølelsen var endnu ikke vaagnet med tilstrækkelig

Styrke for at hindre en Adskillelse fra det fælles Fædreland. Rhinforbundets Fyrster fik Souverænitet over alle de mindre rigsumiddelbare Hertuger, Grever og Riddere, hvis Besiddelser laa inden for deres Territorium. Fremdeles inddrog Bajern de frie Rigsstæder Nürnberg og Augsburg. Da Napoleon erklærede, at han ikke længer anerkjendte noget tysk Rige, opløste Rigsdagen i Regensburg sig; Frants 2 nedlagde den tyske Kejserværdighed og kaldte sig Frants 1, Kejser af Østerrig. Det tysk-romerske Kejserrige havde endt sin Tilværelse (1806).

Den tredie Coalitionskrig gjorde fremdeles Napoleon til Herre over Italien. Kong Ferdinand 4 af Neapel havde betinget sig Neutralitet, men ikke desto mindre paa sin østerrigske Dronnings Tilskyndelse tilladt engelske og russiske Tropper at lande i sit Rige for at angribe Franskmændene i Norditalien. Napoleon straffede denne Troløshed ved at erklære, at Bourbonnerne havde ophørt at regjere i Neapel, og skjænke den ledige Throne til sin Broder Joseph (1806). Det neapolitanske Hof flygtede til Sicilien, hvor den engelske Flaade gjorde Opholdet sikkert. Samme Aar ophørte den bataviske Republik, idet Napoleon udnævnte sin Broder Ludvig til Konge af Holland. Eugen, Kejsers Adoptivsøn, blev Vicekonge af Italien.

Efterat Freden i Presburg havde tvunget Fastlandet til at forholde sig roligt, syntes ogsaa det ubøjelige England at ville opgive Kampen. Krigspartiets Fører, William Pitt, var nemlig død, og det nye Ministerium indledede Underhandlinger med Frankrig. Men da Napoleon for at lette Fredsværket tilbød at give Hannover tilbage til det engelske Kongehus, blev Hoffet i Berlin paa det dybeste fornærmet. Man havde der smigret sig med det Haab, at Napoleon vilde lade Preussen faa Hegemoniet i Nordtyskland. Dette Haab viste sig nu aabenbart at være forfængeligt. En længe dulgt Harme over de Krænkelser, der Slag i Slag tilføjedes den tyske

Nation, brød løs, saavel ved Hoffet som i den offentlige Mening, med en saadan Heflighed, at den forsigtige Konge Frederik Vilhelm ikke kunde staa imod. I den Tro, at Frederik den Stores Soldater vilde holde bedre Stand end Russere og Østerrigere, blev Hæren sat paa Krigsfod, og en preussisk Note fordrede, at Fransk-mændene skulde rømme Tyskland. At tale til Napoleon i en saadan Tone var det samme som en Krigserklæring. Under disse Omstændigheder forsvandt den kortvarige fredelige Luftning i London; istedetfor Fred kom den 4de Coalition istand, idet Preussen sluttede sig til de Magter, som endnu ikke havde opgjort deres Mellem-værende med Frankrig, nemlig England, Rusland og Sverig (1806).

Den preussiske Armee under den gamle Ferdinand af Brunsvig aabnede Felttoget ved at gaa frem over Thüringerwald. Men Napoleon havde med forbavsende Hurtighed samlet Storarmeen, der endnu var paa Hjem-vejen fra Felttoget i Mähren; hans truende, med sæd-vanlig Sikkerhed udførte Bevægelser nedstemte snart Tillidsfuldheden i det preussiske Hovedkvarter. Da man her efter nogen Vaklen besluttede sig til at gaa tilbage og søge Dækning bag Elben, var det allerede for silde. Slaget maatte under Tilbagetoget modtages i en ugunstig Stilling, idet Marechal Davoust angreb den ene Del af Hæren ved Auerstädt, Napoleon den anden Del ved Jena (14de Oktbr. 1806). I Begyndelsen af Slaget blev Ferdinand af Brunsvig dødelig saaret; Preusserne fortsatte Kampen uden Orden i nogle Timer, da opløstes hele Armeen i vild Flugt. Tabet var i Slaget selv uhyre, men endnu større paa Flugten, da det ene Korps efter det andet overgav sig til de franske Marechaller. Længst holdt Blücher sig, som først i Lübeck strakte Gevær for Prinsen af Pontecorvo. Ødelæggelsen af den preussiske Armee var nu fuldbragt. Fæstningerne ved Elben og Oderen, Magdeburg, Stettin, Küstrin osv. kapitulerede

ved det første Syn af de franske Bajonetter, og en Maaned efter Krigens Udbrud holdt Napoleon sit Indtog i Berlin. Denne Krigens Vending bevægede nu Kurfyrsten af Sachsen til at lade sig optage i Rhinforbundet, hvorefter han antog Kongetitel.

Da Napoleon forfulgte sin Sejr hinsides Oderen, væbnede Polakkerne sig for ham i det Haab at af-ryste det fremmede Aag. Warschau aabnede sine Porte, og Napoleon fordelte allerede sine Korpser i deres Vinter-kvarterer, da Russerne uventet trængte frem for at gjen-oprette Preussens tabte Sag. Den tilsigtede Overrumpling af de franske Korpser mislykkedes; Napoleon havde i Tide samlet Størstedelen af sine Stridskræfter, og det kom nu til det frygtelige Slag ved Eylau d. 8de Febr. 1807. Napoleon maatte efterhaanden bringe alle sine Reserver frem for at holde Stand; thi det franske Fod-folk vaklede under de russiske Batteriers voldsomme Ild. Men et glimrende Indhug, som Murat udførte med Rytteriet, tvang endelig Russerne til at fjerne sig. 40,000 døde og saarede laa paa den snedækte Slette, og ingen af Parterne var istand til at forny Kampen. Først efter at Forstærkninger vare stødt til begge Armeer, leveredes den 14de Juni et afgjørende Slag ved Fried-land, hvor Napoleon vandt en af sine mest glimrende Sejre. Da han nærmede sig Ruslands Grænseflod, Nie-men, gjorde Alexander Fredsforslag. Begge Kejserne mødtes i Tilsit og førte Underhandlingerne i en Række af Sammenkomster. Ved sin aabne Imødekommen og sine storartede Planer henrev Napoleon sin unge Mod-stander til en saadan Beundring, at der ikke alene til-vejebragtes Fred, men ogsaa et Forbund, i hvilket Frank-rig og Rusland skulde dele Herredømmet over Evropa og for Fremtiden kun føre en fælles Politik. Ved Freden i Tilsit (1807) mistede Preussen Halvdelen af sine Lande; nemlig 1) alle Besiddelserne Vest for Elben, hvoraf Napoleon dannede Kongeriget Westphalen for

sin yngste Broder Jerome. 2) Posen og Warschau, der tildeltes Kongen af Sachsen under Navn af Størhertugdømmet Warschau. 3) Ny-Østpreussen, som Alexander ej undsaa sig ved at modtage af sin ulykkelige Forbundsfælle.

Kejsernes Forbund i Tilsit havde nærmest en fælles Optræden mod England til Følge. Napoleons Rustninger til Søs havde nemlig kun ført til, at Nelson ødelagde den fransk-spanske Flaade i Slaget ved Trafalgar (1805), skjønt Sejren købtes med hans Liv. Napoleon havde da udtænkt en ny, storartet Plan, hvorved den uovervindelige Søstat skulde berøves Midlerne til at fortsætte Krigen. Allerede under sit Ophold i Berlin forbød han sine Undersaatter al Handel med England. Dette var Begyndelsen til Continentalsystemet eller Englands Udelukkelse fra al Handel med Fastlandet. I Tilsit gik Alexander ikke alene ind herpaa for sit Riges Vedkommende, men begge Kejserne bleve enige om at indbyde (o: tvinge) de øvrige Stater til ogsaa at lukke deres Havne for Englænderne. Herved blev den ene af Europas Stater efter den anden inddraget i Begivenhedernes Hvirvel.

For at komme sine Fjender i Forkjøbet afsendte den engelske Regjering en Flaade og en Armee til Sjælland. Danmark skulde afvæbnes, førend det blev nødt til at slutte sig til de store Fastlandsmagter. Kjøbenhavn blev bombarderet, og den danske Flaade bortført (1807).*) Medens Danmark efter denne Voldsgjerning søgte sin Støtte i Napoleon, vedligeholdte den svenske Konge Gustav 4 Forbindelsen med England, men paadrog derved sit Land en ulykkelig Krig med Rusland. Under denne afsatte Svenskerne endelig deres ligesaa halstarrige som udygtige Konge; og hans Efterfølger Carl 13 købte Freden med Finlands Afstaaelse (1809). Sverig tiltraadte

*) Se 3die Del S. 229.

Fastlandsspærringen, og Aaret efter valgtes Bernadotte, Prins af Pontecorvo, til svensk Thronfølger. — En mellem Porten og Rusland tidligere udbrudt Krig blussede op paa ny, da Constantinopel var blevet et Oplagssted for engelske Varer. Først i 1812 sluttedes Freden i Bukarest, hvor Rusland erholdt Bessarabien indtil Pruth og Donau. Saadanne vare Ruslands Fordele af Forbundet i Tilsit.

Paa den anden Side havde Napoleon ikke forsømt at udbrede sit Herredømme i Vesten. Det portugisiske Hof, som længe havde staaet i Afhængighed af den engelske Regjering, modtog Kejserens Opfordring til at lukke Havnene for Englænderne med et Afslag. En fransk Armee rykkede derfor ind i Portugal og besatte Lissabon, hvorfra Hoffet var flygtet til Brasilien (1807). En ikke bedre Skjæbne ventede Hoffet i Spanien. Den svage Bourbon, Carl 4, lod sig ganske lede af sin Dronning og hendes Yndling, den udelige Godoy, der førte Titel af „Freds fyrste“. Landets Bestyrelse var i dybeste Fortald, og Godoy havde ved sit Kryberi for de Franskes Kejser paadraget sig almindelig Foragt. En Folkeopstand udbrød i Madrid, under hvilken Godoy nær havde mistet Livet. Den gamle Konge blev saa forskrækket herover, at han nedlagde Kronen til Fordel for sin Søn Ferdinand 7, som Folket holdt af, fordi han var hadet af Godoy. Men næppe vare Urolighederne ophørte, førend Kongen fortrød det Skridt, han havde gjort. Napoleon greb nu begjærlig den tilbudte Lejlighed til at mægle mellem Faderen og Sønnen, idet han kaldte begge til sig i Bayonne. Carl 4 tog her sin Thronfrasigelse tilbage under Paaskud af, at den var ham aftvungen, — dog kun for at overdrage sin Ret til Napoleon, der nu skjænkede Spaniens Krone til sin Broder Joseph (1808), medens den spanske Kongefamilie fik anvist Opholdssted i Frankrig. Det ledige Neapel erholdt Joachim Murat. Huset Bonaparte havde saaledes overalt afløst Bourbonnerne.

Napoleon foretog ikke det skjæbnesvangre Thronskifte i Spanien uden alvorlige Bestræbelser for at vinde det spanske Folk. Han lod Joseph besvære en fri Forfatning og omgav ham med de dygtigste Ministre; Inkvisitionen og en Mængde Klostere, der tærede paa Statens Marv, ophævedes; alt beregnedes paa at forny Rigets slumrende Kraft og gjøre Folket delagtigt i Civilisationens Goder. Men Spanierne vare for største Delen altfor uvidende til at fatte og paaskjønne disse Foranstaltninger; i alt Fald vilde ingen modtage dem af en fremmed, paa tvungen Konge. Der udbrød en almindelig Opstand under Ledelse af Spaniens ædlestes Mænd; Almuens æggedes af fanatiske Munke. Strax i Begyndelsen fik Frihedskjæmperne en uventet Opmuntring, idet et fransk Korps blev tvunget til at strække Gevær ved Baylen. Følgen heraf var, at Kong Joseph med de øvrige franske Tropper forlod Madrid og trak sig tilbage til Nordgrænsen. Men derved kom ogsaa Franskmandene i Portugal i en mislig Stilling. Da Wellington landede med en overlegen engelsk Armee, maatte de slutte en Kapitulation, ifølge hvilken de bleve førte til Søs tilbage til Frankrig. Det var aabenbart, at den pyrenæiske Halvø kun kunde tilbagevindes ved Napoleons egen Nærværelse. Den uovervindelige Kriger drog da med sine gamle, sejrsvante Tropper over Pyrenæerne, trængte under en Række af Kampe frem til Madrid og befæstede sin Broders Throne, medens den engelske Hær, forfulgt af Marechal Soult, maatte indskibe sig i Corunna. Tilsidst overgav Zaragoza sig efter 2 Maanedes Belejring, under hvilken Spanierne havde forsvaret sig med Fortvivlelsens Mod (Febr. 1809). Da var Napoleon allerede kaldet hjem ved Østerrigs truende Rustninger; men hans berømte Marechaller bleve tilbage for at fuldende den pyrenæiske Halvø's Underkastelse. Det gjaldt imidlertid her ikke om at overvinde en til regulære Tropper støttet Regjering, men om at betvinge et helt Folk, som stred for

sin nationale Selvstændighed. Derfor blev Kampen af en ny, frygtelig Art. Da Spanierne erkjendte, at de i Krigskunst ikke kunde maale sig med Frankrigs gamle Soldater, samlede de sig under dristige Partiførere i smaa Bander, Guerillaer, undgik saavidt muligt ordentlige Slag i aaben Mark, men omsværmede idelig de fjendtlige Korps, afskar Forbindelsen imellem dem, dræbte Efterløjerne og overfaldt Førseler af syge og saarede, som ubarmhertigt bleve nedhuggede. Snart landede Englænderne paa ny under den dygtige Wellington og ydede Guerillaerne en regulær Armees Hjælp. Spaniernes frygtelige Krigsmaade, der begunstigedes af det bjergfulde Land, kostede Napoleon flere tapres Liv end de blodigste Feltslag, og selv ved en Række af Sejre, under hvilke Soult trængte frem til Cadix, Massena til Lisabon (1811), naaedes ikke det endelige Maal, Landets Beroligelse. De spanske Cortes samlede sig endog i Cadix og vedtog i Ferdinand den 7des Navn en fri Forfatning (Constitutionen af 1812). Spaniens Exempel blev snart en Lære for Evropeas øvrige Folk, saa at den overalt vaagnende Nationalfølelse blev en væsentlig Hindring for, at det overmægtige franske Kejserdømme, selv ledet med det største Geni, kunde befæstes.

Det svækkede og ydmygede Østerrig havde imidlertid troet at burde føre sig Napoleons og hans Kjerne-troppers Sysselsættelse i Spanien til Nytte. Overordentlige Troppeudskrivninger fulgtes af et Opraab til en Folkerejsning; efter at have væbnet en halv Million Soldater troede Hoffet i Wien sig istand til at gjøre Front saavel imod Frankrig, som mod dettes allierede, Warschau og Italien. Men da Østerrig udstedte sin Krigserklæring (1809), havde Frankrigs fremsynede Kejser, for ikke at svække Krigsstyrken i Spanien, allerede opbudt en ny Armee og i utrolig kort Tid gjort den kampdygtig. Med disse unge Soldater forenede han Rhinforbundets Kontingenter og mødte Ærkehertug Karl,

Østerrigs bedste Feltherre, som var rykket ind i Bavern. Efter en Række af kunstige Marcher og fem Dages blodige Kampe, især ved Eckmühl og Regensburg, var Ærkehertugen kastet over paa Donaus nordlige Bred, og Franskmændene kunde anden Gang besætte Wien. Napoleon traf strax Anstalter til at overskride Donau; men da Flodens uventede Stigen sprængte Broen midt under Overgangen, maatte han ved Aspern og Eslingen bestaa en ulige Kamp mod hele Ærkehertug Karls Armee og gaa tilbage, efter at have lidt store Tab. Her faldt blandt andre Lannes, en af hans kjækkeste Vaabenbrødre. Det var første Gang, at en Fjende havde vundet betydeligere Fordele over Napoleon; men Glæden herover varede kun kort. Nye Forstærkninger satte Napoleon istand til at gjøre sit andet Forsøg paa at gaa over den brede Donau, denne Gang med større Held. Han vandt en Sejr ved Wagram (1809), og Østerrig var afvæbnet. Man har undertiden kaldt denne Krig den femte Coalitionskrig, forsaavidt som England, Østerrig og de spanske Insurgenter kjæmpede for den samme Sag. Ved Freden i Wien (1809) afstod Kejser Frants 1) Vestgalizien og Krakov til Storhertugdømmet Warschau (thi Polakkerne havde deltaget i Kampen med stor Tapperhed) 2) Landene mellem det adriatiske Hav og Sava indtil den tyrkiske Grænse til Napoleon, som lod disse „illyriske Provinser“ styre af en Marechal. — Østerrigs Opraab til en Folkerejsning havde fundet levende Gjenklang i Tyrol. Bønderne gjorde Opstand under den kjække Andreas Hofer og tilføjede de bajerske Tropper betydelige Tab, kjæmpende ganske paa Spaniernes Vis. Men efter Freden i Wien vare Bøndernes Anstrængelser haabløse; de bleve overmandede og strængt straffede.

Efter Krigen i 1809 søgte den østerrigske Kejser sin Støtte der, hvor saa mange Fyrster med eller mod deres Villie gjorde det, hos Frankrigs mægtige Behersker. Da Napoleon, hvis Ægteskab var barnløst, ønskede at

træde i Forbindelse med et af Evropas gamle Fyrstehuse, lod han sig skille fra Josephine og ægtede (1810) Kejser Frants's Datter Marie Louise. Hun fødte ham Aaret efter Sønnen Napoleon, der fik Titelen Konge af Rom.

Under alt dette havde Napoleon ikke glemt sin mest haardnakkede Fjende, England. Fastlandsspærringen dreves i al sin Strænghed; det befalede endog at opbrænde alle engelske Varer, hvorsomhelst de fandtes paa Fastlandet. For at forhindre den udbredte Snighandel ved en skarp Bevogtning af alle Kyster, havde Napoleon gjort Ende paa Pavens verdslige Magt og indlemmet Kirkestaten i Kejserriget, uden at brydesig om Pavens afmægtige Bandstraale (1809). Da Kong Ludvig vægrede sig ved at afbryde al Handelsforbindelse med England, paadrog han sig sin Broders Vrede og maatte nedlægge Kronen. Holland blev indlemmet i Frankrig (1810), og det samme skete med Tysklands Kyst ved Nordsøen (en Del af Hannover, Oldenburg, Hamburg) samt Lübeck.

Napoleon stod paa sin Magts og Lykkes højeste Spids. Middelbart eller umiddelbart herskede han over Frankrig, Spanien, Tyskland og Italien. Preussen og Østerrig bøjede sig for deres mægtige allieredes Villie. Det var ikke sandsynligt, at England længe kunde udholde Fastlandsspærringen, siden fransk Toldvæsen og Gensdarmeri bevogtede Kysten fra Lübeck til Cadix og Triest. Fødselen af en Arving syntes endelig at sikre det franske Kejserdømmes Bestaaen. Men bag denne udvortes Glans skjulte sig indvortes Spænding og Usikkerhed. Den hele Bygning beroede paa Frygten for den store Kejser, og Misfornøjelse udbredtes vidt og bredt blandt de afhængige Folk dels over den despotiske Tvang, der undertrykkede Ytringsfriheden, dels over de uendelige Krige, der gjorde Soldaterudskrivningen trykkende og frygtet, dels over Handelsspærringen, der forstyrrede alle gamle Handelsforbindelser og standsede en Mængde

Menneskers Erhverv. Trods alt dette, trods den endnu ufuldendte Krig med England og Spanien, paadrog Napoleon sig 1812 en ny Krig med Rusland.

Det i Tilsit sluttede Venskab begyndte efterhaanden at kjølnes. Kejser Alexander følte sig fornærmet over, at det med ham beslægtede oldenborgske Hus var blevet berøvet sine Besiddelser; han vilde heller ikke længer ofre sit Lands Handelsinteresser og tilstod Lempelser i Fastlandsspærringen, navnlig men Hensyn til Kolonialvarer. Napoleons umættelige Ærgjerrighed kunde paa den anden Side ikke taale, at nogen anden Fyrste indtog en selvstændig, med ham ligeberettiget Stilling. Da Alexander saa, at han kun havde Valget mellem Underkastelse og Krig, foretog han Rustninger og nærmede sig til Sverige, hvis Thronfølger og Leder, Bernadotte, blev fuldkommen vunden ved Løfte om Norges Erhvervelse. Saaledes forberedt afventede Alexander sin frygtelige Modstanders Angreb; thi han vilde vise Verden, at Krigen var ham paatvungen. Napoleon udfoldede paa sin Side hele sin uhyre Krigsmagt, vistnok over en Million Soldater; men en stor Mængde af disse maatte efterlades mellem Cadix og Niemen for at holde det misfornøjede Evropa i Tømme. Ved Overgangen over Ruslands Grænseflod talte Storarmeen 400,000 Mand, Franskmand, Italienere, Tyskere fra Rhinforbundets Stater, Preussere og Østerrigere. Omgivet af sin Garde, et udvalgt Korps af gamle Soldater, førte Napoleon selv Storarmeens Centrum frem over Wilna mod Smolensk, medens venstre Fløj (Preussere og Franskmand) gik mod Nordvest i Retning af Petersborg, højre Fløj (Franskmand og Østerrigere) bevægede sig mod Sydost, hvorfra et Angreb kunde ventes af de fra den tyrkiske Grænse hidkaldte Russere. Polakkerne i Lithauen modtog Franskmandene med Glæde, uagtet Napoleon ikke ubetinget vilde love det gamle Kongerige Polens Gjenoprettelse. Men allerede her begyndte det at vise sig, hvor

umaadelige Vanskeligheder der vare forbundne med et Felttog i saa fjerne Lande. Uagtet Storarmeen var udrustet med en mageløs Fremsynethed, var en regelmæssig Forplejning i de tyndt befolkede Egne næsten umulig. Slette Veje forsinkede Troppernes Bevægelser; Marchens uhyre Længde svækkede især Rytteriet, og Mandstugten kunde ikke opretholdes imellem de allierede Tropper, som deserterede i Mængde. Hertil kom, at Russerne trodsede Napoleons snildeste Manøvrer ved at trække sig tilbage, afbrænde Landsbyerne og ødelægge Levnetsmidlerne. Kun ved Smolensk leveredes en blodig Træfning; men førend Napoleon kunde forhindre det, trak Russerne sig ogsaa her tilbage fra den brændende By.

Lige over for en saa uheldsvanger Krigsførelse udtalte de franske Generaler sig for at standse i Smolensk, indhente Forstærkninger og først drage videre den næste Sommer. Men Napoleon befalede at drage mod Moskø, hvor han haabede at kunne foreskrive Freden. Ikke langt fra sit Maal stødte han endelig sammen med den russiske Armee; thi General Kutusov og med ham det russiske Folk vilde ikke opgive den hellige Stad uden Sværds slag. Ved Borodino nærved Moskvafloden leveredes Slaget (Septbr. 1812), og det blev blodigere end noget af de hundrede Slag, hvori Napoleon havde deltaget. 90,000 døde og saarede af begge Partier bedækkede Valpladsen, inden Russerne veg og lod Vejen fri til Moskø. Ved Synet af de talrige Kirketaarne og Kuppeler blev den franske Armee endnu engang henrevet af Begjæstring. Men allerede Indtoget i Staden var uheldsvarslenende; Størstedelen af Indbyggerne vare flygtede, og Natten efter udbrød paa mange forskellige Steder en voldsom Ild, som blev paasat efter den russiske Gouvernørs Befaling. Da en heftig Storm rejste sig, og alle Slukningsredskaber vare bortførte, blev $\frac{2}{3}$ af Moskø tillige med rige Forraad et Rov for Luerne. Et Vinterophold i Staden var nu ikke længere muligt. Napoleon

foreslog imidlertid sine Fredsbetingelser i en Sejrherrers Sprog; men da Alexander med en klog Beregning trak Tiden ud, begyndte Vinteren at stunde til, saa at Napoleon endelig maatte bekvemme sig til det for hans Stolthed saa krænkende Skridt, at tiltræde Tilbagetoget.

Moskov blev forladt den 19de Okt. 1812. Ved Besværigheder, Kampe og Desertion var den franske Armee smeltet sammen til 100,000 Mand med et Rytteri, der var altfor svækket til at kunne holde de talløse omsværmende Kosakker borte. Da Omstændighederne tvang Napoleon til at slaa ind paa den samme Vej, ad hvilken han var kommen, blev det fortvivlede i Stillingen øjensynligt for alle. Mangel paa Levnetsmidler tillige med daglige Angreb af Russernes overlegne Stridskræfter og endelig en tidlig og stræng Vinter begyndte snart at udøve de forfærdeligste Virkninger. Mennesker og Heste omkom i Tusindvis, Kanoner maatte efterlades, Krudtvogne sprænges i Luften, og ingen saaret kunde føres med. Under ubørte Lidelser løstes Disciplinens Baand; men medens en Mængde Soldater kastede Vaabnene, dækkede endnu de heltemodige Marechaller Ney, Davoust o. fl. Tilbagetoget i Spidsen for deres sammen-smeltede Korpser, der vekselsvis dannede Arrièregardien. Alles Haab stod til, at Lidelserne vilde endes i Smolensk; men allerede her var Armeen i en saadan Tilstand, at et fortsat illsomt Tilbagetog var den eneste Redning. Og dog naaede Russerne forud til Berezina, en Biflod til Dnieper, saa at Overgangen maatte iværksættes for deres Øjne. Broerne, der med stort Besvær blev slaaede i den med Isflager svømmende Flod, brødes itu; men de bleve paa ny istandsatte, og endelig lykkedes det at føre alle bevæbnede over, hvorimod mange tusinde Efternølere faldt i Kosakkernes Hænder. Herefter sagtnedes Forfølgelsen; thi ogsaa Russerne havde havt deres Del af Lidelserne. Da der var rimelig Udsigt til, at Storarmeens Rester kunde naa over Niemen, rejste Napoleon

med faa Ledsagere ukjendt og illsomt gennem Tyskland til Paris, hvor hans Nærværelse var nødvendig for at fremme Rustningerne; thi det var aabenbart, at næste Aars Felttog vilde kræve de yderste Anstrængelser. Napoleons Afrejse fuldendte Storarmeens Undergang. Under en Kulde, som steg til 30 Grader under Frysepunktet, opløstes alle Korpser, og kun faa hundrede Mand bar deres Vaaben over Niemen.

Under disse Omstændigheder rejste Folkestemningen i Tyskland sig med uimodstaaelig Kraft mod Napoleon, og hans upaalidelige Forbundsfæller begyndte at falde fra, idet Preussen sluttede Forbund med Rusland, England og Sverig (den 6te og sidste Coalition). Frederik Vilhelm 3 udstedte et Opraab til Folket om at kæmpe for Friheden og Uafhængigheden, og talrige frivillige strømmede allevegne fra til hans Faner. Imidlertid udfoldede Napoleon en saadan Virksomhed, at han ved Felttogets Begyndelse i 1813 kunde drage frem i Tyskland med 150,000 Mand. Uagtet disse bestod af ganske unge og lidet øvede Soldater, sejrede han dog flere Gange over de forenede Russere og Preussere, navnlig ved Bautzen (1813), hvorved Fjenden kastedes tilbage over Oderen. Paa dette Tidspunkt optraadte Østerrigs Hof, ledet af Metternich, som Fredsmægler. En Vaabenstilstand blev derved tilvejebragt; men Napoleon benyttede kun Tiden til at fuldstændiggjøre sine Rustninger og forkastede de foreslaaede Fredsbetingelser. Da tiltraadte ogsaa Østerrig Coalitionen, og siden, da Napoleons Krigslykke begyndte at vakle, blev Frafaldet mellem hans øvrige Forbundsfæller almindeligt. Kun Sachsen og Danmark bleve tilbage for at dele Frankrigs Ulykke.

Napoleon gjenoptog Kampen med de forenede Magter i fuld Tillid til sit Genis og sine Troppers Overlegenhed. Han indtog en udstrakt Stilling langsmed Elben med Hovedkvarter i Dresden, medens Davoust, understøttet af et dansk Korps, forsvarede Stillingens andet Yderpunkt,

Hamburg. Lykken tilsmilede endnu engang de franske Vaaben, da Napoleon ved et Udfald fra Dresden tilføjede de allieredes Hovedarmee, der trængte frem fra Böhmen, et føleligt Tab. Det var her, at den fra Amerika hjemvendte Moreau fandt Døden i Kamp mod sit Fædreland. Men Sejrens Frugter gik tabt i en Række af Nederlag, som de franske Marechaller led paa forskjellige Steder af den udstrakte Forsvarslinie. Da de allierede endelig paa flere Punkter overskred Elben, samlede Napoleon sin svækkede Krigsmagt ved Leipzig. Det kom her til en almindelig Kamp mellem den 16de og 19de Oktober 1813. Paa den ene Side kæmpede Russere, Preussere, Østerrigere og Svenskere, hvis samlede Antal naaede op til 300,000 Mand; paa den anden Side stod foruden Franskmandene endnu polske, italienske, sachsiske Hjælpetropper under Napoleons Faner, tilsammen 180,000 Mand. Endnu havde saadanne Masser ikke kæmpet paa een Valplads, og Kanonernes Torden overgik alt, hvad de ældste Krigere havde hørt. I tre Dage holdt Napoleon Stand, skjønt Sachserne forlod ham midt under Slaget. Men tilsidst maatte Tilbagetoget tiltrædes og blev ligesaa skjæbnesvangert som det russiske. Marchens Besværligheder og derpaa smitsomme Sygdomme brød fuldstændig Armeens Kraft. Overalt vendte Forholdene sig mod Napoleon. Danmark blev tvunget til Freden i Kiel og Norges Afstaaelse mod Erstatning i Svensk Pommern*) (1814). Joachim Murat, der endnu i det sidste Felttog havde kommanderet Napoleons Rytteri med Hæder, var næppe vendt tilbage til Neapel, før end han sluttede sig til Coalitionen i det Haab at redde sin Krone. Ogsaa Spanien var gaaet tabt, siden Napoleon havde maattet kalde en stor Del af sine Tropper bort for at bruge dem paa andre Steder. Skjønt Ferdinand 7 fik Frihed til at vende tilbage til sit Rige, beredte

Wellington sig nu til at gaa frem over Pyrenæerne. Men midt i Ulykken, saa at sige ene mod hele Evropa, udfoldede Napoleon en utrolig Virksomhed for endnu at redde Frankrigs og Kejserdømmets Storhed; men de allierede undte ham ikke den nødvendige Tid til at fuldende sine Forberedelser. Da Felttoget i Begyndelsen af 1814 aabnedes paa Frankrigs Grund, havde Napoleon næppe 70,000 Mand at stille imod de fjendtlige Masser, der rykkede frem over Rhinen. I to Maaneder tilintetgjorde han dog ved en mesterlig Krigsførelse mellem Seine og Marne Fjendernes Forsøg paa at naa til Paris; men tilsidst lykkedes det dem at trænge igjennem, og Paris kapitulerede efter en kort Modstand af Nationalgarden (April 1814). I Overensstemmelse med Coalitionens Villie erklærede Senatet, ledet af Talleyrand, Kejsers Napoleon for afsat, hvorpaa Ludvig 18 kaldtes tilbage for at tage sine Fædres Throne i Besiddelse. Vel ilede Napoleon frem mod Paris i den Hensigt at overrumple Fjenden; men flere af Marechallernes Frafald overbeviste ham om, at alt var tabt. Napoleon undertegnede da i Fontainebleau sin Thronfragelse mod at beholde Øen Elba, hvorhen han strax begav sig efter at have taget Afsked med sine tro Soldater (April 1814).

Samtidig med sin Regjerings Tiltrædelse udstedte Ludvig 18 en Grundlov, hvorved Frankrig fik en indskrænket monarchisk Forfatning efter engelsk Mønster. Denne Gave, som skulde erstatte Vaabenglansen med indre Frihed, syntes i Forbindelse med Freden at være det bedste Middel til at forsone det franske Folk med den bourbonske Kongeslægt. Freden undertegnede (1814) i Paris med alle Magter. Frankrig blev vist tilbage til sine Grænser af 1792 (altsaa med Bevarelse af Avignon, Savoyen og Nizza). Til England afstodes den for Forbindelsen med Ostindien vigtige Ø Isle de France (Mauritius).

Der stod tilbage at gjenoprette den evropæiske Ligevægt og ordne de saa stærkt forrykkede Forhold mellem Staterne. For at udføre dette omfattende Arbejde samledes en almindelig Congres i Wien (1814). I den glimrende Kreds af Monarcher og berømte Statsmænd, som ved denne Lejlighed vare den østerrigske Kejsers Gjæster, saas Kejser Alexander, Kong Frederik Vilhelm 3 samt mange mindre Fyrster; Talleyrand mødte paa det franske, Lorderne Castlereagh og Wellington paa det britiske Cabinets Vegne. Sjælen i Forhandlingerne, som afvekslede med glimrende Fester, var Østerrigs Minister Metternich. Man blev let enig om at lægge defordrevnelegitime Fyrstehuses Gjenindsættelse (forsaaavdt det ikke allerede var sket) til Grund for Europas nye Ordning. Større Vanskelighed frembød Fordelingen af de betydelige Lande, hvorover man kunde raade. Da de Magter, som havde bidraget mest til Napoleons Fald, skulde belønnes paa hans tro allieredes Bekostning, gjorde Rusland og Preussen Fordring henholdsvis paa hele Polen og Sachsen. Herover opstod der en saadan Spænding mellem dem og de øvrige Stormagter, at et Brud syntes nærforstaaende.

I Frankrig blev imidlertid Misfornøjelsen med Bourbonnerne mere og mere levende. Ludvig 18 var strax kommen i en falsk Stilling til sit Folk. Han betragtede sig paa gammeldags Vis som Konge ifølge guddommelig Ret og kaldte Aaret 1814 sit tyvende Regjeringsaar; talrige, overmodige Emigranter, som vendte hjem i Prinsernes Følge, kom til Ære og Værdighed, medens de store Minder fra Revolutionen og Kejserdømmet forhaanedes; det saa ud, som om der skulde slaas en Streg over alt, hvad der var sket i den Tid, og de forhadte Tilstande før 1789 føres tilbage. Mindst af alle kunde Armeen finde sig i at tjene et ved fremmede Bajonetter gjenindsat Kongehus. Napoleon, der med spændt Opmærksomhed, fulgte Begivenhedernes Udvikling i Wien og

Paris, troede nu, at det rette Øjeblik var kommet for ham til atter at vise sig i Frankrig. Ledsaget af nogle hundrede Mand af den gamle Garde, som vare fulgte med til Elba, betraadte han Frankrigs Jordbund (d. 1ste Marts 1815) ikke langt fra det Sted, hvor han var landet ved Tilbagekomsten fra Ægypten. Folket gjensaa Kejseren med en blandet Følelse af Beundring og Ængstelse; men Tropperne, der sendtes ud imod ham, kastede sig begejstrede for hans Fødder. Ludvig 18 maatte med sit Hof skyndsomt forlade Paris, og 3 Uger efter sin Landgang var Napoleon atter i Tuilerierne.

Kejserdømmet i de 100 Dage. Napoleon ilede med at give Frankrig Sikkerhed for, at det militære Despoti ikke skulde gjenindføres, idet han udstedte en Tillægsakt til Kejserdømmets Forfatning, som tilstod al ønskelig Frihed. Han erklærede fremdeles, at han modtog Frankrig med dets givne Grænser og vilde holde Fred med Evropa. Haabet om, at det skulde blive muligt, skuffedes snart. I Wien vare de vigtigste Strids-spørgsmaal allerede udjævnede, da Tordenbudskabet kom om Napoleons Landgang. Dette styrkede naturligvis Enigheden mellem de forsamlede Fyrster. Uden at bryde sig om hans fredelige Forsikringer erklærede de, at Napoleon som Forstyrrer af Europas Fred stod udenfor Folkerettens Beskyttelse; Coalitionen fornyedes, og store Rustninger paabødes. Da Krigen saaledes var uundgaelig, besluttede Napoleon at angribe, førend Fjendens Troppemasser vare samlede. I Spidsen for 150,000 Mand rykkede han ind i Belgien, hvorfra den engelsk-hollandske Hær under Wellington og Preusserne under Blücher nærmest truede Grænsen. Felttoget aabnedes med en Sejr ved Ligny (16de Juni) over Preusserne. Medens disses Forfølgelse overdroges til General Grouchy, vendte Napoleon sig mod Wellington, som havde forskanset sig paa Højderne foran Waterloo. Den 18de Juni leveredes det for Europas

Skjæbne afgjørende Slag. I flere Timer var Kampen ualmindelig haardnakket, som man kunde vente mellem de i Forsvaret urokkelige Englændere og de til Angreb ildfulde Franskmand. Forskansningerne toges og tilbagesoges flere Gange; men tilsidst begyndte Englænderne at vakle. Grouchy vilde have gjort Udslaget, dersom han havde indfundet sig i dette afgjørende Øjeblik. Men denne General havde, skjønt Kanontordenen fra Waterloo tydelig hørtes, ikke havt den lykkelige Indskydelse, som i sin Tid Desaix ved Marengo; han havde ikke engang hindret Blücher i at ile sine allierede til Undsætning. Da Preusserne brød frem i Flanken paa den udmattede franske Armee, blev den halvt vundne Sejr forvandlet til et fuldstændigt Nederlag og en vild Flugt, i hvilken Napoleon selv blev revet med. Kun nogle Batailloner af den gamle Garde forblev til det sidste paa Valpladsen, foretrækkende Døden for Overgivelse. — Efter at have begivet sig til Paris nedlagde Napoleon Kronen til Fordel for sin Søn (Napoleon 2) og rejste til Rochefort i den Hensigt at indskibe sig til Amerika. Men da Havnen var blokeret, besluttede han sig til at gaa ombord paa et engelsk Krigsskib og betro sig til sine Fjenders Højmodighed. Efter at være ankommen til den engelske Kyst erfarede han imidlertid den i de allieredes Raad fattede Bestemmelse, at han som Evropeas Fange skulde hensættes paa St. Helena. Paa denne øde Klippe i det atlantiske Hav tilbragte Napoleon sine sidste Aar, omgivet af nogle trofaste Venner, men fortrædiget af den engelske Gouvernør og uden at kunne finde sig i den nødtvungne Uvirksomhed († 5te Maj 1821). Hans jordiske Levninger ere senere førte til Paris og bisatte under Invalidekirkens prægtige Kuppel.

Efter Napoleons Thronfrasingelse dannedes en provisorisk Regjering under Fouchés Ledelse, som uden Modstand overgav Paris for anden Gang til de allierede Tropper. Da de fremmede Fyrster vægrede sig ved at

anerkjende Napoleon 2, vendte Bourbonnerne tilbage og søgte at sikre Thronen ved Forfølgelser imod Kejsere og Revolutionens Tilhængere, blandt hvilke Marechal Ney blev skudt og de saakaldte Kongemordere, f. Ex. Fouché, (ligesom hele Familien Bonaparte) bleve landsforviste. Den anden Fred i Paris sluttedes (1815) paa byrdefulde Betingelser. Frankrig indskrænkedes til Grænserne af 1790 (saa at Savoyen og Nizza gik tabt) og forpligtedes til at betale en uhyre Sum Penge i Krigsomkostninger, samt til at underholde en allieret Hær, som til Evropeas Betyggelse blev liggende tre Aar i Grænsefæstningerne.

Imidlertid afsluttedes Forhandlingerne paa Congressen i Wien (1815). De vigtigste Resultater af disse vare følgende:

Rusland erholdt Størstedelen af Storhertugdømmet Warschau under Navn af Kongeriget Polen. Alexander gav dette en fri Grundlov og en selvstændig Bestyrelse under en Vicekonge. Krakov blev erkjendt for en Fristat under de tre østlige Stormagters Beskyttelse.

Preussen udvidedes med en betydelig Del af Kongeriget Sachsen, med Westphalen og Rhinpreussen (3: Kleve, Berg m. m.), for at danne en kraftig Formur mod Frankrig, men bevarede af sine forrige polske Besiddelser kun Provinsen Posen. Svensk-Pommern, som var givet Danmark i Erstatning for Norge, tilbyttedes for Lauenburg.

Stor-Britannien beholdt (foruden Isle de France og det af Danmark afstaaede Helgoland) Malta, Caplandet og nogle mindre Kolonier. De syv joniske Øer stilledes som en Republik under engelsk Højhed.

Østerrig fik ikke alene sine tabte Arvelande tilbage men ogsaa Lombardiet og (som Erstatning for Belgien) Venedig, hvorfra Hoffet i Wien siden udøvede en afgjørende Indflydelse over hele Italien.

De fleste italienske Fyrster vare allerede i 1814 vendte tilbage til deres Stater. Kongen af Sardinien fik sine Besiddelser paa Fastlandet (Piemont, Savoyen og Nizza) forøgede med Genua. Parma gaves til Kejserinde Maria Louise. Da Joachim Murat havde sluttet sig til Napoleon i de 100 Dage, blev han forjaget af Østerrigerne. Den gamle Konge vendte tilbage til til Neapel og tog sin Throne i Besiddelse som Ferdinand 1 af Begge Sicilier. Under et ubesindigt Forsøg paa at gjøre Landgang i Neapel blev Murat fangen og skudt (1815).

Belgien blev forenet med Holland til et Kongerige Nederlandene under Vilhelm 1 (6) af Oranien, som tillige erholdt det tyske Storhertugdømme Luxemburg.

Schweiz dannedes ved Tilbagegivelsen af Neufchatel og Genf som en Føderativrepublik af 22 ligeberettigede Kantoner. Denne Stat tilsikredes der Neutralitet i Europas Krige.

Istedetfor at gjenoprette det forældede tyske Rige stiftedes et tysk Forbund af 39 souveræne Stater, hvis fælles Anliggender skulde afgjøres paa Forbundsdagen i Frankfurt, en af Gesandter fra de forskellige Stater sammensat Forsamling under den østerrigske Gesandts Forsæde. Den engelske Konge Georg 3 fik sit tyske Arveland Hannover tilbage med udvidede Grænser og under Titel af Kongerige. Bajern erholdt Rhinpfalz m. m. i Erstatning for Tyrol.

De paa Congressen i Wien fattede Beslutninger danne Grundlaget for Europas Stilling i den følgende Periode (indtil efter 1848). Som det var at vente af en Fyrstecongres, vare Fyrsternes Interesser fortrinsvis varetagne; derimod var der hverken taget tilbørligt Hensyn til Folkenes politiske eller nationale Trang, skjønt Uafhængigheden var tilkjæmpet ved deres Opofrelser. Man havde ikke skyet at bringe det halvbarbariske og despotiske Rusland nærmere til Hjertet af Europa, medens

man lagde Baand ikke alene paa Frankrigs Udvidelseslyst, men ogsaa paa de derfra udgaaede Fremtidsideer ved at gjøre de mindst mulige Indrømmelser til Folkefriheden. Vel havde Polakkerne faaet Løfte om en vis Frihed, ligesom Stænderforsamlinger vare tilsikrede de tyske Stater. Men disse iforvejen tarvelige Indrømmelser bleve end mere indskrænkede under Udførelsen. Polakkerne, Belgierne, Italienerne vare endog bragte under fremmedes Herredømme, og Forbundsdagen i Frankfurt frembød kun et svagt Billede af Tysklands attraaede Enhed. Saaledes indeholde Beslutningerne paa Congressen i Wien Spiren dels til indre Kampe mellem Regjering og Folk, dels til evropæiske Krige af væsentlig national Charakter.

Andet Afsnit.

Fra 1815 til 1863.

§ 1. Den hellige Alliance. Spanien og Portugal.

Kejserne af Rusland og Østerrig samt Kongen af Preussen sluttede under deres Ophold i Paris (1815) en Forbundspagt, den hellige Alliance, hvori de erklærede at ville tage den christelige Religions Forskrifter til Rettesnor for deres Handlinger, at ville lede deres Undersaatter som Fædre, holde Fred indbyrdes og betragte hverandre som Brødre. Som Fyrster „af Guds Naade“ mente de at have den Pligt at fremme Menneskeslægten Lykke, hvilket bedst vilde ske, naar de, forenede i et christeligt Broderskab, paa Kjærlighedens og Retfærdighedens Grundvold byggede en ny Statskunst, der kunde forskaane Evropa for saadanne Omvæltninger, som havde fundet Sted i de sidste femogtyve Aar. Den hellige Alliance tiltraadtes næsten af alle Evropas Regenter — dog ikke af Englands Konge, som, skjønt enig med de andre Fyrster, holdtes tilbage af Hensyn til sit Lands Forfatning —; dens Stiftelse hilstes ogsaa blandt Folkene med Bifald, ligesom i det hele en rettroende religiøs Aand afløste det 18de Aarhundredes Vantro. Det viste sig imidlertid snart, at den hellige Alliance i Gjærningen fjernede sig fra de smukke Grundsætninger, der vare

opstillede i Traktaten, saa at den paadrog sig Folkenes Had istedetfor at vinde deres Taknemlighed.

De Frihedsideer, som den franske Revolution havde kaldt til Live, døde nemlig ikke hen, fordi Frankrig var overvundet. Hos Folkene, hvis Selvfølelse var bleven vakt under Kampen mod det franske Militærherredømme, rørte der sig tvertimod et levende Ønske om en ved Lov sikret Indflydelse paa Statens Styrelse (constitutionel Forfatning) tillige med Afskaffelse af alle forældede Standsprivilegier. Saaledes dannedes der i alle Lande et Bevægelsesparti, de liberale, som især talte sine Tilhængere i de oplyste Samfundsklasser. Medens dette forfægtede Folkesuverænitets Princip, betragtede derimod det conservative Parti eller Royalisterne, hvis Kjærne dannedes af Adelen, den legitime Kongemagt som en guddommelig Indstiftelse, lige over for hvilken Undersaatterne ikke kunde beraabe sig paa Rettigheder, men kun modtage saadanne i Form af en Naadegave, som Souverænen atter kunde tage tilbage. Hertil sluttede ogsaa Gejstligheden sig, hvis Indflydelse var steget ved den forhøjede kirkelige Sans, og i de katholske Lande trængte den af Pave Pius 7 gjenoprettede Jesuiterorden ind for at begynde sin gamle Virksomhed. Støttet til det royalistiske Parti søgte Fyrsterne ved Hjælp af en afhængig Embedsstand, et hensynsløst Polit og en stræng Censur over alt, hvad der blev trykt, at standse de frie Ideers Udbredelse. Denne Bestræbelse for at bekjæmpe Tidsaanden fandt et kraftigt Rygstød i den hellige Alliance, der under Metternichs Ledelse udviklede sig til et mod Folkenes Frihed rettet Fyrsteforbund.

I de store Fastlandsmagter led Roligheden imidlertid ingen alvorlig Forstyrrelse. Frygt for Revolutionen var almindelig hos alle, der havde noget at tabe, og Regjeringerne bar Omsorg for at befordre den almindelige Velstand. Derimod stode de sydevropæiske Halvøer

under et saa urimeligt og grusomt Despoti, at voldsomme Omvæltninger næsten vare uundgaaelige. Kong Ferdinand 7 var næppe kommen tilbage til Spanien, førend han egenmægtigt ophævede Constitutionen af 1812. Som absolut Hersker gav han Adelen og Gejstligheden deres gamle Privilegier tilbage, gjenoprettede Klostrene, indkaldte Jesuiterne, kort sagt, smeddede paa ny de Lænker, i hvilke det spanske Riges Kraft saa længe var hensyngnet. Udmærkede Mænd, som vare gaaede forrest i Kampen mod Franskmændene, bleve som simple Forbrydere satte paa Galejerne, blot fordi de hyldede frie Anskuelser. Efter flere mislykkede Forsøg paa at afkaste dette forærfelige Tyranni udbrød der (1ste Jan. 1820) en Militæropstand i Cadix, hvor en Hær laa under Indskibning til Amerika for at undertvinge de oprørske Kolonier. Da Bevægelsen udbredte sig over alle Provinser, maatte Ferdinand 7 give efter og antage Constitutionen af 1812, hvori der kun var levnet Kongen en ringe Magt ved Siden af Cortes. — Spaniens Exempel efterlignedes snart i Portugal. Her herskede almindelig Misfornøjelse over, at Hoffet vedblev at bo i Brasilien, og at Portugals Regjering lededes af Englændere. Da det liberale Parti var kommen til Magten ved en Militæropstand, blev der indført en fri Forfatning efter spansk Mønster, og alle Englændere fjernedes fra Statstjenesten.

Fra Spanien forplantede Frihedsbevægelsen sig ogsaa til Italien. De haardt forfulgte Frihedsvenner havde her sluttet sig sammen i hemmelige Selskaber, af hvilke Carbonariernes var udbredt over hele Halvøen og havde sat sig Italiens Enhed under en fri Forfatning til Maal. Paa disses Anstiftelse udbrød der (1820) en Militæropstand i Kongerigget Begge Sicilier, hvorved Ferdinand 1 blev tvungen til at give en Constitution af samme Art som den spanske. En ligesaa let Sejr vandt Frihedspartiet Sardinien.

Disse Omvæltninger havde grebet altfor vidt og hurtigt om sig til at lades upaaagtede af den hellige Alliance. Navnlig frygtede Metternich for, at den revolutionære Aand skulde smitte de østerrigske Lande i Norditalien. Han foranstaltede derfor en Congres af Stormagterne i Troppau (i østerrigsk Schlesien) og forstod her at vinde Ruslands og Preussens Beherskere for den Mening, at det var en Pligt at gribe ind med Vaabenmagt i andre Staters Anliggender, naar revolutionære Frihedsbestræbelser i disse truede den almindelige Rolighed (Interventionsprincippet). Efter at Congressen var flyttet til Laybach, tilkaldtes Kong Ferdinand af begge Sicilierne, og efter fælles Raadslagning rykkede derpaa en østerrigsk Hær ind i Syditalien, som blev besat uden betydelig Modstand. Kongen fik sin uindskrænkede Magt tilbage og lod det liberale Parti undgælde ved grusomme Forfølgelser, som, efterat Sardinien frie Forfatning paa lignende Maade var omstyrtet, nu udstrakte over hele Italien.

Den hellige Alliances Held i Italien var en Opmuntring til ogsaa i Spanien at gribe ind til Gunst for Kongemagten. En ny Stormagts-Congres samledes i Verona (1822), og ifølge de der fattede Beslutninger paa tog Ludvig 18 af Frankrig sig det hadefulde Hverv at underkue Nabolandets Frihed. Da den franske Hær rykkede ind over Pyrenæerne, ventede man, at det spanske Folk skulde rejse sig med samme Begejstring, som det havde gjort mod Napoleon. Men intet saadant skete. Da de Franske nu kjæmpede for Spaniens legitime Konge, betragtede det mægtige royalistiske Parti deres Komme med Tilfredshed; ja Gejstligheden og Munkene benyttede deres uhyre Indflydelse paa den store, uvidende Landalmue til at væbne Guerillaerne imod Landets Sag. Da tilmed flere spanske Generaler viste sig upaalidelige, mødte Franskmændene kun liden Modstand; Madrid blev besat, og Cortes flygtede til Cadix, hvor de snart bleve

indesluttede og nødte til at opløse sig. Understøttet af de fremmede Bajonetter satte Ferdinand 7 sig igjen i Besiddelse af Magten og begyndte grusomt at forfølge de liberale, forsaavidt de ikke i Tide flygtede ud af Landet. Alt faldt nu tilbage i den gamle Tilstand, under hvilken Gejstlighedens Indflydelse og en vedvarende Finansnød standsede ethvert Fremskridt.

Stormagternes Indblanding i Spanien var sket trods Indsigelse fra det britiske Cabinet, som, ledet af den frisindede Minister Canning, nu hævnede sig ved at anerkjende despansk-amerikanske Koloniers Uafhængighed. Fra denne Tid af er den hellige Alliance ikke mere eneraadende i Verdenspolitiken; den taber efterhaanden sin Betydning som saadan og nævnes efter 1830 ikke mere. Imidlertid vedblive Regenterne i de fleste Stater at følge dens Grundsætninger. Derfor ophører der heller ikke at herske en indre Gjæring, som paa den pyrenæiske Halv endog bryder ud i aaben Borgerkrig.

Saalænge Ferdinand 7 var barnløs, og hans Broder, den af gejstlige beherskede Don Carlos stod Thronen nærmest, vare Spaniens Fremtidsudsigter kun mørke. Men den frisindede Del af Nationen fik nyt Haab, da Ferdinand 7 giftede sig med den neapolitanske Prinsesse Marie Christine. Hun skaffede sig ogsaa ved sin Klogskab og sit vindende Væsen en stor Magt over Kongen og benyttede denne til at svække det royalistiske (apostoliske) Parti. Medens dette nu samlede sig om Thronfølgeren Don Carlos, overtalte Marie Christine, da hun blev Moder til to Døtre, Kongen til at ophæve den i Bourbonnernes Familie gjældende, saliske Arvelov og forny den gamle castilianske Arvelov, som giver Kongens Datter Fortrin for hans Broder. Vel nægtede Don Carlos at anerkjende denne Foranstaltning og forlod Spanien i Vrede; men ved Ferdinands Død (1833) blev dog hans ældste Datter Isabella 2 næsten overalt hyldet som Dronning af Spanien under sin Moders Regentskab. —

Marie Christine søgte at holde Middelvejen mellem det royalistiske og det liberale Parti, men vakte derved begges Utilfredshed. I de baskiske Provinser, som frygtede for en Ophævelse af deres Særrettigheder, udbrød der en Opstand, der en Tid lang lededes af den kjække royalistiske Officer Zumalacarre og tiltog i Omfang, da Don Carlos vendte tilbage og lod sig udraabe til Konge. Royalistiske Bevægelser fandt nu Sted paa forskjellige Punkter; Almuen ophidsedes af Munkene, ja „Carlisterne“ trængte frem til Ebro og truede Madrid. Da paa den anden Side ogsaa de liberale vakte Uroligheder, kunde Marie Christine ikke længer bevare sin mæglende Rolle; hun havde ingen anden Udvej end at kaste sig i Armene paa det liberale Parti og indrømme Spanien en fri Forfatning, i hvilken Kronens Magt indskrænkedes af to lovgivende Kamre (Cortes). Derefter blev Espartero sat i Spidsen for „Christinernes“ Stridsmagt, og denne dygtige General lykkedes det endelig at overvinde Carlisterne og gjøre Ende paa den sexaarige Borgerkrig (1840). Det var imidlertid langt fra, at Spanien dermed kom til Ro. Som det liberale Partis Hovedmand fortrængte Espartero Enkedronningen fra Regentskabet; men faa Aar efter blev ogsaa han styrtet, og Dronning Isabella 2 blev med det samme erklæret for myndig; men ogsaa under hendes Regjering blev Spanien plaget af jævnlige Uroligheder (Militæropstande).

Revolutionen af 1820 kaldte Portugals Konge Johan 6 hjem fra Brasilien, hvor han efterlod sin ældste Søn Pedro til at bestyre Kolonien. Da de franske Tropper marcherede ind i Spanien (1823), blev ogsaa den frie Forfatning i Portugal omstyrtet, især ved den slet-tænkende Prins Don MIGUELS Rænker. Brasilien, hvis Fordring paa Ligestilling med Moderlandet var bleven afslaaet, erklærede sig imidlertid for uafhængigt, og Pedro lod sig udraabe til Kejser af Brasilien for dog at redde Landet for Huset Braganza. Efter Johan 6tes

Død (1826) var Pedro nærmeste Arving til Portugals Throne; men da han ifølge Brasiliens Grundlov ikke kunde være Hersker i begge Riger, udnævnte han sin Datter Maria da Gloria til constitutionel Dronning i Portugal og sin Broder Don Miguel til Regent under hendes Mindreaarighed. Men næppe var Don Miguel kommen til Magten, førend han brød den Ed, han havde maattet aflægge paa Forfatningen, og opkastede sig til uindskrænket Konge. I en Aarrække lykkedes det ham virkelig at haandhæve sin tilranede Magt paa den raaeste og grusomste Maade, indtil Pedro vendte tilbage fra Brasilien for at forsvare sin Datters krænkede Ret. Paa en af de azoriske Øer, som havde bevaret Troskaben mod Maria da Gloria, samledes en Del landflygtige Portugisere og fremmede om Pedro. Stolende paa Englands Bistand sejlede den lille Skare dristig til Oporto, som aabnede sine Porte. Der paafulgte nu en toaarig Krig, som endte med, at Don Miguel maatte forlade Portugal, og Maria da Gloria kom i Besiddelse af Kronen (1833). Siden har Portugal iøvrigt lige saa lidt som Spanien været forskaanet for indre Stridigheder, men synes dog under Maria da Glorias Søn, den nu-regjerende Luis 1, at gaa frem i forskellige Retninger.

§ 2. Frankrig. Holland og Belgien.

Ludvig 18 opretholdt ogsaa efter den anden Restauration Frankrigs constitutionelle Forfatning. Men medens han i det hele hyldede maadeholdne Meninger, behøvedes der en større Kraft, end han besad, for at bringe Landet til Ro. Partierne stillede sig i hans sidste Aar skarpere og skarpere imod hinanden, da han mere og mere gav efter for Emigranterne, som med blindt Had vilde tilbagetrænge Friheden og alt, hvad der mindede om Revolutionen. Disse, der samlede sig om

Kongens Broder, Greven af Artois, fik endnu mere at sige, da denne under Navn af Karl 10 besteg Thronen efter den barnløse Ludvig den 18des Død (1824).

Karl 10 havde uforandret de samme Anskuelser, som da han emigrerede i Begyndelsen af Revolutionen. Fremmed for den nye Slægt, der var opvoxet under hans lange Landflygtighed, forstod han ikke, at det franske Folk med Liv og Sjæl hængte fast ved den Frihed og borgerlige Lighed, som det havde vundet gennem Strømme af Blod. Jesuiterne bleve indkaldte og fik Indflydelse ved Hoffet; Gejstligheden og Emigranterne bleve begunstigede; Thronen skulde ligesom før 1789 støtte sig til privilegerede Stænder. At Folkestemningen tydelig udtalte sig herimod, frugtede saa lidt, at Kongen efter flere Ministerskifter endte med at tage et Ministerium af de heftigste Royalister, blandt dem den stolte Emigrant Polignac og General Bourmont, som havde forraadt Napoleon kort før Slaget ved Waterloo. Bevægelserne over hele Landet antog nu en saa truende Højde, at selv det iøvrigt kongeligsindede Deputeretkammer*) indgav en Adresse til Kongen, hvori han blev opfordret til at afskedige sine forhadte Raadgivere. Til Svar derpaa blev Kammeret øjeblikkelig opløst. Medens de nye Valg forberedtes, lod Karl 10 foretage et Tog mod Sø-røverstaten Algier, i det Haab, at Folkestemningen skulde vende sig til hans Fordel, naar Krigshæderen atter omstraalede de franske Faner. Deyen af Algier havde fornærmet den franske Consul og forulæmpet franske Handelsmænd i sit Rige. Da han ikke vilde give Oprejsning herfor, løb en Flaade med 40,000 Mand ombord ud fra Toulon. Krigsministeren Bourmont anførte selv Toget. Efter at have landsat Tropperne i Algier, slog han en stor arabisk Hær og tvang derpaa

*) I den franske Forfatning svarede Pairskammeret til det engelske Overhus, Deputeretkammeret til Underhuset.

Staden til at kapitulere, hvorved et stort Krigsbytte og Deyens rige Skatkammer faldt i Sejrherrens Hænder. Frankrigs Herredømme er siden under mangeaarige Kampe blevet udbredt lige til Sahara.

Hvor heldig Toget til Algier end løb af, saa opnaaede Karl 10 dog ikke dets Hovedøjemed; thi de nye Valg til Deputeretkammeret faldt for Størstedelen paa Regjeringens Modstandere. Forbitret herover udstedte Kongen en Række af Forordninger, som stod i aabenbar Strid med den af ham selv besvorne Forfatning. Ved disse blev de Deputeredes Kammer opløst, før end det endnu var traadt sammen: alle Tidsskrifter sættes under Censur, og saadanne Forandringer foretoges ved Valgene, at disse ganske kom i de fornemmes og de riges Hænder. Dette Skridt gav Anledning til Julirevolutionen (1830), idet Befolkningen i Paris med sjælden Enstemmighed rejste sig til Kamp for Loven og Friheden. Hverken Kongen, der opholdt sig paa det nærliggende Slot St. Cloud, eller hans Ministre (af hvilke den kraftigste var i Algier) havde tænkt paa Nødvendigheden af militære Foranstaltninger. Saaledes stod der kun 12,000 Mand under Marechal Marmont i Paris, og selv disse vare hverken tilstrækkelig forsynede med Skydebehov eller Fødemidler. Efter at de havde kjæmpet i tre Dage (27—29 Juli), begyndte nogle Regimente at gaa over paa Folkets Side; da maatte Marmont med de øvrige trække sig tilbage til St. Cloud. Ved at se sine udmattede Tropper ankomme blev Kongen endelig bevæget til at afskedige Ministrene og kalde de uheldsvangre Forordninger tilbage. Men denne Eftergivenhed kom nu for silde. Opstandens Ledere*) havde nemlig af Frygt for, at Pøbelen og Republikanerne tilsidst skulde faa Overhaanden, skyndt sig med at kalde Hertug Ludvig

*) Blandt disse fremtræder den gamle Lafayette igjen som Anfører for Nationalgarden.

Philip af Orleans, en Søn af Philip Egalité, til Paris og overdrage ham en Rigsforstanders Værdighed. Endog Karl 10 anerkjendte nu dette Valg, idet han tillige nedlagde Kronen til Fordel for sin Sønnesøn Henrik af Bordeaux (Henrik 5). Men den snilde Ludvig Philip benyttede den store Folkegunst, hvormed han saa sig baaren frem, til at skyde den legitime Kongeslægts aldeles til Side; han lod sig af Deputeretkammeret tildele Kongeværdigheden og aflagde Ed paa Forfatningen, som havde modtaget nogle faa Forandringer i frisindet Retning. I Modsætning til de legitime Bourbonner, der brugte Titelen „Konge af Frankrig og Navarra“, kaldtes Ludvig Philip de Franskes Konge, hvorved det betegnede, at han var bleven Konge ved Folkets Valg, ikke ved Arveret.

Julirevolutionen vakte et stærkt Røre rundt omkring i Evropa. Mere eller mindre heftige Folkebevægelser fandt Sted i Polen, Tyskland, Italien, Spanien og Nederlandene, men fik kun i sidstnævnte Land et Udfald, som svarede til Folkets Forhaabninger. Hollands og Belgiens Forening til een Stat var tilvejebragt ved en Beslutning af Congressen i Wien, ikke ved en naturlig Tilslutning mellem Folkene. Disse have tvertimod kun lidet tilfælles: Hollænderne ere Protestanter, Belgierne Katholiker; for hine er Handelen, for disse Industrien Hovednæringsvej; dertil kommer Forskjellen i National karakter og Sprog. Kong Vilhelm I havde vel haabet at styrke Baandet mellem sine Undersaatter ved en Fællesforfatning med lovgivende Kamre, Generalstaterne, til hvilke begge Lande valgte et lige Antal Repræsentanter. Men just da det nærmere Samliv skulde udvikles, førtes der lydelige Klager fra Belgiernes Side over, at de maatte bære højere Skatter for den store hollandske Statsgjælds Skyld, at de ikke havde faaet en saadan Indflydelse i Kamrene, som Belgiens større Folkemængde berettigede til, at tvertimod Hollænderne be-

tragtedes som det herskende Folk, aldenstund deres Sprog var Regjeringssprog og alle højere Embeder gaves til Hollændere. Fremfor alt blev den katholske Gejstlighed opfyldt af Harme, da den protestantiske Regjering tiltog sig Bestyrelsen af Undervisningsvæsenet, for igjennem Udbredelse af Almenoplysning at bryde Gejstlighedens Indflydelse paa de lavere Folkeklasser. Saaledes indtraf i Belgien det Særsyn, at det clericale og det liberale Parti mødtes i fælles Stræben efter national Uafhængighed. Heftige Stridsskrifter havde allerede sat Gemytterne i Spænding, da Efterretningen om Julirevolutionen (1830) fremkaldte en Opstand i Brüssel. Folket forjog de hollandske Embedsmænd, og da der ankom kongelige Tropper for at bringe Staden til Lydighed, bleve disse efter en heftig Barrikadekamp tvungne til at vende om. Lignende Begivenheder gjen- tog sig i alle Belgiens Byer, saa at de hollandske Tropper tilsidst kun holdt sig i Antwerpens Citadel. En belgisk Nationalforsamling traadte derefter sammen i Brüssel og erklærede Huset Oranien for udelukket fra Thronen; Belgien skulde herefter være et selvstændigt constitutionelt Monarchi. Kronen overdroges ved Valg til Leopold af Sachsen-Koburg, og denne Ordning fik ved Frankrigs og Englands Indflydelse alle Stormagternes Samtykke. Kong Vilhelm havde saaledes intet andet Middel tilbage til at forsvare sin Ret end Vaabnene. Dette syntes ogsaa i Begyndelsen at skulle lykkes, da en hollandsk Hær rykkede frem og, efter at have adspredt den uøvede belgiske Folkevæbning, besatte en stor Del af Landet. Men England og Frankrig vilde ikke lade det Værk forstyrres, hvortil de selv havde rakt Haanden. En tililende fransk Hær drev hurtig Hollænderne tilbage, medens en engelsk Flaade blokerede deres Havne. Kun Antwerpens Citadel udholdt en længere Belejring. Med dettes Fald ophørte Fjendtlighederne. Kong Vilhelm fandt sig i Belgiens Løsrivelse, og efter lange Under-

handling fastsattes Grænserne saaledes, at de fransktalende Dele af Limburg og Luxemburg forenedes med Belgien, medens Kongen af Holland for de øvrige Deles Vedkommende vedblev at være Medlem af det tyske Forbund.

Adskillelsen af Holland og Belgien har været til Held for begge Lande. Kong Leopold 1 har regjeret sit Land som et Mønster paa en constitutionel Monarch. Uagtet de modstaaende Anskuelse have ført til heftige Stridigheder mellem det clericale og det liberale Parti, er dog Lovens Herredømme og det parlamentariske Regjeringssystem stedse blevet opretholdt. Belgien har i en lang Fredsperiode kunnet udvikle sine Hjæpekilder (Agerbrug og Industri) og saaledes aabnet tilstrækkeligt Erhverv for den meget talrige Befolkning. Leopold 1 døde 1865 og efterfulgtes af sin Søn, den nuregerende Leopold 2.

Hollands Finanser vare under Krigen om Belgien komne i Uorden, og Statsgjælden stegen til en truende Højde. Den almindelige Misfornøjelse herover bevægede Kong Vilhelm 1 til at nedlægge Regjeringen (1840). Efterat den frygtede Statsbankerot var afværget ved kraftige Foranstaltninger, er Hollands Tilstand under Vilhelm 2 (1840—1849) og hans Søn, den nuregerende Vilhelm 3, Aar for Aar bleven mere blomstrende. Hertil har den politiske og borgerlige Frihed, Folkets Driftighed og de rige Indtægter fra Kolonierne (navnlig Java) i lige Grad bidraget. Limburgs og Luxemburgs politiske Forbindelse med Tyskland er bleven hævet, da det tyske Forbund opløstes 1866. Hint er nu en rent hollandsk Provins; dette har Regent tilfælles med Holland, men forøvrigt sin egen Bestyrelse.

Ludvig Philip maatte allerede af den Grund, at han var kommen paa Thronen ved Folkets Valg, vække Forventning om, at Frankrig nu vilde faa en folkelig Styrelse. Prøvet i Lykkens Omskiftninger, klog og

erfaren gjorde han sig det ogsaa til Regel strængt at overholde Loven og Forfatningen. Ligesom denne syntes skikket til at værne om en maadeholden Frihed, saaledes blev Bestræbelsen for at holde den rette Middelvej (le juste milieu) mellem de yderliggaaende Anskuelser et Særkjende for Ludvig Philips Regjering. Han samstemmede heri med den velhavende Middelstand (la bourgeoisie), som han skyldte sin Ophøjelse, og hvis Overvægt i Deputeretkammeret og Nationalgarden gav „Borgerkongedømmet“ en betydelig politisk og militær Støtte. Men denne Begunstigelse, som ved enhver Lejlighed vistes Middelstanden, vakte desto større Misfornøjelse i Samfundets øvrige Klasser. Adelen og Gejstligheden, som dannede Kjærnen af den gamle Kongeslægts Parti, Legitimisterne, vedblev at betragte Ludvig Philip som Usurpator og den landflygtige Henrik af Bordeaux som retmæssig Konge. Paa den anden Side saa det ejendomsløse Proletariat — Arbejderne i Paris og de øvrige store Fabrikbyer — med Utaalmodighed, at Julirevolutionen ikke havde bragt Forbedring i deres elendige Kaar; tvertimod var der indtraadt en Standsning i Arbejdet, som det altid sker under urolige Forhold; Arbejderne satte derfor fra nu af deres Lid til Indførelsen af en demokratisk Republik. Disse Partiers Utilfredshed gjorde Ludvig Philips første Regjeringsaar højst urolige. Legitimisternes Forsøg paa at kalde Bønderne i Vendée til Vaaben havde kun liden Fremgang; langt farligere vare gjentagne Opstande af Republikanerne, først i Paris, siden i Lyon. Men overalt blev Bevægelsen dæmpet med Strænghed, og den ulmende Misfornøjelse viste sig nu kun i hyppige Mordforsøg mod Kongen. Under alt dette havde Borgerstanden vist Kongen den største Hengivenhed; Tropperne havde været ham tro, og hans Magt syntes i alle Henseender at være grundfæstet.

Men efterhaanden begyndte den almindelige Stemning imod Regjeringen at blive mere og mere lunken.

Dertil bidrog især den Svaghed, hvormed Ludvig Philip optraadte lige over for de udenlandske Magter. Han havde strax ved sin Thronbestigelse vedkjendt sig Ikke-Interventionsprincippet og saaledes undladt at hjælpe de Folk, som havde fulgt den fra Paris udgaaede revolutionære Bevægelse. Polen, for hvis Skjæbne det franske Folk altid har vist stor Deltagelse, maatte da bukke under for Ruslands Overmagt, og Italien faldt igjen tilbage under Østerriks trykkende Herredømme. Allerede da begyndte Frankrigs Indflydelse paa Evropas Anliggender at dale; men senere fremtraadte Ludvig Philips Svaghed endnu mere i det orientalske Spørgsmaal. Ægyptens Pascha Mehemet Ali, der var kommen i Krig med Sultanen, modtog nemlig et bestemt Løfte om Hjælp fra Frankrig; men da de fire andre Stormagter tog Sultanens Parti, lod Ludvig Philip sin allierede i Stikken paa en lidet hæderlig Maade. Han paadrog sig derved den farlige Beskyldning at sætte sit Dynastis Interesse højere end Frankrigs Ære og Velfærd — en Beskyldning, som end mere bestyrkedes, da han ved mange Kunstgreb drev et Giftermaal igjennem mellem en af sine Sønner og den spanske Dronning Isabellas Søster, uagtet denne usikre Udsigt for Familien Orleans til at arve Spaniens Krone maatte kjøbes med Tabet af Englands Venskab. Medens Ludvig Philip — saavel ved sin udenlandske Politik som ved en for en Konge upassende Iver for at forøge sin private Formue — viste sig mere som en betænksom Familiefader end som en værdig Repræsentant for „den store Nation“; forsvandt Agtelsen for Regjeringen i samme Grad som Hengivenheden for hans Person. Det folkevalgte Deputeretkammer havde ophørt med at være et Organ for den offentlige Mening. Regjeringen kunde sætte alt, hvad den ønskede, igjennem; thi en fast Majoritet dannedes dels af Embedsmænd, som ifølge deres Stilling vare afhængige af Kongen,

dels af Kongehusets Tilhængere (Middelklassen). Bestikkelsesvæsenet dreves ikke alene aabenlyst i Deputeretkammeret, men naaede endog de højeste Kredse; forhenværende Ministre overbevistes for Domstolene om uhyre Underslæb.

Da Kongen og hans betroede Minister Guizot, som siden 1840 ledede Regjeringen i Overensstemmelse med Kongens personlige Villie, i ingen Henseender vilde give efter for Folkets lydelig udtalte Misstemning, begyndte Lederne af Oppositionen i Deputeretkammeret, Thiers, Lamartine o. fl. at virke for en Reform af Valgloven, hvorved Deputeretkammeret kunde blive til, hvad det burde være, et sandt Udtryk for den offentlige Mening. I dette Øjemed foranstaltedes over hele Landet Folkemøder, de saakaldte Reformbanketter, ved hvilke den mod Regjeringen fjendtlige Stemning gav sig Luft i heftige Taler. Da et saadant Møde var berammet til at holdes i Paris d. 22de Febr. 1848, bølgede tætte Folkeskarer fra Morgenstunden gennem Gaderne; Barrikader opførtes hist og her, og hyppig lød Raabet: „Reformen leve, ned med Guizot“. Den hele Militærmagt blev opbudt; men Nationalgarden sluttede sig til Folket og hindrede Linietropperne i at angribe Barrikaderne med Eftertryk. Under denne Sagernes Stilling bekvemmede Ludvig Philip sig til at afskedige Guizot, samt kalde Thiers til Ministerraadet. Budskabet herom modtoges med Jubel; Tropperne fik Befaling til at standse med Kampen og trække sig tilbage (23de Febr). Urolighederne syntes saaledes at være ophørte; men Lederne af det republikanske Parti vilde ikke lade et saa belejligt Øjeblik gaa ubenyttet hen. Et tilfældigt Sammenstød mellem en Militærvagt og en Folkehob gav Anledning til, at der over hele Paris raabtes paa Forræderi mod Folket. Pøbelmassen samlede sig hurtigt og drog under vilde Raab mod Tuilerierne. Ængstet herover underskrev Ludvig Philip, der manglede hengivne Venner, og hvis

Kraft var svækket af hans høje Alder, sin Thronfrasisgelse til Fordel for Thronarvingen, Greven af Paris, hvorpaa han søgte Frelse i en hurtig Flugt. Men paa samme Tid trængte en bevæbnet Folkesværm ind i de Deputeredes Kammer og fremtvang under frygtelig Larm Udnævnelsen af en provisorisk Regjering, i hvilken Lamartine, Ledru Rollin og flere Republikanere fik Sæde. Saaledes var en Revolution i faa Timer fuldbragt til Overraskelse for selve dem, der havde begyndt den; den i Folkets Mening undergravede orleanske Throne var faldet for et ringe Angreb.

Den provisoriske Regjerings første Handling var at erklære Frankrig for en Republik og at sammenkalde en ved almindelig Stemmeret valgt Nationalforsamling, som skulde fastsætte Frankrigs nye Statsforfatning. Mest paatrængende af alt var imidlertid at tilfredsstille det ejendomsløse Proletariat, som havde sejret i Revolutionen og nu bydende fordrede sin Stilling forbedret. Dette var saa meget vanskeligere, som de fleste Arbejdere vare Tilhængere af nye, phantastiske og overspændte, Lærdomme, som vare fremgaaede af Betragtningen af den arbejdende Klasses ulykkelige Forhold, men for at raade Bod paa disse undergravede den hele Samfundsorden ved Angreb paa Ejendomsretten. Af disse Systemer benægter Communismen ligefrem Ejendomsretten („Ejendom er Tyveri“) og vil, som Navnet viser, indføre fuldstændigt Fællesskab i Nydelsen af alle Livets Goder; mindre vidt gaar Socialismen, der fordrer, at Staten skal ordne hele Landets industrielle Virksomhed saaledes, at enhver Mand erholder et for ham passende Arbejde og det tilstrækkelige Udbytte deraf („Arbejdets Organisation“). Som Midler hertil paapeges progressiv Formueskat og Afskaffelse af Arv, som tilfalder Staten. Tilskyndet af Arbejdernes mest yndede Fører Louis Blanc, anerkjendte den provisoriske Regjering virkelig „Retten til Arbejde“ og nødtes derved til at indrette

de saakaldte Nationalværksteder, hvor enhver kunde melde sig for at faa Arbejde. Men paa Grund af den Standsning i Handel og Vandel, som uundgaaelig følger med Statsomvæltninger, strømmede en saadan Mængde brødløse Mennesker til disse Værksteder, at Staten hverken kunde anvende dem eller bære de umaadelige Udgifter, som deres Underhold krævede. Antallet forøgedes ved alle Slags Løsgjængere til 150,000, hvoraf Størstedelen fik Dagløn uden Arbejde og drev ørkesløs om paa Paris's Gader til Skræk for alle rolige Borgere. Da Nationalforsamlingen nu gjorde Mine til at lukke de offentlige Værksteder, udbrød (i Juni 1848) en frygtelig Opstand af Socialisterne og hele Proletariatet. I Løbet af faa Timer vare alle Stadens snævre og krumme Gader forsynede med Tusinder af Barrikader; det hele var ordnet med militær Indsigt, og lokkede ved Udsigt til en almindelig Plyndring, kjæmpede Oprørerne med Fortvivlelsens Mod. Farens Storhed bevægede imidlertid Nationalforsamlingen til at overdrage den erfarne Cavaignac dictatorisk Myndighed. Under hans kraftige Ledelse tilkaldtes Tropper fra alle Sider; den ene Barrikade og den ene Gade efter den anden blev taget; men det varede tre Dage, og det kostede over 10,000 Mennesker Liv og Lemmer, inden Oprøret var kuet. De, der bleve fangne med Vaaben i Haand, dømtes til Deportation, og Nationalværkstederne bleve nu uden Modstand ophævede.

I Efteraaret 1848 var Republikens Forfatning færdig og vedtaget i Nationalforsamlingen. Den lovgivende Magt tildeltes ifølge denne en Forsamling, hvortil enhver 21-aarig Franskmand havde Valgret; i Spidsen for den udøvende Magt skulde der staa en Præsident, valgt paa fire Aar af hele Folket. Blandt dem, der attraaede denne Værdighed, optraadte Ludvig Napoleon Bonaparte, en Søn af den store Napoleons Broder Ludvig. Han havde tilbragt sin Ungdom i Landflygtighed, mest hos sin Moder Hortense i Schweiz. Efter sin Fætter

Kongen af Roms Død (1832) ansaa han sig for den nærmeste Arving til sin Farbroders Magt og foretog to ungdommelige Forsøg paa at rejse en Opstand mod Ludvig Philip, først i Strasburg, derpaa i Boulogne. Begge Gange var han uheldig, og efter det sidste Forsøg blev han dømt til Fængsel paa Livstid. Efter at have siddet i sex Aar paa Fæstningen Ham, sysselsat med at studere Stats- og Krigsvidenskaberne, saa han Lejlighed til at undkomme til England og kunde først efter Februarrevolutionen vende tilbage til Frankrig. Selv var han lidet bekjendt; men hans Navn fremkaldte hos det franske Folk Mindet om Kejserdømmets hæderfulde Tid, uden at den nulevende Slægt havde følt hin Tids uhyre Lidelser. Under disse Forhold sejrede Ludvig Napoleon over sine Medbejlere og kaaredes til den franske Republiks Præsident med et overvejende Stemmeantal (c. 5 Millioner af 7 Mill. stemmegivende).

Da Ludvig Napoleon saa sig i Spidsen for Frankrig, var han betænkt paa ikke igjen at slippe Magten. Den lovgivende Forsamling gav ham den bedste Lejlighed til at udføre sine Planer; thi sammensat, som den var, af Orleanister, Legitimister, Bonapartister og Republikanere, frembød den kun Skuet af Partikampe, som forlængede den i alle Forhold herskende usikre Tilstand, og gjorde derved det franske Folk kjed af Republiken. Da Tiden nærmede sig, paa hvilken Præsidenten skulde nedlægge sin Post, erklærede han pludselig den lovgivende Forsamling for opløst og tiltog sig ved Hjælp af Armeen Præsidentværdigheden paa 10 Aar med betydelig udvidet Myndighed (2den Decbr. 1851.) Men dette Skridt var kun Overgangen til hans endelige Maal. Aarsdagen derefter (2den Decbr. 1852) lod han sig udraabe til de Franskes Kejser. Frankrig fik en Forfatning, der havde megen Lighed med det første Kejserdømmes. Begge disse Statsomvæltninger forelagdes det franske Folk til Billigelse og vedtoges med overvejende

Stemmeantal (indtil 8 Millioner Stemmer); thi Folket ønskede fremfor alt en stærk Regjering, der kunde gjøre Ende paa al indvortes Splid.

Under Napoleon 3 blev den lovlige Orden stedse opretholdt med Strænghed; Handel, Industri og Agerbrug tog et uhyre Opsving ved Regjeringens Omsorg (Industriudstillinger, Traktater med England og andre Stater til Frihandelens Fremme). Napoleon sørgede fremdeles for Proletariatet ved store offentlige Arbejder, blandt hvilke Ombygningen af Paris især bør nævnes. Han vandt Gejstligheden ved at beskytte Paven og Armeen ved at tilfredsstille dens Trang til Bedrifter, hele Folket ved at give Frankrig en Anseelse i Evropa, som det ikke havde havt siden den store Napoleons Dage. Til Gjengjæld for disse Goder fandt det franske Folk sig længe i at undvære Friheden, som det endnu ej har lært at bruge med Maade.

Langt fra at ville forny det første Kejserdømmes Erobringspolitik, greb Napoleon dog til Vaaben, hvor Frankrigs Ære og Interesse syntes at fordre det. Han gjorde Frankrigs Overlegenhed over Rusland gjældende i den orientalske, over Østerrig i den italienske Krig. Efter den sidste, som medførte Savoyens og Nizzas Indlemmelse i Frankrig, stod Napoleon paa Højdepunktet af sin Magt og Anseelse.

§ 3. Italien.

Efter Revolutionen i 1820 og 1821 var den tidligere sørgelige Tilstand gjenoprettet i hele Italien. Langt fra at forebygge fremtidige Udbrud ved tidsvarende Forbedringer i Statsstyrelsen, forfulgte de enevældige Fyrster enhver Ytring af Frihedsfølelsen med blindt Raseri. Man brød sig ikke om, at Røverier tog Overhaand paa Veje og Gader; mod politisk mistænkte var derimod Politiet stedse aarvaagent; Embedsmænd og Dommere lod sig

bestikke; Gejstligheden holdt Folket i Uvidenhed og Overtro; Industri og Handel vare nedtrykte af et urimeeligt Beskatningsvæsen. Haabet om Italiens Gjenfødelse til Frihed og Enhed holdtes imidlertid levende i hemmelige politiske Selskaber, som vare beredte til at bryde løs ved første givne Lejlighed. Saaledes drog Julirevolutionen i Paris (1830) en vidtforgrenet Opstand efter sig i Mellem-italien; men østerrigske Tropper gjenoprettede snart den gamle Orden.

Intetsteds var Bestyrelsen mere gammeldags end i Kirkestaten, og dog skete just her de første Skridt til at komme Folkets Ønsker imøde, da den milde Pave Pius 9 aabnede sin Regjering (1846) med at benaade alle politiske Fanger og skjænke sine Undersaatter statsborgerlige Rettigheder. En frisindet Pave var for Italienerne noget saa overraskende, at selv disse ringe Indrømmelser vidt og bredt vakte den største Begejstring for Pius 9. Bevægelsen blandt de lidenskabelige Italienere blev dobbelt heftig under Virkningerne af Februarrevolutionen i Paris (1848), saa at Italiens Frihed og Enhed var det almindelige Løsen, der gjenslød fra Alperne til Messinastrædet. Frihedspartiet kom overalt til Magten og begyndte at arbejde hen til Dannelsen af et italiensk Statsforbund, som skulde holde al fremmed Indflydelse borte fra Fædrelandets Jordbund. Det gjaldt altsaa fremfor alt at understøtte Lombardiet-Venedig, der (Marts 1848) havde rejst sig mod Østerrigernes Herredømme. Medens de øvrige Fyrster mod deres Villie droges ind i den revolutionære Hvirvel, traadte Sardinien's ærgjerrige Kong Karl Albert i Spidsen for Befrielseskampen mod „Barbarerne“ og førte en anselig Hær over Ticino, idet frivillige fra alle Italiens Egne strømmede til hans Faner. I Begyndelsen gik alt heldigt, indtil dengamle østerrigske Feltmarskalk Radetzki havde samlet sine Tropper under Beskyttelse af Veronas og Mantuas Kanoner. Da kunde Italienernes Begejstring

ikke holde Stand mod Østerrigernes Disciplin og Øvelse. Karl Albert maatte med Tab rømme Lombardiet, og da Italienerne havde lidt Nederlaget ved Novara (1849), var Krigens Fortsættelse umulig. Karl Albert nedlagde Kronen for at formilde det østerrigske Hofs Vrede; hans Søn Victor Emanuel lykkedes det da at slutte Fred paa billige Vilkaar. Nogle Maaneder efter overgav Venedig sig, og dermed ophørte Kampen i Norditalien, som atter kom under Østerrigernes Jernaag.

Fuldt saa meget som Østerrigernes krigerske Overlegenhed bidrog Italienernes egen Ubesindighed og Mangel paa Samdrægtighed til, at deres patriotiske Bestræbelser strandede. Planen til et Forbund af constitutionel-monarchiske Stater var udgaaet fra det maadeholdne Frihedsparti; men dette blev snart fortrængt af det radikale Parti, som vilde omdanne Italien til en demokratisk Republik. Dette Parti, hvis mest fremtrædende Førere vare Mazzini og Friskarehøvdingen Garibaldi, ophidsede den uvidende, lidenskabelige Folkemasse gennem politiske Klubber og en tøjlesløs Presse, saa at Folkeopløb og Barrikadekampe snart hørte til Dagens Orden i Italiens Hovedstæder. Derfor kom Kongen af Sardinien tilsidst til at staa ene i den afgjørende Kamp mod Østerrig, og der skabtes en anarchisk Tilstand, som i Længden var uholdbar.

Kong Ferdinand 2 af Begge Sicilierne var den første, der modsatte sig det radikale Partis overdrevne Fordringer med Vaabenmagt. De kongelige Tropper sejrede først under blodige Kampe i Neapels Gader over Borgerne, og bragte derpaa Sicilien, som stræbte efter Uafhængighed, til Underkastelse. Den despotiske Kongemagt blev nu gjenindført. Stærk ved Troppernes, især den lejede Schweizergardes, Troskab, ved Gejstlighedens Hengivenhed og ved Østerrigs Venskab underkuede Ferdinand 2 enhver Frihedsytring, medens alle betydeligere

Mænd, som havde taget Del i Frihedsbevægelsen, straffedes med Døden eller Fængsel i Jern.

Pave Pius 9 havde imidlertid forgjæves søgt at tilfredsstille sine letbevægelige Undersaatter ved at opfylde det maadeholdne Frihedspartis Fordringer. Dette var ikke nok for de vilde Folkeledere, der vare strømmede sammen i Verdens gamle Hovedstad, hvor de ustraffet drev deres Væsen. Ophidsede Pøbelhobe omringede Pavens Palads og tvang ham til at antage et radikalt Ministerium. Da flygtede den forhaanede og miskjendte Kirkefyrste hemmelig til Gaeta, og medens han herfra paakaldte de katholske Magters Bistand, indrettede Mazzini og hans Venner en romersk Republik (1849). Denne fik dog kun en kort Tilværelse. Østerrigerne ilede med at besætte den østlige Del af Kirkestaten; den franske Republiks Præsident Ludvig Napoleon afsendte et Armeekorps, som erobrede Rom efter en hidsig Kamp mod Garibaldi og hans Friskarer. Aaret efter vendte Pius 9 tilbage til sin Hovedstad. Folkets Udskejelser havde imidlertid gjort ham til en erklæret Fjende af de frisindede Grundsætninger, som han havde fulgt i Begyndelsen af sin Regjering. Det gejstlige Herredømme med alle sine Skyggesider blev gjenindført, medens den franske Besætning i Rom, den østerrigske i Romagna hindrede ethvert Udbrud af Utilfredsheden.

Den i 1848 udbrudte Revolution var saaledes Aaret efter kuet over hele Italien, uden at noget af Folkets berettigede Ønsker var blevet opfyldt. Den gamle Adspjaltelse i forskellige Stater var traadt istedetfor Enhed; Tvangsherredømmet istedetfor Frihed; fremmede Fyrstehuse, støttede til fremmede Tropper, istedetfor national Selvstændighed. Kun eet Land dannede heri en Undtagelse, nemlig Sardinien. Her overholdt Kong Victor Emanuel ærlig den frie Forfatning, som var skabt i 1848, og hans Hus, det eneste af national-italiensk Farve, viste levende Medfølelse med det undertrykte fælles Fædreland. Derfor saa ogsaa alle italienske Frihedsvenner

hen til Victor Emanuel som den, fra hvem Frelsen skulde komme; men derfor blev ogsaa Spændingen mellem Hofferne i Turin og Wien Aar for Aar mere truende.

Under disse Omstændigheder lykkedes det Victor Emanuel og hans talentfulde Minister Cavour at opnaa det mægtige Frankrigs Venskab dels ved at lade en sardinsk Armee kæmpe ved Franskmændenes Side i den orientalske Krig (1855), dels fordi Napoleon 3 betragtede Østerrigs almægtige Indflydelse i Italien med Uvillie. Det antages ogsaa, at et mod Napoleon rettet Mordattentat, der udførtes af italienske landflygtige, har gjort ham tilbøjelig til at forsone Italienerne. Nok er det, at Cavour ved en personlig Sammenkomst med Napoleon fik Løfte om Hjælp, dersom Sardinien blev angrebet af Østerrig. Dette Tilfælde indtraadte i 1859. Da Hoffet i Wien, tirret af Victor Emanuels dristige Sprog, fordrede, at han skulde sætte sin Armee paa Fredsfod, og dette afsloges, gik Østerrigerne over Ticino, og den italienske Krig udbrød. Den Hurtighed, hvormed Franskmændene dels over Alperne, dels ad Søvejen ilede Sardinierne til Hjælp, bevægede snart Østerrigerne til at gaa tilbage; men Napoleon, der selv havde taget Overbefalingen over den forenede Armee, fulgte efter og overvandt dem i Slaget ved Magenta. Medens Sejrherrerne modtoges med ubeskrivelig Jubel i det befriede Lombardi, forstærkede Østerrigerne sig bag Minciofloden; deres Kejser, Frantz Joseph, ankom til Hæren, og da han havde forvissat sig om dens Kampdygtighed, gav han Befaling til at rykke frem. Men samme Morgen havde ogsaa den franske Armee sat sig i Bevægelse. Saaledes kom det til Hovedslaget ved Solferino, hvor 300,000 Krigere kæmpede for 3 Monarchers Øjne, indtil Dagens Lykke erklærede sig for de Franske. Faa Dage efter udbredtes den overraskende Efterretning, at de to Kejsere ved en personlig Sammenkomst havde undertegnet Betingelserne for en Vaabenstilstand, som senere bekræftedes ved Freden

i Zürich (1859). Ifølge denne afstod Østerrig Lombardiet (til Mincio) til Napoleon, som atter overdrog det til Victor Emanuel. Det bestemtes fremdeles, at de fra Mellemitalien fordrevne Fyrster skulde vende tilbage, dog ikke ved fremmed Hjælp.

Da Østerrigerne maatte trække sig ud af Mellemitalien, havde nemlig de derværende Fyrster mistet den væsentligste Støtte for deres Magt. Hertugerne af Parma og Modena samt Storhertugen af Toscana havde maattet bortfjerne sig paa deres Undersaatters bestemte Forlangende, ligesom den nordlige Del af Kirkestaten (Romagna) strax rejste sig mod Paven. Men Modgangens Skole havde lutret Frihedsfølelsen for alle republikanske Lyster. Tilfreds med den maadeholdne Frihed, som herskede i Sardinien, gav Befolkningen i Romagna, Parma, Modena og Toscana sig ved almindelig Afstemning under Victor Emanuels Scepter. Da altsaa Zürichfredens Bestemmelse med Hensyn til Fyrsternes Tilbagekomst var udførlig, gav Kejser Napoleon sit Minde til denne betydelige Udvidelse af Sardinien mod Afstaaelse af Savoyen og Nizza, som indlemmedes i Frankrig efter en Folkeafstemning.

I Kongeriget Begge Sicilier var Ferdinand 2 død under Krigen (1859); men den unge Konge Frantz 2 fortsatte under Hofpartiets Indflydelse sin Faders Tvangsherredømme. Der udbrød en Opstand paa Sicilien; men de kongelige Tropper havde næsten bragt Øen til Lydighed, da Garibaldi begav sig derhen med 1000 frivillige. Forfulgt af nogle neapolitanske Dampfregatter, maatte han efterlade sit Skyts, der blev taget tillige med de Skibe, som havde ført ham over Havet. Men selv var han heldig sluppen i Land og rykkede med sin lille Skare dristig frem til Palermo. Indbyggerne rejste sig for ham, og Garibaldi kæmpede saa tappert, at den kongelige Kommandant nødtes til at drage bort til Neapel med hele Besætningen. Næppe var Sicilien befriet, førend

Garibaldi fortsatte sit æventyrlige Tog til Neapels Fastland, hvor hans blotte Nærværelse virkede som et Trylleslag. Folket jublede ham imøde; den ene Afdeling af de kongelige Tropper efter den anden gik over til ham eller vægrede sig ved at kæmpe imod ham. Forraadt endog af sine egne Ministre, flygtede Frants 2 med Hoffet til Gaeta, og Garibaldi holdt sit Indtog i Neapel.

Cavour ansaa nu Øjeblikket for at være kommet til at drage Fordel af de indtrufne Begivenheder. Da Paven gjorde Mine til at hjælpe Kong Frants 2, overskred Sardinierne Kirkestatens Grænse, adsplittede de Lejetropper, som Paven havde stillet paa Benene, og erobrede hele den østlige Del af Kirkestaten („Markerne og Umbrien“), hvor der ikke laa nogen fransk Besætning. Derfra gik Marchen videre til Neapel. Den neapolitanske Hær, som var bleven Kong Frants tro, kunde ikke holde Stand mod de forenede Sardinier og Garibaldinere; selv Fæstningen Gaeta, Kongens sidste Tilflugtssted, overgav sig efter nogle Maaneders Belejring.

Gjennem almindelig Afstemning, saavel i Begge Sicilier som i Markerne og Umbrien udtalte Folket sig for en Tilslutning til Sardinien. Garibaldi nedlagde sin dictatoriske Magt og trak sig tilbage til Privatlivet, ledsaget af Europas Beundring for hans æventyrlige Krigsbedrifter og uegennyttige Fædrelandskjærlighed. Efterat Sardiniens constitutionelle Forfatning var udvidet til alle de tilknyttede Lande, traadte det første italienske Parlament sammen i Turin. Med de lovgivende Kamres enstemmige Bifald antog Victor Emanuel Titelen Konge af Italien (1861). Nogle Aar efter flyttedes Residensen til Florens.

Det blev den italienske Regjerings Hovedopgave at styrke Rigets Enhed ved Udjævning af al provinsiel Adskillelse. Der sørgedes derfor ivrigt for at udbrede almindelig Oplysning og lette Samkvemet (Jernvejsanlæg). Ikke mindre vigtigt var det at skabe en stærk Krigsmagt

til Lands og til Vands; thi Enhedsværket var endnu ikke fuldbragt, saalænge Paven opretholdt sin verdslige Magt i Rom og de omliggende Egne (patrimonium Petri), og Venedig stod under Østerrig.

§ 4. Tyskland, Østerrig og Preussen.

Det tyske Folk høstede lige saa lidt som Europas øvrige Folk den forventede Frugt af Befrielseskampen mod Napoleon 1. Ledet af den kloge og faste Minister Metternich, hævdede Kejser Frants 1 af Østerrig († 1835) sin uindskrænkede Magt i dens fulde Udstrækning. Frederik Vilhelm 3 af Preussen († 1840) fulgte i Metternichs Fodspor, uagtet han i Farens Stund havde lovet sit Folk constitutionel Frihed til Løn for deres Opofrelser. I flere tyske Stater af anden og tredje Rang f. Ex. i Bavern, Würtemberg og Baden indførtes vel Landstænder; men dels tilfredsstillede disse ikke Tidens Fordringer, fordi de middelalderlige Skranker mellem privilegerede og borgerlige Klasser opretholdtes, dels var dette Værn for Folkefriheden utilstrækkeligt lige over for Forbundsdagen i Frankfurt, hvor de to tyske Stormagter udøvede en overvejende Indflydelse. Skjønt enhver tysk Stat ifølge Traktaterne i Wien skulde have fuld Selvstændighed i sine indre Anliggender, lykkedes det dog Metternich at sætte en Forbundsbeslutning igjennem, hvorved Censuren indførtes over alle Tidsskrifter, og Universiteterne, Frihedsbevægelsernes Arnested, sættes under strængt Opsyn paa hele det tyske Forbunds Omraade. Og da den tyske Forbundsforfatning blev endelig vedtaget ved den under Navnet „Wiener Schlussacte“ bekendte Lov af 1820, vare ogsaa i denne fremfor alt Fyrsternes Rettigheder varetagne, bl. a. ved den Bestemmelse, at enhver Fyrste var berettiget til at paakalde Forbundets væbnede Indskriden mod ulydige Undersaatter.

Folkets Utilfredshed med den Tvang, der udøvedes af Regjeringerne gennem Embeds- og Politimagten, kom paa flere Steder i Tyskland til Udbrud, efter at Juli-revolutionen i Paris (1830) havde givet Stødet dertil. Sachsen, Hannover og Kurhessen fik saaledes mere tidsvarende Forfatninger; men de to tyske Stormagter lagde gennem Forbundsagen i Frankfurt snart igjen en Dæmper paa Ytringsfriheden og andre ubetimelige Folkeønsker. Et Exempel paa, hvorledes Forbundsagen bevarede sin Charakter som et Værn for Fyrsterne mod Folket, frembød Hannover. Forbindelsen mellem dette Land og England ophørte ved Kong Vilhelm d. 4des Død (1837). Medens dennes ældre Broders Datter blev Dronning i England, arvede hans yngre Broder Ernst August Hannover i Kraft af den saliske Arvelov. Ernst August nægtede nu at anerkjende Landets frie Forfatning; Stænderne søgte da Beskyttelse hos Forbundsagen og indgave en Klage over det skete Lovbrud; men Sagen blev her betragtet som et Forbundet uvedkommende, indre Anliggende, og deres Besværinger bleve afviste.

I den følgende Aarrække greb Tidens Fremskridts-ideer under en rolig Overflade videre og videre om sig. Ved Siden af Ønsket om en folkeligere Statsstyrelse blev Trangen til national Enhed almindelig i hele Tyskland. Preussen fandt nu sin Regning ved at begunstige Enhedsbestræbelserne, forsaavidt de kunde hæve dets egen Indflydelse paa Østerrigs Bekostning. Det lykkedes saaledes at samle de mindre tyske Stater i en fælles Toldforening. Den Lettelse i det indbyrdes Samkvem, som Ophævelsen af en Mængde indre Toldlinier medførte, gjorde Ønsket om politisk Enhed stedse mere levende; thi kun som Enhedsstat syntes Tyskland at kunne opnaa en Magt og Indflydelse i Evropa, der svarede til dets Folkemængde og aandelige Standpunkt.

Den bestaaende Tilstand i Tyskland var saaledes

undergravet, da Februarrevolutionen i Paris (1848) bragte Misstemningen til Udbrud. Folkebevægelsen forplantede sig med rivende Fart fra det ene Land til det andet. I Staterne af anden og tredje Rang lovede Fyrsterne uden synderlig Modstand en folkelig Statsstyrelse, sikret ved Borgervæbning, Presse- og Foreningsfrihed, saavel som kraftig Medvirken til Tysklands Enhed. Saadanne Forordninger kunde derimod Preussens Konge Frederik Vilhelm 4 saa meget mindre bekvemme sig til at opfylde, som han nys højtidelig havde erklæret, at „et beskrevet Blad Papir (o: en Grundlov) aldrig skulde træde imellem ham og hans Folk“. Det kom saaledes i Berlin først til Gadeopløb, derpaa til en blodig Barrikadekamp, som endte med, at Kongen maatte fjerne Tropperne og taale allehaande Ydmygelser (Marts 1848). Da syntes han med et at have skiftet Sind. Villieløs følgende Strømmen erklærede han, at Preussen herefter skulde gaa op i det frie og enige Tyskland, ja undsaa sig ikke for at ride i Optog gennem Gaderne, prydet med de tyske Farver, og at modtage sine Undersaatters Hyldest paa de samme Steder, hvor han nys havde ladet dem nedskyde. For sine Tropper fandt han en ny Virkekreds ved at sende dem i Krig mod Danmark.*)

For at gennemføre det tyske Enhedsværk sammentraadte en Nationalforsamling i Frankfurt, bestaaende af folkevalgte Mænd fra alle det store Fædrelands Egne. Forbundsagen, der havde vist sig fuldstændig magtesløs, afløstes af en Centralmagt for Tysklands fælles Anliggender, i Spidsen for hvilken Ærkehertug Johan af Østerrig, den folkeligste af de tyske Prinser, stilledes som Rigsforstander. Derefter paa-begyndte Nationalforsamlingen vidtløftige Forhandlinger om det tyske Folks Grundrettigheder og Rigsforfatningen.

*) Se 3die Del S. 263 ff.

Det viste sig imidlertid snart, at det var lettere at sværme for Tysklands Enhed end at sætte den i Værk. Nordtyskerne helledede mest til Preussen; Sydtyskerne vilde ikke vide af nogen Enhed uden Østerrig; Centralmagten havde ingen Midler til at skaffe sine Befalinger Lydighed lige over for de tyske Fyrster, som kun nødigt opgav noget af deres Souverænitet. Forvirringen blev fuldstændig, da vilde Folkeledere satte Massernes Liden-skaber i Bevægelse ved stormende Klubforsamlinger og en tøjlesløs Presse, saa at blodige Optrin fandt Sted paa forskellige Steder. Under disse Omstændigheder begyndte de tyske Fyrster, efter at være komne sig af den første Skræk, at tage de gjorte Indrømmelser tilbage. Saaledes benyttede Frederik Vilhelm 4 en Vaabenstilstand med Danmark til at kalde sine Tropper hjem og gjorde, inden Aaret 1848 var udløbet, Ende paa det i Berlin herskende Pøbelherredømme.

I Foraaret 1849 blev Nationalforsamlingen i Frank-furt færdig med sit Værk. Tyskland skulde ifølge dette danne en Forbundsstat under en arvelig Kejser, og til denne Værdighed kaaredes ved Nordtyskernes An-strængelser Kongen af Preussen. Men Frederik Vilhelm 4 havde ikke Mod til at modtage denne farlige Gave, der nødvendig maatte bringe ham i Krig med Østerrig. Nationalforsamlingens Arbejder vare saaledes spildte; da Stormagternes Deputerede hjemkaldtes, var dens Rolle udspillet, og Ærkehertug Johan nedlagde Rigsforstanderposten. Vel søgte Preusserkongen gennem Overenskomst med Fyrsterne at bemægtige sig Ledelsen af hele Tydscklands eller dog i det mindste Nordtysk-lands Anliggender; men disse Planer mødte en saa bestemt Indsigelse fra Østerrigs Side, at der tilsidst intet andet Middel frembød sig til Enighed end en Tilbagegang til den Ordning, som var fastsat ved Traktaterne af 1815. I Aaret 1851 blev da Forbundsdagen i Frankfurt gjenoprettet.

Intet af de til Tyskland hørende Riger havde dog været nærmere ved at sprænges under de nationale Be-vægelser i 1848 end det broget sammensatte østerrigske Monarchi. Med Metternich ved sin Side havde Kejser Ferdinand 1, en Søn af Frants 1, hidtil opretholdt en uforstyrret Rolighed. Men i 1848 grebes de tyske Øster-rigere af de samme Forhaabninger, som satte det øvrige Tyskland i Flamme. Fordringerne gik ogsaa her ud paa Delagtighed i Frihedens Goder og Arvelandenes Til-slutning til den tyske Enhedsstat, som skulde grupperes om Centralmagten i Frankfurt. Modstanden var i Wien kun svag; da Borgerne, Studenterne og Arbejderne væb-nede sig og fyldte Byen med Barrikader (Marts 1848), blev Metternich jaget bort og et mere frisindet Mini-sterium indsat. Paa samme Tid kom Misfornøjelsen til Udbrud blandt de tapre Magyarer. Rigsdagen i Pres-burg var just samlet, og herfra afgik efter den veltalende Kossuths Tilskyndelse Afsendinge til Wien, som skulde andrage paa Indsættelsen af et eget ungarsk Ministerium, gjældende for alle de til den ungarske Krone hørende Lande 3: Ungarn, Transsilvanien, Kroatien og Slavonien. Magyarernes og det tyske Revolutionspartis Ønsker stem-mede godt overens, forsaavidt som Arvelandenes Opgaaen i Tyskland betingede en Adskillelse fra Ungarn, saaledes at der intet andet Fællesskab blev tilbage end Rigets Overhoved, Kejseren. Men nu krævede ogsaa den sla-viske Befolkning sin Nationalitet agtet, en Fordring, der syntes saa meget mere berettiget, som Slaverne ere talrigere end nogen anden Stamme i Østerrig. Kroa-terne vare saa langt fra at ville lade sig beherske af Magyarerne, at de aabenbart greb til Vaaben under Banen Jellachich. Heller ikke de bøhmiske Slaver, Czecherne, vilde længere finde sig i at blive tilside-satte for Tyskerne. Efter en Revolution i Prag opstille-des Fordringen om Bøhmens Selvstændighed og For-ening med Schlesien og Mähren i Personalunion med

Østerrig. Baade Tyskerne, Slaverne og Magyarerne eftertragede saaledes kun en friere Stilling indenfor det østerrigske Monarchi; derimod rejste Italienerne i Lombardiet og Venedig sig for at tilkjæmpe sig en fuldstændig Løsrivelse fra Kejserens Overherredømme. Denne Opstand blev saa meget farligere, som Sardinien's Konge Karl Albert i Spidsen for hele det revolutionære Italiens Stridskræfter tvang Radetzki til at rømme Lombardiet.

Alle disse Bevægelser havde ramt den svage Kejser Ferdinand 1 uforberedt. Raadvild og magtesløs havde han fulgt Strømmen og samtykket i alt, hvad man forlangte af ham, skjønt Indrømmelserne til et Folk ikke altid lod sig forene med, hvad der blev lovet et andet. Overalt herskede nu den mest ubundne Frihed, Forstyrrelse og Partikamp; allerværst gik det i Wien, hvor Ministre blev indsatte og afsatte efter det bevæbnede Folks Villie; Regjeringens Beslutninger kunde ikke udføres, uden at det behagede de politiske Æventyrere, som ledede Klubberne og Studenternes Legion. Handel og Industri standsede, saa at Tusinder af brødløse Arbejdere (ligesom i Paris) maatte underholdes paa Statens Bekostning. Alle forstandige og ansete Mænd, som hidtil havde arbejdet paa at forsone Folkets Ønsker med en ordentlig, fast Regjering, ræddedes naturligvis for et saadant Billede af Friheden; men da de trak sig tilbage, fik det mod al Frihed fjendtlige Hofparti igjen den gamle Magt i Kejserens Omgivelse; og dette betænkte sig ikke paa at bruge Armeen, der var forbleven ubørørt af de revolutionære Lidenskaber, til at gjenoprette den kejserlige Myndighed.

Det lykkedes først den kommanderende General i Bøhmen, Fyrst Windisch-Grätz, at betvinge Revolutionen i Prag, hvor Roligheden siden blev uforstyrret, da man i det hele gik frem med Skaansel. Da nu ogsaa Jellachich med sine Kroater erklærede sig for Kejse-

ren, troede denne sig stærk nok til at undertvinge Revolutionspartiet i Wien og i Ungarn. Da Hoffets Hensigter bleve aabenbare ved Jellachich's Udnævnelse til kejserlig Statholder i hele Ungarn, begyndte en blodig og alvorlig Kamp. Medens Kossuth opflammede Magyarerne, udbrød en heftig Opstand i Wien, ved hvilken Krigsministeren blev dræbt af en rasende Pøbelhob; Besætningen i Wien blev nødt til at drage bort, og Kejseren flygtede med sin Familie til Mähren, en af de faa Provinser, som havde vist ham uforanderlig Troskab. Fra nu af udøvede Pøbelen og dens Ledere i Wien et sandt Voldsherredømme over de fredelige Borgere, tvang dem til at bygge Barrikader og deltage i Forsvarskampen mod de kejserlige Hære, som fra flere Sider nærmede sig til Hovedstaden. Men efterat Jellachich havde slaaet en ungarsk Hærafdeling, som Kossuth havde sendt sine Forbundsfæller til Hjælp, indsluttede Windisch-Grätz Wien fra alle Sider og tvang endelig ved Bombardement Staden til at overgive sig paa Naade og Unaade (Novbr. 1848). Belejringsstilstand og Standret forkyndtes, og flere af Urostitterne bleve henrettede.

Den vanskeligste Del af Opgaven stod imidlertid endnu tilbage, nemlig at betvinge de stridbare Magyarer; thi et kejserligt Manifest, hvori Kossuth og hans Venner stempleses som Forrædere, havde ingen anden Virkning end at forøge Uvillien mod det østerrigske Herredømme; Magyarernes Rigsdag, Adel og Folk skyede intet Offer, siden det gjaldt om at forsvare Selvstændigheden, og Kossuth udviklede en beundringsværdig Virksomhed for at rejse Landets Stridskræfter. I Betragtning af, at det østerrigske Monarchi trængte til en kraftig Styrelse, dersom det skulde bringes i Lave igjen, nedlagde den svage Kejser Ferdinand 1 Kronen, der gik over paa hans attenaarige Brodersøn Frants Joseph 1 (2den Decbr. 1848). Denne aabnede sin Regjering med at lade de østerrigske Armeer fra fire Sider paa een

Gang falde ind i Ungarn. Men Magyarernes Generaler Görgey og Dembinski (en landflygtig Polak) forenede sig Østen for Pest og standsede her i blodige Kampe de østerrigske Vaabens Held. Navnlig led Hovedstyrken under Windisch-Grätz paa Tilbagetoget Tab paa Tab, hvortil Magyarernes Overlegenhed i Rytteri (Husarer) især bidrog. Med stor Raskhed og ikke mindre Held tilintetgjorde en anden Polak, Bem, med sin ringe Styrke alle Østerrigernes Forsøg paa at sætte sig fast i Transilvanien. Kort sagt Foraarsfelttoget i 1849 endte med, at Ungarn paa næsten hele sit Omraade var befriet. Henreven af Kossuths Veltalenhed og Krigens Lykke, erklærede nu Rigsdagen i Pest, at Huset Habsburg havde forbrudt Ungarns Krone.

Frants Joseph mistvivlede nu om at kunne udrette noget med egne Kræfter. Han henvendte sig derfor til Ruslands Kejser Nicolaus 1 om Hjælp, og denne blev ydet saa meget beredvilligere, som Nicolaus paa ingen Maade vilde taale en ungarsk Republik i sit Naboskab, hvor polske landflygtige fandt Tilhold. En stor russisk Armee under Paskievitsch overskred Karpatherne, medens den østerrigske Hær rykkede frem ved Donau. For ikke at komme under dobbelt Ild maatte Magyarerne vige, uden at de heltmodigste Anstrængelser formaaede noget mod Fjendernes overlegne Antal. Tilsidst, da Bem blev slaaget ved Temeswar, var Ungarns Sag tabt. Kossuth og de øvrige Ledere flygtede over den tyrkiske Grænse, hvorpaa Görgey med Levningerne af Hæren nedlagde Vaabnene for Paskievitschs Fødder (1849). Derefter blev Ungarn skaanselløst straffet for sit Oprør.

Samtidig med Kampen i Ungarn havde Radetzki efter Sejren ved Novara sluttet Fred med Sardinien, og Frants Joseph saa sin Myndighed gjenoprettet i hele det østerrigske Monarchi. Efter de dyrekjøbte Erfaringer, man havde gjort, syntes det altfor farligt at tilstaa den attraaede, men misbrugte Frihed. Den uind-

skrænkede Regjeringsform indførtes atter, og alle Kronlande knyttedes paa ensartet Maade til Centralbestyrelsen i Wien. Den fælles Regjering, Armee og Kirke skulde være Bindemidlerne mellem de forskjellige Nationaliteter og danne Grundpillerne for det østerrigske Monarchi. For at vinde Gejstligheden og gennem denne den store Landalmue tilstodes der ved et Concordat med Paven den katholske Kirke en uafhængigere og mægtigere Stilling, end den havde havt siden Joseph den Andens Tid.

Det østerrigske Kabinet hævdede, efterat Riget var gjenforenet, en ikke ringe Anseelse i Evropa. Dets Indflydelse i Tyskland viste sig i Gjenoplivelsen af Forbundsdagen i Frankfurt (1851); og dets Villie var en Lov for de fleste italienske Fyrster, som trængte til Beskyttelse imod det nationale Bevægelsesparti. Men denne Stilling bragte Østerrig i Modsetning paa den ene Side til Sardinien, paa den anden til Preussen.

Da Sardinien, stærkt ved Frankrigs Venskab, optraadte som Forfægter af Italiens nationale Ønsker, udbrød den italienske Krig (1859), hvorved Østerrig mistede Lombardiet og hele sin Indflydelse i Italien.

§ 5. England.

England var gaaet sejrrikt ud af den tyveaarige Kamp mod den franske Revolution og Napoleon. Dets Herredømme paa Havet var ubestridt; dets Kolonier omspændte Jordkloden, og en uhyre Handelsflaade hidførte de fremmede Verdensdeles Produkter til Ombytning med engelske Fabrikvarer. Efter 1815 stod England paa Højdepunktet af Magt, Anseelse og Rigdom. Ikke desto mindre var Statens indre Tilstand i mange Henseender forældet og faretruende.

En Hovedgjenstand for Bekymring vare Forholdene i Irland. De katholske Irlændere, $\frac{3}{4}$ af hele Øens Befolkning, var endnu de trykkende Indskrænkninger under-

kastede, som indførtes paa Stuarternes Tid, da man frygtede for Undertrykkelse af Friheden fra katholsk Side. Testakten udelukkede Katholiker fra alle Embeder saavel som fra Sæde i begge Parlamentets Huse. Den biskoppelige Kirke gjaldt ogsaa for Irlands Statskirke; til denne, som afgav et bekvemt og rigeligt Underhold for yngre Sønner af det engelske Aristokrati, maatte den katholske Irlænder betale Tiende paa samme Tid, som han havde sine egne Præster at underholde. Store Godser vare siden Konfiskationerne paa Elisabeths og Cromwells Tid i engelske Familiers Hænder, af hvilke de fleste boede i England og lod deres Forvaltere ud-suge den indfødte Befolkning, for hvis Nød de intet Hjerte havde. Derimod vare Jorderne, forsaavidt de endnu tilhørte indfødte Irlændere, i høj Grad udstykkede og saa meget mindre tilstrækkelige til Ejernes Underhold, som Agerbruget stod lavt; Jorden var næsten udelukkende dyrket med Kartofler, saa at en fejlslagen Kartoffelhøst gav Tusinder af Familier til Pris for Hungersnød. Under disse Forhold var Hadet mellem den keltiske og den engelske Race saa heftigt som nogensinde. Irlænderne indgik hemmelige oprørske Foreninger; Mord og Voldsgjerninger mod de paa Øen bosatte Englændere hørte til Dagens Orden.

I England selv var den ulige Fordeling af Formuen en Kilde til saa meget større Misfornøjelse, som Rigmændenes Fordele udelukkende vare varetagne i Lovgivningen. Det var ikke nok, at Lensadelen fortrinsvis besad Landejendommene, der udelte gaa i Arv til Ejers ældste Søn; ogsaa i Byerne beherskedes Handel og Industri af forholdsvis faa rige Mænd, der begunstigedes paa Almenhedens Bekostning ved Handelsmonopoler og andre for den frie Virksomhed hæmmende Baand. Arbejderne vare saavel i Henseende til Arbejdstiden som til Arbejdslønnen afhængige af Fabrikherrene. Indførselen af Korn var belagt med høj Told, hvorved Prisen

paa et Hovednæringsmiddel fordyredes til Fordel for de rige Godsejere. Alt dette blev for den arbejdende Klasse saa meget føleligere, som Statsgjældens Størrelse (c. 7000 Mill. Rd.) gjorde overordentlig høje Skatter nødvendige. Nød og fattigdom greb mere og mere om sig, ved Siden af at uhyre Rigdomme sammenhobedes paa enkelte Hænder. Jævnlig opstode derfor alvorlige Uroligheder blandt Arbejderne, der rottede sig sammen, sønderstøge Maskiner og plyndrede Forraadskamre, saa at Ordenen maatte gjenoprettes ved Militærmagtens Indskriden. Disse Ulemper kunde kun hæves ad Lovgivningens Vej, naar Adgang til Erhverv frigaves, og naar Monopol- og Beskyttelsessystemet afløstes af Lettelser i Handelssamkvemmet. Men dette hindredes igjen ved Parlamentets Sammensætning.

Parlamentet i London gjaldt siden Dublin-Parlamentets Ophævelse (1801) for hele Storbritannien og Irland. Lensaristokratiet havde paa denne Tid Overvægten ikke alene i Overhuset, hvor de verdslige og gejstlige Pairs (Lorders) have arveligt Sæde, men ogsaa i det folkevalgte Underhus. Sagen var den, at Underhuset sammensattes efter en forældet Valglov, i hvilken Manchester, Birmingham, Leeds og andre større Fabrikbyer ikke vare optagne som stemmeberettigede, fordi de først havde rejst sig i den nyere Tid. Derimod havde en Mængde Stæder, som i Tidens Løb vare komne i Forfald, af hvilke nogle endog kun talte et Par Huse, bevaret deres Valgret, og i disse saakaldte rotten boroughs vare Vælgerne, ligesom i Almindelighed paa Landet, afhængige af de nærmeste store Godsejere. Kun $\frac{1}{5}$ af Pladserne i Underhuset kunde regnes for at blive besatte ved virkelige Folkevalg.

Den offentlige Mening begyndte derfor med stigende Kraft at forlange Katholikernes Emancipation, en friere Told- og Handelslovgivning og en Parlamentsreform som de virksomste Midler til at afhjælpe Landets Onder.

Der var endog et radikalt Parti, som fordrede Parlamentet valgt efter almindelig Stemmeret og søgte at benytte de lavere Folkeklassers Nød til Omvæltninger. At alle voldsomme Forandringer bleve undgaaede, og at Forfatningen udvikledes gennem rolige Fremskridt, skyldtes dels Englændernes besindige Charakter, dels Aristokratiets Klogskab, som gav efter i Tide, hellere end at lade det komme til det yderste.

Toryernes Parti, som med Sejghed forsvarede den bestaaende Tilstand imod de for maadeholdne Fremskridt stemte Whigger, havde havt Magten, saalænge Georg 3 levede († 1820). Lord Castlereagh, der ledede Englands Politik overensstemmende med den hellige Alliance, forblev ved Roret ogsaa under Georg 4. Først efter Castlereaghs Død (1822), da Canning blev Ministeriets Leder, afløstes den lange Stillestaaen af en livligere Bevægelse. Som et Modtræk mod Stormagternes Intervention i Spanien stillede Canning Englands Anerkjendelse af de spansk-amerikanske Koloniers Uafhængighed. Senere lykkedes det ham at bevæge Rusland og Frankrig til et Forbund med England, som gik ud paa at befri Grækenland fra det tyrkiske Aag. Canning oplevede imidlertid ikke Resultatet heraf, ligesaa lidt som af de vigtige Reformer, han havde forberedt i det Indre. Men hans Eftermand Wellington var bundet ved de allerede indgaaede Forpligtelser. Skjønt ivrig Tory gennemførte han, da Bevægelserne i Irland bleve meget truende, Testaktens Ophævelse og Katholikernes Emancipation (1829).

Aaret efter døde Georg 4 (1830). Under hans Broder Vilhelm 4, som selv hyldede frisindede Meninger, kom Whiggerne til Magten. Det af Lord Grey ledede Ministerium tog strax fat paa den vigtige Parlamentsreform, som tilsigtede en Udvidelse og retfærdigere Fordeling af Valgretten. Den offentlige Mening udtalte sig for samme med saa stor Styrke, at Under-

huset snart vedtog Loven. Derimod blev Overhuset først bevæget til at give efter, da Ophidselsen i de store Fabrikbyer antog en saa farlig Charakter, at man frygtede for en Borgerkrigs Udbrud. Parlamentsreformens Vedtagelse (1832) har bevirket, at Underhuset ikke længere er en Repræsentation for det engelske Aristokrati alene, men for hele den velhavende Del af Nationen. Derved lettedes Gjennemførelsen af en Mængde andre Reformer i Englands Tilstand. I Menneskelighedens Interesse vedtoges Ophævelsen af Negerslaveriet i de engelske Kolonier, saa at $\frac{1}{2}$ Million Negere efterhaanden fik deres Frihed, imod at Staten udbetalte Ejerne en betydelig Sum i Erstatning (20 Mill. P. St.). Fremdeles gjordes det første Skridt i Frihandelens Retning ved Ophævelse af det ostindiske Compagnis Handelsmonopol.

Efter Vilhelm d. 4des Død (1837) tilfaldt Englands Krone hans Broderdatter Victoria, der ægtede Prins Albert af Sachsen-Coburg. De hidtil indførte Forbedringer havde ikke tilfredsstillet Folkets store Masse. Det radikale Parti kunde derfor med Held virke især paa den talløse fattige Arbejderbefolkning. Ligesaa lidt som Parlamentet lod sig true til at indrømme de laveste Folkeklasser politiske Rettigheder, ligesaa nødvendigt viste det sig at imødekomme deres økonomiske Fordringer gennem Reformer i Toldlovgivningen og Indførelse af Handelsfrihed. Æren for at have sat dette igjennem tilkommer den store Statsmand af Torypartiet, Robert Peel (Minister fra 1841 til 1846). Trods sine Venners Modstand bevirkede han først, at Indførselstolden paa en Mængde Raastoffer, som Industrien behøver, blev nedsat, og da en almindelig Misvæxt havde bragt stor Elendighed over Landet, satte han endelig Kornlovens Ophævelse igjennem (1846). For at raade Bod paa det Skaar i Statskassens Indtægter, som derved forarsagedes, bevilgedes der en Indkomstskat 5: en Skat, som erlægges i Forhold til Indkomsternes Størrelse og

derfor ikke hviler tungere paa den fattige end paa den rige. Senere ere nye Skridt foretagne paa Frihandelens Bane dels ved Navigationsaktens Ophævelse, dels ved en Handelstraktat med Frankrig. Følgerne heraf have været en trods Statsgjældens Størrelse blomstrende Finanstilstand, en uafbrudt stigende Handel og Industri, med hvilken den almindelige Velstand udbreder sig videre og videre, skjønt den store Arbejderbefolkning er mislig nok stillet og navnlig er udsat for at lide Nød, naar der indtræder Standsning i Arbejdet. Saaledes afstedkom Bomulds-krisen under den nordamerikanske Borgerkrig (1861—1865) en uhyre Elendighed, som den største private Godgjørenhed ikke var istand til at afhjælpe.

De store Fremskridt, som England havde gjort i rolige Dage, sikrede Landet mod saadanne Rystelser, som gik igjennem det øvrige Evropa i Aaret 1848. Kun Irland vedbliver at være Englands Kræftskade. Haarde Tvangsmidler have jævnlig været nødvendige for at opretholde Roligheden. Og skjønt Regjeringen har søgt at afhjælpe de værste Misbrug, navnlig ved at ophæve den biskoppelige Statskirke, er Ondet dog ej blevet ramt i sin Rod. Det bedste Bevis paa Irlændernes Nød og Utilfredshed er de store Udvandringer, hvorved Folkemængden er aftaget fra $8\frac{1}{2}$ Millioner til $5\frac{1}{2}$ Millioner.

Siden 1815 har England ikke været indviklet i nogen alvorlig Krig undtagen den orientalske fra 1854 til 1856. Regjeringen vaager med den største Iver over Fredens Bevarelse, som er en Betingelse for Handels Blomstring. Englands Interesser ere fortrinsvis knyttede til Kolonierne. Af disse have Anlægene paa Austral-landet, som oprindelig vare bestemte for Forbrydere, taget et overordentligt Opsving ved frie Indvandring, især efterat man havde opdaget de righoldige Guldminer paa Sydostkysten. Ingen af Englands Kolonier kunne dog i Vigtighed sammenlignes med Ostindien.

Det ostindiske Compagnis Herredømme, som i vort Aarhundrede er blevet udvidet over Maratthenes og Sihkernes Stammer, strakte sig fra Indus til Cap Comorin. Folkene stode dels umiddelbart under Compagniets Regjering dels under Fyrster, som vare afhængige af samme. Man havde saaledes det Særsyn, at et Land paa 60,000 □ Mile med 180 Millioner Mennesker stod under et privat Handelsselskabs Suverænitet. Vel førte Kronen Tilsyn med Bestyrelsen; men dette hindrede ikke, at store Misbrug gik i Svang, idet Indien endnu betragtedes som Rigdomskilde for et Antal engelske Familier. De stolte Englændere nærmede sig i ingen Henseende til de indfødte, som, hvad enten de hørte til Brahmas eller Islams Bekjendere hadede det fremmede Herredømme. Ikke desto mindre havde Englænderne i Seapoys-Regimenterne hidtil haft et virksomt og paa-lideligt Middel til at opretholde deres Magt. Da disse vare langt billigere at holde end Tropper fra Evropa, var deres Antal blevet forøget til 250,000 Mand, medens der i hele Indien kun fandtes 30,000 europæiske Tropper. Desto farligere blev det store Seapoys-Oprør, som begyndte (1857) ved Delhi, Stormogulens gamle Hovedstad, og som en Løbeild forplantede sig til alle de indfødte Regimenter i Hindostan. Ikke alene de engelske Officerer, men alle de værgeløse Evropæere tillige med Kvinder og Børn, som faldt i deres Hænder, bleve dræbte under grusomme Pinsler; Krigskasserne og en Mængde Krigsmateriel blev taget, og Compagniets hele Magt var truet med Undergang. Englænderne viste imidlertid deres sædvanlige Koldblodighed og Kraft i Faren; alle de Hindringer, som Kolera, et brændende Klima og uhyre Afstande lagde i Vejen, bleve lykkelig overvundne. Understøttede af de nordlige Bjergfolk, der bleve tro, sejrede de europæiske Regimenter ikke alene i aaben Mark over de langt talrigere Oprørere, men erobrede endog Delhi, skjønt med saa føleligt et Tab, at Oprørets

anden Hovedplads Lakno først faldt, da Forstærkninger vare ankomne fra Evropa. Fra den Tid af sygnede Modstanden hen. Dog medgik to Aar, forinden der kunde holdes Takkefest for Sejren. Efter denne dyrekjøbte Erfaring forøgedes den europæiske Troppestyrke betydeligt; Compagniets Suverænitet ophævedes, og Indien styres nu umiddelbart af den engelske Regjering.

Kina stod kun i en meget begrænset Forbindelse med den øvrige Verden, indtil Englænderne ved den saakaldte Opiumskrig tvang den himmelske Kejser til at aabne forskjellige Havne og tillade Cristendommens Forkyndelse i sit Rige. Da dette Forlig blev brudt (1856), paatog England og Frankrig sig i Forening at skaffe den civiliserede Verden Oprejsning. De allieredes Flaader løb op ad Pejho-floden, Tropperne landsattes og rykkede mod Peking, som for første Gang blev betraadt af Soldater fra Evropa (1860). Da maatte Kejseren af Kina love at aabne sit Rige fuldstændig for Handelen og tillade Gesandter fra de europæiske Magter at bo i Peking. Siden er ogsaa det andet for Evropa lukkede Land Japan blevet tilgængeligt gennem Handelstraktater med de fleste Magter.

§ 6. Rusland, Tyrkiet og Grækenland.

Kejser Alexander 1 fornægtede i sine sidste Aar de frisdrede Anskuelse, han havde vist i sin Ungdom. Mistroisk mod Folkenes Stræben deltog han med Iver i den hellige Alliances Beslutninger, medens hans Broder Constantin, Vicekonge i Polen, gjorde vilkaarlige Indgreb i den Polakkerne indrømmede Constitution. Alleerede da stiftedes hemmelige revolutionære Foreninger i Polen, som tilsigtede Landets Befrielse. Selv blandt Ruslands Adel og Militær forberedtes Planer mod det enevældige Kejserdømme. Efter Alexanders Død (1825) besteg hans Broder Nicolaus Thronen med Forbigaaelse

af den ældre Constantin, som allerede tidligere havde frasagt sig sin Ret. De hemmelige Foreninger, som vilde forandre Ruslands Forfatning til Fordel for Adelsaristokratiet, ansaa Thronskiftet for det rette Øjeblik til at bryde løs. Under Paaskud af, at Constantins Thronfrasingelse var ham aftvunget, nægtede endel af Garnisonen i Petersborg, der var vundet af Oprørerne, at aflægge Eden til Kejseren. Det kom til en Kamp i Gaderne mellem de oprørske og de tro Regimenter; men Nicolaus viste herved et Mod og en Bestemthed, som skaffede ham Sejren. Opstandens Ledere bleve derpaa henrettede eller deporterede til Sibirien.

Ogsaa Shahen af Persien troede at kunne benytte Thronskiftet til at afgjøre gamle Grænsestridigheder til sin Fordel. Men i den herover opstaaede Krig havde den russiske General Paskievitsch en saadan Fremgang, at Persien maatte købe Freden med Afstaaelse af Provinzen Erivan (1828).

Kejser Nicolaus ledede den russiske Politik med stor Kraft henimod det Maal, han havde sat sig: at befæste det enevældige Kejserdømme i det Indre, at begrunde Ruslands Overmagt i Orienten og derigennem at gjøre „Selvherskeren over alle Russer“ til Voldgiftsmand i Europas Anliggender. Dertil besad Nicolaus store Egenskaber: en klar Forstand, en ubøjelig Villie og en majestætisk Fremtræden, der uvilkaarlig paabød Lydighed.

Det tyrkiske Rige, som nærmest var udset til Offer for Nicolaus's Ærgjerrighed, syntes under en langvarig Stillestaaen at skride henimod sin Opløsning. Sultanen anerkjendtes vel for Overherre over de vidtstrakte Lande, som begrænse Middelhavets østlige Side; men kun en Del af disse stod umiddelbart under Regjeringen i Constantinopel, og denne hæmmedes tilmed, sin despotiske Form uagtet, ved en nødvendig Hensyntagen til det urolige Janitscharkorps. Paschaerne lystrede især

i de fjernere Provinser ofte kun efter eget Godtbefindende; navnlig stode alle Vasalstaterne i Afrika i et meget løst Forhold til Sultanen. En ligesaa væsentlig Hindring for, at Tyrkiet kunde opnaa det indre Sammenhold, som udgjør Nutidsstaternes Styrke, var Befolkningens Forskjellighed i Religion, Rettigheder og Sæder. De undertvungne og det herskende Folkeslag stode saa fjendtligt overfor hinanden som nogensinde. Medens Tyrkerne hverken i Krigsvæsen eller i andre Henseender havde holdt Skridt med Tiden, vedbleve de dog at holde sig i fornem Afstand fra de christne Folk, og disse, der i de evropæiske Lande udgjør Flertallet af Indbyggerne, vare baade i Henseende til Person og Ejendom fuldkommen retsløse og prisgivne for de tyrkiske Embedsmænds Vilkaarlighed. Det var intet Under, at de christne længtes efter Befrielsen og navnlig haabede at finde Beskyttelse hos Rusland, hvortil de følte sig knyttede ved den fælles Religions Baand. Dette gjælder om Rumænerne i Moldau og Wallachiet, om de slaviske Serbiere, men især om Grækerne. En næsten 400aarig Undertrykkelse havde efterladt dette begavede Folk i en sørgelig Raaheds- og Vankundighedstilstand; men det holdt urokkelig fast ved det fædrene Sprog, ved den christne Tro og bevarede en stolt, omend uklar Erindring om Forfædrenes Storhed, saa at Uafhængigheden aldrig var bleven udslukt i deres Hjerte. I Begyndelsen af det 19de Aarhundrede, da den franske Revolutions Ideer naaede til det fjerne Østen, vaagnede paa ny Haabet om at afkaste Tyrkernes Aag. Frihedsfølelsen oplivedes gennem en hemmelig Forening, Hetæria, som stiftedes og udbredtes over hele Landet under Medvirkning af rige og dannede Grækere, der boede i London, Paris og Wien.

Samtidig med Frihedsbevægelserne paa den pyrenæiske og den italienske Halvø rejste Grækeren Alexander Ypsilanti, som havde været Officer i russisk

Tjeneste, Oprørsfanen i Moldau (1821). Men da Haabet om Hjælp fra Rusland glippede, og Befolkningen i Donaufyrstendømmerne derfor ikke fulgte hans Opraab, dæmpede Sultan Mahmud Opstanden med Lethed.

Imidlertid havde Grækerne ogsaa grebet til Vaaben i den sydlige Del af Halvøen, hvor de udgjøre den overvejende Del af Befolkningen. Under Høvdingerne Mauro-michali og Kolokotroni gik de vilde Mainoter, der kalde sig Spartanernes Efterkommere, i Spidsen for Opstanden paa Morea. Tyrkerne flygtede strax fra det aabne Land til de befæstede Stæder, men ogsaa disse faldt efterhaanden ved Storm eller Udhungring. Paa Øerne Hydra, Spezzia og Ipsara udrustedes Kapere, og deres kjække Sømænd tilkjæmpede sig betydelige Fordele over den tyrkiske Flaade. Opstanden udbredte sig nu til Øerne ved Lilleasiens Kyst; men her traf en sørgelig Skjæbne den blomstrende Ø Chios. Førrend de nødvendige Forsvarsanstalter vare trufne, landsatte Kapudan Pascha (den tyrkiske Storadmiral) en Hær paa Øen, der nu blev ramt af den frygteligste Hævn. De herlige Vin- og Olivenhaver ødelagdes; Mændene nedsabledes; Kvinder og Børn bortslæbtes i Slaveri. Denne umenneskelige Grusomhed blev dog ikke uhævnnet. Medens den tyrkiske Flaade laa for Anker i Nærheden, roede den dristige Sømand Kanaris ind i Havnen med to Brandere og sprængte Admiralskibet i Luften, hvorved Kapudan Pascha omkom med hele Besætningen. Til Lands havde Grækerne Fordelen, saalænge en Del af den tyrkiske Stridsmagt maatte anvendes mod den oprørske Ali Pascha af Janina. Efterat denne var bleven tvungen til Overgivelse og derpaa troløst myrdet, blev Stillingen betænkeligere, især da ingen Hjælp kunde ventes fra Europas Magter, der hellere end at krænke den hellige Alliances Grundsætninger gav et christent Folk til Pris for Mohammedanernes Mishandlinger. Folkestemningen i Evropa var derimod gunstig for Grækernes

Sag. Ikke alene indsamledes betydelige Pengebidrag, men talrige „Philhellener“ ilede did for med Raad og Daad at deltage i Befrielseskampen. Krigen trak saaledes ud i flere Aar under skiftende Held og under en Række af mindre Kampe, i hvilke Grækerne aflagde talrige Beviser paa Heltemod. Da paakaldte Sultanen endelig (1825) Hjælp hos den ægyptiske Vicekonge Mehemet Ali, der længe havde haft en paa evropæisk Vis bevæbnet og indøvet Hær. Mod at faa sit Statholderskab forøget til Løn for sin Tjeneste afsendte Vicekongen sin Søn Ibrahim Pascha med en stærk Land- og Sømagt til Morea. Denne dygtige, men grusomme Feltherre erobrede den ene faste Plads efter den anden, og da Morea var kuert ved de rædsomste Ødelæggelser, marcherede han ind i Mellemgrækenland, hvor han forenede sig med den tyrkiske Hær, som belejrede Messolongi. Grækerne forsvarede sig her med Fortvivlelsens Mod. Da Hungersnøden ej længere var til at udholde, slog en Del af Besætningen sig igjennem Fjendens Lejr; Resten kjæmpede endnu fra Hus til Hus og sprængte sig tilsidst i Luften for kun at overlade Ægypterne en Grushob (1826).

Det var til Ende med Grækenlands Kræfter; men paa samme Tid var heldigvis Evropa blevet omstemt. Det lykkedes den engelske Minister Canning at forene England, Rusland og Frankrig i et Forbund, hvis Øjemed var at standse Blodsudgydelsen i Grækenland og skaffe dette Land en selvstændigere Stilling som Vasalstat under tyrkisk Højhed. Da man ingen Vej kom med at gjøre fredelige Forestillinger i Constantinopel, og Ibrahim ej vilde rømme Grækenland, løb de forenede Magters Flaade ind i Havnen ved Navarino, og her kom det til et blodigt Søslag, i hvilket den tyrkisk-ægyptiske Flaade blev ødelagt (1827). Senere gik en fransk Armee i Land og tvang Ibrahim til at forlade Grækenland.

Medens Frankrig og England kun havde til Hensigt at skaffe Grækerne taaleligere Vilkaar, ønskede Kejser Nicolaus at ydmyge og svække Tyrkiet saaledes, at det under gunstige Forhold kunde blive et let Bytte for hans Erobringslyst. Intet Under, at Sultan Mahmuds Vrede efter Slaget ved Navarino især vendte sig mod Rusland. Da han nylig med megen Blodsudgydelse havde tilintetgjort det for Sultanen saa farlige Janitscharkorps og havde givet sin Armee en ny Ordning paa evropæisk Vis, troede han sig istand til at optage Kampen med sin mægtige Nabo. Han udstedte et Opraab, hvori Krigen mod Rusland betegnedes som en Kamp for Troen, og alle Muselmænd opfordredes til at gribe til Vaaben. Men i det andet Aars Felttog banede den russiske General Diebitsch sig Vej gjennem Balkans Passer og truede Constantinopel. Da saa Mahmud sig nødt til at slutte Fred i Adrianopel (1829). Tyrkiet blev heri kun formindsket med nogle Distrikter i Asien; men der tilsikredes Moldau og Wallachiet indre Selvstændighed under russisk Beskyttelse; ingen tyrkiske Tropper maatte findes i Fyrstendømmerne, og Porten skulde derfra kun modtage en aarlig Tribut. En lignende Stilling blev for Grækenlands Vedkommende antaget af Porten paa Stormagternes Forslag; men dette forandredes senere derhen, at Mellemgrækenland, Morea tillige med Evbøa og Cykladerne skulde udgjøre et uafhængigt Kongerige.

Til Grækenlands Konge udsaa Stormagterne den bajerske Prins Otto (1832). Hans trediveaarige Regjering svarede imidlertid ikke til Forventningerne. Hverken udvikledes Landets Hjælpekilder med synderlig Kraft, ikke heller kunde han skaffe Grækerne den stærkt attraaede Grænseudvidelse. I Aaret 1862 tvang en almindelig Opstand Otto til at flygte, hvorpaa Grækerne valgte den danske Prins Georg til Konge. Paa samme Tid opgav England sin Beskyttelsesret over de joniske

Øer, som gennem almindelig Folkeafstemning indlemmedes i deres gamle Stammeland, Grækenland.

Kejser Nicolaus var indtil videre tilfreds med de i Adrianopel opnaaede Resultater. Desuden fik han snart efter nok at gøre i sit eget Rige. Storfyrst Constantin regjerede Polen med større Vilkaarlighed end nogensinde; den polske Grundlov syntes kun at være et dødt Bogstav. Under de Bevægelser, som gik igjennem Evropa i Flugt med Julirevolutionen, vakttes da ogsaa de hemmelige Foreninger i Polen til Handling (1830). Opstanden begyndte med, at Borgerne i Warschau stormede Tøjhuset og bemægtigede sig de derværende Vaabenoplag. Constantin, der ikke troede sig sikker, forlod nu Polen med sine Tropper, medens den polske Armee og hele Befolkningen i Kongeriget med sjælden Enstemmighed sluttede sig til Revolutionen. Den erfarne General Chlopicki stillede sig i Spidsen for Regjeringen som Dictator. Han lod Sendebud afgaa til St. Petersborg for at forebringe Kejseren Polakkernes Fordringer: Overholdelse af Grundloven og de gamle polske Provinsers Gjenforening med Kongeriget. Men langt fra at ville gøre sine oprørske Undersatter nogen Indrømmelse, rustede Nicolaus sig af alle Kræfter. Da de polske Sendebud efter flere Ugers Forløb vendte hjem med den Besked, at Polen havde at underkaste sig paa Naade og Unaade, stod General Diebitsch næsten færdig til at overskride Grænsen med 100,000 Russere. Uheldigvis havde Chlopicki, der ansaa en aaben Kamp for haabløs, forsømt Rustningerne. For silde blev han nu afsat. Medens Rigsdagen i Warschau fattede den Beslutning, at Huset Romanov var udelukket fra Polens Throne, begyndte den uforsonlige Kamp. Trods den mest glimrende Tapperhed bleve Polakkerne trængte tilbage til henimod Warschau. Det lykkedes her General Skrznecki at udføre et Overfald paa Russerne og tilføje dem betydelige Tab; men den heldige Vending, som

Kampen syntes at tage, blev ikke benyttet; dertil besad hverken Skrznecki eller nogen anden polsk General tilstrækkelig Bestemthed eller Snarraadighed. Da Opstanden havde udbredt sig til Lithauen, vilde Skrznecki ile til Hjælp, men blev paa Vejen standset af Russerne i det blodige Slag ved Ostrolenka (1831). Krigen trak sig atter sammen om Warschau; Paskievitsch, som efter Diebitschs Død kommanderede den russiske Armee, gik over Weichselen og begyndte Stadens Belejring. Medens indre Uenighed, Polens gamle Ulykke, lammede Forsvaret, bleve Udenværkerne stormede, og Staden maatte kapitulere. De polske Armeekorps, som endnu paa flere Steder havde en betydelig Styrke, handlede uden Sammenhold og bleve snart drevne over paa østerrigsk og preussisk Grund, hvor de afvæbnedes.

Efterat den polske Opstand var dæmpet, tog Kejser Nicolaus de strængeste Forholdsregler for at hindre lignende Udbrud i Fremtiden. Ikke nok, at Ejendoms-konfiskationer, Henrettelser og Deportationer til Sibirien fulgte Slag i Slag; ogsaa den polske Constitution blev ophævet, Folket afvæbnet og den nationale Hær opløst, saa at Polakkerne herefter maatte tjene i russiske Regimenter langt fra deres Fødeland. — Saaledes maatte de Forsøg mislykkes, som Polakkerne senere have gjort paa at afryste det Jernaag, der hviler paa dem, da tilmed de tre Stormagter, som i sin Tid delte Polen, dog især Rusland og Preussen, have været enige i at slaa alle Bevægelser blandt det ulykkelige Folk til Jorden. Efter en Opstand i 1846 blev Fristaten Krakov, Revolutionens Arnested, opløst og indlemmet i Østerrig. Et sidste Forsøg, som udbrød i 1863 og lededes af en hemmelig Nationalregjering i Warschau, havde kun til Følge, at Polakkerne saavel i det egentlige Kongerige som i Lithauen bleve underkastede et sandt Rædselsherredømme. Rusland har sat sig til Maal efterhaanden at udslette den polske Nationalitet og omdanne Polen til en russisk

Provins. Som Midler hertil benyttes især Udbredelse af det russiske Sprog og Begunstigelse af den græske Kirke paa den romerskes Bekostning.

Det almindelige Revolutionsaar 1848 gik hen over det russiske Rige, uden at der skete noget Brud paa Roligheden eller Lydigheden mod Kejseren. Rusland ansaas derfor dengang for den fasteste og mægtigste Stat i Evropa, en Forestilling, som Undertvingelsen af den ungarske Opstand i 1849 end mere bekræftede. Kejser Nicolaus selv havde, efter at have behersket det største Rige i Verden gennem $\frac{1}{4}$ Aarhundrede og set alt føje sig efter hans eneraadende Villie, vænnet sig til den Tro, at han var udset af Forsynet til at fuldende det af Peter den Store og Catharina 2 begyndte Værk med Tyrkiets Sønderlemmelse. Dette store Foretagende vilde han udføre, medens hans Sjæls- og Legemskræfter vare usvækkede, og i 1853 fandt han Tidspunktet særdeles gunstigt. Tyrkiet selv syntes under Mahmuds Søn, den svage Abdul Meschid, at være sin Opløsning nær. Dets Svaghed var allerede i 1840 blevet iøjnefaldende, da Mehemet Ali i en Krig om Statholderskabet over Syrien sejrede over den tyrkiske Hær og truede Constantinopel, saa at Stormagternes Indskriden maatte til, for at opretholde Sultanens vaklende Throne. Hvor meget mindre kunde der være Tale om, at Sultanen kunde modstaa Ruslands overvældende Magt? Hvad Stormagterne angik, saa syntes ingen alvorlig Modstand at kunne ventes, hverken fra Østerrig, som stod i en altfor ny Taknemmelighedsgjæld til Czaren, eller fra Preussen, hvis Konge, Frederik Vilhelm 4, altid havde vist sig fjøelig mod sin mægtige Svoger (Nicolaus). En anden Sag var det med Vestmagterne. Navnlig maatte den engelske Regjering føle sig opfordret til at træde hindrende i Vejen for Nicolaus's Udvidelsesplaner; thi han var forlængst optraadt som en farlig Medbejler til Englands Indflydelse i Orienten; den russiske Grænse i

Asien var bleven skudt et godt Stykke frem mod Syd, Persien var blevet ophidset til Krig mod de med England forbundne Fyrster i Afghanistan, og derved havde det vist sig, hvor magtpaaliggende det er for Rusland at fravriste England Handelsvejen fra Indien til Vestasien. For at afvæbne den engelske Regjering forelagde Nicolaus den nu en Plan til Tyrkiets Deling; men han fik et bestemt Afslag. Desuagtet lod han sig ikke afskrække fra at udføre det i saa lang Tid og med saa stor Klogskab forberedte Foretagende.

For at dække Erobringskrigen under Retfærdighedens Maske sendte Nicolaus en Gesandt til Constantinopel og lod ham paa en stødende Maade fordre, at den græsk-katholske Befolkning i Tyrkiet skulde stilles under russisk Beskyttelse. Sultanen, der ikke kunde gaa ind her paa uden at nedsynke til Ruslands Vasal, gav et afslaaende Svar; men nu rykkede en stor russisk Hær ind i Donaufyrstendømmerne, og den orrientaliske Krig begyndte (1853). Dækkede i Ryggen af en Række stærke Fæstninger, saasom Varna, Silistria, Schumla, forsvarede Tyrkerne under Omer Pascha Donaulinien med en Tapperhed, som man ikke havde ventet. Derimod blev en tyrkisk Flaade aldeles ødelagt af Russerne i Havnen ved Sinope.

Da Nicolaus's virkelige Hensigter bleve tydelige, sluttede England og Frankrig et Forbund med Sultanen til Forsvar for Tyrkiets Integritet og erklærede Rusland Krig (1854); thi Kejser Napoleon kunde lige saa lidt som England taale, at Rusland fik en Tilvæxt i Orienten, som vilde begrunde dets Overmagt paa en Gang i Evropa og Asien. Vestmagternes mægtige Dampflaader havde let ved at indespærre den fjendtlige Sømagt i det sorte Hav og Østersøens Havne. Men ogsaa til Lands blev Krigens Gang nu ganske forandret. Da en fransk-engelsk Armee med store Bekostninger var ført over til Tyrkiet, opgav Russerne, som imidlertid

under den gamle Paskievitsch havde foretaget en mislykket Belejring af Silistria, alle Forsøg paa denne Kant og trak sig ud af Donaufyrstendømmerne. Det blev nu de allieredes Sag at gaa angrebsvis til Værks, og dertil udsaa man Halvøen Krim med den stærke Fæstning Sebastopol, Station for den russiske Sortehavsfleete og Oplagssted for et uhyre Krigsmateriel. Den fransk-engelske Armee blev uden Modstand sat i Land, slog Russerne ved Almafløden og begyndte derpaa at belejre Sebastopol. Forholdene vare imidlertid her meget ugunstige. Slet Vejrlig, Kolera og heftige Udfald fra Fæstningen anrettede frygtelige Ødelæggelser i de allieredes Rækker, saa at deres Stilling i Løbet af Vinteren blev meget mislig. Under saa uhyre Lidelser havde Belejringsarbejdet ingen Fremgang. Men i For-aaret 1855 ankom betydelige Forstærkninger, blandt dem et sardinsk Hjelpekorps, og Løbegravene bleve endelig bragte frem lige under de fjendtlige Værker. Efter henimod et Aars Belejring foretoges en Hovedstorm, under hvilken det lykkedes den franske General Pélissier at bemægtige sig det vigtigste af Sebastopols Forter, hvorved Russerne nødtes til at rømme Fæstningen (Septbr. 1855). Skuffet i sine kloge Beregninger, var Kejser Nicolaus død nogle Maaneder før. Hans Søn Alexander 2 sluttede Fred i Paris (1856), da Østerrig gjorde Mine til at stille sig paa hans Fjenders Side. Rusland afstod vel kun en Landstrimmel i det sydlige Bessarabien, men mistede sin Ret til Indblanding i Donaufyrstendømmerne, som stilledes under alle Stormagternes Beskyttelse. Endelig forpligtede Sultanen sig til at give sine christne Undersaatter lige Rettigheder med Mohamedanerne, en Bestemmelse, som endnu er langt fra at være udført og maaske er uudførlig, fordi den vanskelig lader sig forene med Koranens Forskrifter. — Senere ere Moldau og Wallachiet ved almindelig Folke-

afstemning blevne forenede til een Stat, Rumænien, hvis Regent er saa godt som uafhængig af Tyrkiet.

Efter den orientalske Krig har Kejser Alexander 2 været sysselsat med indre Reformer. Forrest i disses Række staar Livegenskabets Ophævelse, som gennemførtes ved en Ukas af 1861. Medens hidtil al Jord tilhørte Kronen eller Adelen, er derved gjort et mægtigt Skridt fremad til at skabe en fri Landbostand i Rusland og udbrede Civilisationen iblandt den halvbarbariske Befolkning. Ved Siden heraf er Ruslands Herredømme blevet betydelig udvidet i Asien. Ikke alene Tscherkesserne, et tappert Bjergfolk i Kaukasus, ere efter en langvarig, beundringsværdig Modstand blevne underkuede; men Ruslands Grænse er næsten umærkeligt rykket ud over en stor Del baade af Turan og Mantshuriet (Provinsen Amur), ligesom Kina har maattet tilstaa Rusland samme Handelsfordele som Vestmagterne.

§ 7. Amerika.

De spansk-amerikanske Kolonier vare stedse blevne holdte under stærk Tvang af Moderlandet. Handelen maatte ikke drives med andre Lande, og Embederne betroedes kun til Spaniere, hvis eneste Stræben bestod i at vende tilbage til Evropa med de størst mulige Rigdomme. Efterat Trangen til Uafhængighed var vakt ved Nordamerikas Exempel, forsøgte de indfødte og Kreolerne flere Opstande, som dog mislykkedes lige over for Embedsmændenes, Gejstlighedens og de spanske Troppers sluttede Magt. Et belejliger Tidspunkt indtraadte endelig, da Napoleon satte sin Broder Joseph paa Spaniens Throne. Kolonierne begyndte nu (1811), den ene efter den anden, at erklære sig for uafhængige, medens deres spanske Herrer vare afskaarne fra at faa Hjælp fra Moderlandet. Da Ferdinand 7 efter Napoleons Fald igjen kom paa Thronen, vilde han forny det

gamle Undertrykkelsessystem; men Kolonierne fortsatte Uafhængighedskampen med voxende Held, indtil Spanien i Aaret 1825 havde tabt alle sine herlige Besiddelser paa Amerikas Fastland. Af disse ere følgende Stater dannede:

1) Venezuela, 2) Columbia, 3) Ecuador, hvilke en Tidlang vare forenede og styredes af Præsidenten Simon Bolivar, hvis Krigsdygtighed mest havde bidraget til Sejren over Spanierne.

4) Peru og 5) Bolivia, som ligeledes skyldte Bolivar deres Befrielse.

6) La Plata Staterne eller Buenos Ayres, nu et Forbund af flere Stater, hvorfra

7) Chile understøttedes i Befrielseskrigen.

8) Paraguay, hvor en Doctor Francia i mange Aar herskede med uindskrænket Magt, samt 9) Uruguay (Montevideo). — Hertil kommer endnu 10) de forenede Stater i Mellemamerika og 11) Mexico.

I disse Stater er den republikanske Regjeringsform herskende, og Slaveriet er afskaffet. Med Undtagelse af Chile, hvor der findes nogenlunde Ro og Orden, have de øvrige Republiker været plagede af evige Uroligheder, og deres Fremskridt ere trods Landenes naturlige Rigdom for intet at regne. Befolkningen er altfor umoden og blandet til at kunne bruge den ubegrænsede Frihed og Lighed med Maadehold. Centralisterne, der ønske Enhed i Regjeringen, have ført uendelige Kampe med Føderalisterne, der ville have selvstændige Provinser og kun for visse Anliggender en fælles Regjering ligesom i de nordamerikanske Fristater.

Disse indre Omvæltninger frembyde intet mærkeligt for os; kun i Mexicos Forhold har Evropa nylig været indviklet. Da nogle i Mexico boende fremmede led Overlast, fordrede England, Spanien og Frankrig, at den mexikanske Regjering skulde give Oprejsning og Erstatning. Men kun den sidste Magt gik frem med Eftertryk; en fransk Hær landsattes, erobrede Hovedstaden efter en

ikke ringe Modstand og besatte en stor Del af Landet. Det var Napoleon den 3dies Plan at bringe Mexico til Rolighed under en stærk monarchisk Regjering, som kunde bringe det rige Land i Opkomst og aabne et nyt Marked for Handelsomsætningen. Efter Napoleons Ønske blev Ærkehertug Maximilian af Østerrig udraabt til Kejser af Mexico (1864). Men næppe var den nord-amerikanske Borgerkrig tilendebragt, førend Regjeringen i Washington bevirkede, at de franske Tropper kaldtes tilbage fra Mexico. Her fik Republikanerne snart igjen Overhaand; Maximilian, der kjækt forblev paa sin Post, blev fangen ved Forræderi og skudt (1867).

St. Domingo eller Haiti, Vestindiens smukkeste og frugtbarste Ø, har været udsat for en ikke mindre omvexlende Skjæbne. I forrige Aarhundrede besad Frankrig den vestlige Del af Øen, som var fuld af dejlige Plantager, Spanien den større østlige, men mindre opdyrkede Del. Under den franske Revolution bleve Negerne erklærede for frie; men ikke tilfredse hermed bemægtigede de sig Herredømmet under Anførsel af den kraftige Høvding Toussaint Louverture. Frankrig havde vel ved Freden i Basel (1795) faaet Ejendomsret over den spanske Del; men først efter Freden i Amiens (1802) var Bonaparte som Førsteconsul istand til at sende en Armee derover for at bringe Negerne til Underkastelse. Dette lykkedes ogsaa, indtil Sygdomme bortrev Soldaterne, medens den paany udbrudte Krig med England hindrede Bonaparte i at sende Forstærkning. Siden har Øen været hjemsøgt af nye Omvæltninger; for Øjeblikket er Øen delt mellem to uafhængige Republiker.

Den portugisiske Koloni Brasilien blev 1822 erklæret for et uafhængigt Kejserdømme under Pedro 1. Folkets Utilfredshed med den Begunstigelse, der vistes Portugiserne, tvang ham til at nedlægge Regjeringen til Fordel for sin Søn Pedro 2 (1831). Brasilien, der har været mindre udsat for de i hin Verdensdel almindelige

Uroligheder, har i den nyeste Tid hævet sig betydeligt. Der er givet en Lov, ifølge hvilken Slaveriet efterhaanden vil blive afskaffet.

De nordamerikanske Fristater have siden Uafhængighedskrigen taget et Opsving, der grænser til det vidunderlige. Befolkningen er under stadige Indvandring fra Evropa bleven flere Gange fordoblet; uhyre Landstrækninger ere blevne opdyrkede, store Stæder have rejst sig i faa Aar, og Staternes Antal er steget til nogle og tredive. Blandt de ny tilkomne Stater nævnes Louisiana, som kjøbtes af Bonaparte som Førsteconsul; Florida, tidligere en spansk Koloni; Texas og det guldrige Californien, som erobredes fra Mexico. Nylig har ogsaa Rusland afstaaet sin Ejendomsret over de udstrakte, men øde Landstrækninger i det nordvestlige. Den nordamerikanske Union er Herre over Handelsvejene saavel til det stille som til det atlantiske Ocean. Samfærdselen lettes ved et Kanal- og Flodsystem og ved et Jernbanenet, hvortil Evropa ej kan opvise Magen. Fristaterne fremtræde saaledes som den nye Verdens Stormagt. Regjeringen i Washington vedkjender sig den Grundsætning ikke at tillade Evropa at blande sig i det amerikanske Fastlands Anliggender (Monroe-Doctrinen).

Indenfor Unionens Omraade udviklede der sig tidligt en Spaltning mellem de nordlige, industridrivende og handlende, Stater og de sydlige, agerdyrkende Stater. Hertil kom, at de sydlige fastholdt Slaveriet, som et stort Parti i Norden vilde have afskaffet. Striden opprivedes hyppig ved Spørgsmaalet, om Slaveriet skulde tillades i de nye Landstrækninger, som føjedes til Unionen. Det Sammenhold, der herskede mellem de rige Ejere af Bomuldsplantagerne, skaffede Syden trods dens mindre Befolkning i lang Tid Overvægten i Unionen. Men ved Præsidentvalget i 1860 sejrede Modpartiet, idet de fleste Stemmer faldt paa Lincoln, en afgjort Modstander af

Slaveriet. Dette bevirkede, at elleve sydlige Stater med en Befolkning af 9 Millioner Mennesker (hvoraf henved Halvdelen Slaver) traadte ud af Unionen og oprettede en egen Republik under Navn af „de confødererede Stater“. Deres Deputerede dannede en Congres i Richmond, og Jefferson Dawis valgtes til Præsident.

Regjeringen i Washington, hvor 23 Stater vare repræsenterede paa Congressen, ansaa Sydens Udtrædelse for lovstridig og besluttede at forsvare Unionens Udelelighed med Vaabenmagt. Saaledes opstod den lange og yderst blodige nordamerikanske Borgerkrig (1861 til 1865), under hvilken alt, hvad den nyeste Tid har opvist af Opfindelser i Krigsmaskiner, Panserskibe, Kanoner af ukjendt Maal og overordentlig Skudvidde osv. kom til Anvendelse. Til Søs vare Nordstaterne fra først af overlegne, blokerede de fjendtlige Kyster og bemægtigede sig vigtige Punkter, f. Ex. New Orleans. Til Lands maatte begge Partiers Hære skabes fra nyt af; men jo større Erfaringen og Øvelsen blev, desto blodigere bleve Slagene, der ofte varede mange Dage. Navnlig kjæmpedes der overordentlig haardnakket paa begge Sider af Potomacfloden imellem de to Hovedstæder Richmond og Washington. I fire Aar erstattede Syden sit ringere Antal ved overordentlige Anstrængelser; deres dygtige Generaler, blandt hvilke især Lee udmærkede sig, gik endog nogle Gange angrebsvis til Værks; men i det femte Aar begyndte Kræfterne at udtømmes. Al Af-sætning og Tilførsel var stoppet ved Blokaden; Befolkningen var trods den strængeste Udskrivning ikke istand til at udfylde Hullerne i Armeens Rækker, og en Mængde Slaver flygtede for at tage Tjeneste i den nordlige Armee. Da blev det muligt at gennemføre Lincolns Plan, ifølge hvilken Syden fra alle Sider skulde omspændes med overlegne Stridskræfter og saaledes trykkes til Jorden. Det afgjørende Slag indlededes af den dristige Unions-general Sherman, idet han (1865) Vest fra brød igjen-

nem til Georgien og Syd-Carolina, hvorved Richmond blev afskaaret fra Forbindelsen med Syden. General Grant angreb derpaa Sydens Hovedarmee under Lee og tvang denne efter en fortvivlet Modstand til at kapitulere.

Dermed ophørte al alvorlig Modstand. Kort efter blev Lincoln myrdet af nogle Fanatikere fra Syden, men denne Misgjerning kunde naturligvis ikke afværge Krigens Følger: Gjenoprettelsen af de nordamerikanske Fristaters Union og Slaveriets Afskaffelse paa hele dens Omraade.

Slutning.

Evropa efter 1863.

Siden Aaret 1863 har Evropa været Skuepladsen for tre Krige af uberegnelig Betydning for Fremtiden. Ved disse har Preussen vundet en overordentlig Udvidelse. Det blev først Danmark, dernæst Østerrig og de øvrige tyske Forbundsstater, tilsidst Frankrig, som blev Offere for de preussiske Statsstyreres Ærgjerrighed.

Saalænge Frederik Vilhelm 4 levede, var Preussens Politik vaklende, og dets Anseelse i Evropa i Aftagende. Da han døde (1861), besteg hans Broder Vilhelm 1 Thronen. I Begyndelsen syntes han at ville slaa ind paa en frisindet Vej; men det viste sig snart, at han tvertimod som Fyrste af Guds Naade betragtede den kongelige Villie som ophøjet over alle Forfatningsbestemmelser. Særegen Forkjærlighed nærede han for Militær-væsenet. Armeen skulde ikke alene være Regjeringens Støtte i det Indre, men ogsaa forøges og udrustes efter en saadan Maalestok, at den kunde optage en Kamp for Preussens Udvidelse. Imidlertid modsatte Deputeret-kammeret sig den nye Hærlov af Hensyn til de store Bekostninger og den lange Tjenestetid, som krævedes; men efterat den hensynsløse Bismarck var traadt i Spidsen for Ministeriet, blev Deputeretkammerets Mod-

stand brudt; Skattebevillingsretten krænkedes med militært Overmod, og Regjeringen trodsede sin Villie igjennem. For at dæmpe den herover vakte Forbitrelse, var det nødvendigt at vise Hærens Brugbarhed i Gjærningen og bringe Preussens Anseelse i Vejret ved Erobringer.

En gunstig Lejlighed hertil frembød sig ved den danske Konge Frederik den 7des Død (1863). Det lykkedes Bismarck at bevæge det kortsynede Østerrig til at være med om at overfalde Danmark*). Efter et halvt Aars Forløb blev Danmark tvunget til Freden i Wien (1864), hvori Slesvig, Holsten og Lauenburg afstodes til begge de tyske Stormagter. Dog tilkjøbte Preussen sig snart efter det sidstnævnte Land af sin Meddejer.

Det varede imidlertid ikke længe, inden Enigheden mellem Ransmændene forvandlede til aabent Fjendskab. Det var atter Bismarck, som yppede Strid i den Hensigt ikke alene at drive Østerrig ud af Hertugdømmerne, men ogsaa at skaffe Preussen Overherredømmet i Tyskland. Krigen udbrød i 1866. Paa Preussens Side stod Italien, hvis Konge, Victor Emanuel, tragtede efter at forene Venedig med det øvrige Italien; for Østerrig kjæmpede de fleste tyske Forbundsstater, navnlig de fire Kongeriger. Preussens slagfærdige Hære oversvømmede Sachsen og trængte ad flere Veje ind i Bøhmen, hvor det kom til et Hovedslag ved Sadova (Königgrätz). Kampen heldede i Begyndelsen til Østerrigernes Fordel; men da Preusserne bleve bedre anførte og vare udrustede med langt bedre Vaaben (Bagladegeværer), vendte Lykken sig, og Østerrigerne led et fuldstændigt Nederlag. Paa samme Tid aabnede Victor Emanuel Krigen ved et mere heftigt end vel beregnet Indfald i Venetien og blev slaaet af Østerrigerne ved Custozza. Heller ikke til Søs gik det Italienerne bedre. Efterat have lidt et Nederlag i det adriatiske Hav, maatte den italienske Panser-

*) Se 3die Del, S. 269.

flaade søge Havn. Dette havde dog ingen Indflydelse paa Krigens Udfald; Preussernes Sejr ved Sadova var i den Grad afgjørende, at de under skarp Forfølgelse af Fjenden nærmede sig til Wien. Da saa Østerrig sig nødt til at slutte Vaabenstilstand faa Uger efter, at de første Skud vare faldne. Under fransk Mægling sluttedes Freden i Prag (1866). Østerrig mistede vel af sine gamle Provinser kun Venetien, som gennem Folkeafstemning indlemmedes i Italien; men det udelukkedes fra Tyskland, foruden at det afstod sin Medejendomsret til Slesvig og Holsten med det Forbehold, at Nordslesvig, naar Befolkningen gennem Afstemning havde givet sit Ønske derom tilkjende, skulde gives tilbage til Danmark (Artikel V). Nordtyskland indtil Mainfloden skulde herefter danne et Forbund under Preussens Ledelse. — Kong Vilhelm benyttede derpaa sin Overmagt til at afsætte Fyrsterne i Hannover, Hessen Kassel og Nassau og „tilknytte“ disse Lande tillige med Slesvig, Holsten og Fristaden Frankfurt, Det nordtyske Forbund fik derefter en saadan Forfatning, at Preusserkongen blev dets virkelige Behersker og de øvrige Fyrster hans Vasaller. Desuden traadte Sydtysklands Stater i nærmere Forhold til Nordtyskland ved at slutte et offensivt og defensivt Forbund med Kong Vilhelm.

Det overvundne Østerrig har siden stræbt at forny sin Kraft ved en højst paatrængende Ordning af sine indre Anliggender. Det lykkedes Kejser Frants Joseph at tilvejebringe et godt Forhold til de hidtil misfornøjede Magyarer, idet han nu frivillig tilstod de til den ungarske Krone hørende Lande en lignende Frihed og Selvstændighed, som de forgjæves havde kæmpet for i 1848—49. For de særlige ungarske Anliggender dannedes en egen Regjering og Rigsdag i Pest, medens Rigets anden Halvdel har sit Ministerium og sin Rigsdag i Wien. Som hele Rigets Overhoved kaldes Frants Joseph Kejser af Østerrig og Konge af Ungarn. Dog er den nuværende

Tilstand ej ret befæstet, og der hersker endnu megen Misfornøjelse, navnlig blandt Czecherne i Bøhmen.

Efter Pragfreden indtraadte der et spændt Forhold mellem Preussen og Frankrig. Skjønt Preussen havde vundet Herredømmet over hele Nordtyskland, blev det nemlig snart tydeligt, at Kong Vilhelm og Bismarck tragtede efter at bringe ogsaa Sydtyskland (d: Bajern, Würtemberg og Baden) ind under preussisk Ledelse, et Maal, som fandt stort Bifald især hos det nationale Parti, der var begejstret for Tysklands Enhed. Men dette mente Frankrig for sin egen Sikkerheds Skyld ikke at kunne taale. Ogsaa i Frankrigs indre Forhold laa der en Opfordring til et Brud med Preussen, idet Kejser Napoleons Stjerne var begyndt at dale, særlig paa Grund af det uheldige Udfald af Toget til Mexiko, og Kejserdømmets Glans kun syntes at kunne hæves igjen ved en sejrrig Krig. Saaledes skete det, at Napoleon af sine Raadgivere lod sig henrive til at erklære Preussen Krig (Juli 1870), skjønt Frankrig langt fra var tilstrækkelig forberedt til at optage Kampen med sin frygtelige Modstander.

Ved en uhyre Kraftanspændelse blev det samlede Tysklands Krigsmagt — thi Sydtyskland stillede sig i Kraft af ovennævnte Alliancetraktat paa preussisk Side — i en meget kort Tid bragt op til en Million Soldater. Saaledes blev Kong Vilhelm, der var Overfelterre af Navn, medens den dygtige General Moltke var det af Gavn, istand til at trænge frem over Rhinen med langt større Hærmasser, end Frankrig kunde opstille paa egen Grund. Det første betydelige Sammenstød skete ved Wörth, hvor den franske Marechal Mac Mahons Korps blev overvældet og kastet paa Flugt. Derefter trak Napoleon sig tilbage med den øvrige Hær til den stærke Fæstning Metz og overlod her Kommandoen til den fra den mexikanske Tog bekendte Marechal Bazaine. Fra d. 14. til d. 18. August leveredes tre blodige Slag udenfor Metz, af hvilke de to første vare

uafgjørende, men det tredie fik et for Franskmændene uheldigt Udfald, saa at Bazaine blev afskaaren fra Tilbagevejen til Paris og maatte trække sig ind i Metz. Tyskerne vare stærke nok til at gøre Front mod to Sider. Medens een stor Hær blev tilbage ved Metz for at udhungre Bazaine, drog de øvrige videre fremad for at indtage Paris. Imidlertid havde Mac Mahon samlet sine adspredte Tropper og faaet Forstærkninger. Han satte sig nu med Kejseren ved sin Side i Bevægelse for at befri Bazaine; men hans Hær manglede altfor meget Sammenhold og Disciplin til at kunne udføre et saadant Vovestykke. Paa Marchen blev han indhentet af Fjendens overlegne Stridskræfter og angrebet ved Sedan, en ubetydelig Fæstning nær ved Belgiens Grænse. Efter at Mac Mahon var bleven haardt saaret, tog Slaget saa ulykkelig en Vending for Franskmændene, at hele deres Hær tillige med Kejseren selv maatte overgive sig og derefter blev ført til Tyskland i Krigsfangenskab. Da Efterretningen om dette uhorste Nederlag kom til Paris, udbrød der strax en Opstand (d. 4. Sept. 1870): Kejserdømmet blev kuldkastet uden Modstand og Frankrig erklæret for en Republik. I Spidsen for „den nationale Forsvarsregjering“, som nu paatog sig at fortsætte Krigen, traadte Kommandanten i Paris, General Trochu; men dens virksomste og mest uforfærdede Medlem var Republikaneren Gambetta. Faa Uger efter omringede Fjenden Paris og begyndte Belejringen af den omfangsrige, med en Kreds af Forter omgivne Hovedstad, medens Kong Vilhelm opslog sit Hovedkvarter paa Slottet i Versailles. Paa denne Tid besad Frankrig ingen Hær mere i aaben Mark. Men heller ikke de franske Fæstninger kunde holde sig lige over for det nye preussiske Artilleri. Foruden mange mindre Fæstninger faldt Strasburg, senere det udhungrede Metz, saa at Bazaine og hele hans Arme blev krigsfangen. Imidlertid var Gambetta i en Luftballon undkommen fra det indsluttede Paris og udøvede en fuldstændig dictatorisk

Magt fra Tours. Hvor fortvivlede end Forholdene vare, vedblev han at udruste den ene Hær efter den anden, for at gøre Fjenden hver Fodsbred Land stridig. Gjentagne Gange gjordes der navnlig Forsøg paa at gennembyrde de fjendtlige Linier og undsætte Paris; men dette var en Opgave, som de nys udskrevne franske Soldater og deres uøvede Officerer ikke vare voxne. Ligesaa uheldig gik det med de Udfald, som forsøgt af Trochu og den i Paris dannede Krigsstyrke. Det sidste Haab om at forandre Krigslykken brast omsider, da en stor fransk Hær, som var bestemt til at undsætte Fæstningen Belfort (i Elsass), blev trængt over paa Schweiz's Grund og afvæbnet. Samtidig hermed kapitulerede Paris, da Hungersnøden var stegen til det højeste (d. 27. Jan. 1871). Dermed var Frankrigs Modstandskraft brudt. I de sex Maaneder, denne i Historien exempelløse Krig havde varet, var der leveret 17 store Slag og 156 Træfninger; 26 franske Fæstninger havde overgivet sig, og henvend 400,000 franske Krigere (deriblandt 10,000 Officerer) vare tagne til Fange. Ved Freden i Frankfurt (1871) maatte Frankrig afstaa Tysk-Lothringen med Metz og Elsass (undtagen Belfort), samt betale 5000 Milioner Francs i Krigsomkostninger.

For at skabe en lovlig Regjering, som kunde besegle Freden og gjenoprejse Frankrig af dets dybe Fald, valgtes ved almindelig Stemmeret en Nationalforsamling, der tog Sæde først i Bordeaux, senere i Versailles. I dennes Hænder nedlagde den nationale Forsvarsregjering sin Magt, hvorpaa den gamle, agtede Statsmand Thiers sattes i Spidsen for Landets Styrelse. Men det socialistiske Parti benyttede strax den herskende Forvirring til at tilrive sig Magten i Paris. Ovenpaa den ødelæggende Krig fulgte en Borgerkrigs Ulykker. Paris maatte atter belejres, denne Gang af Frankrigs egne Soldater. Først efter at Thiers havde faaet en ordentlig Hær dannet af de fra Krigsfangenskabet hjem-

vendende Soldater lykkedes det at erobre Paris og gjøre Ende paa Oprøret; men inden det kunde forhindres, stak Socialisterne af Hævnjerrighed Ild paa Tuilerierne og andre af Hovedstadens herligste Bygninger, som nedbrændte til Grunden.

Da den indre Orden var gjenoprettet, gjorde Thiers sig fortjent ved at tilvejebringe Krigsomkostningernes umaadelige Sum. Først da denne var udbetalt, rømmede de tyske Tropper Frankrigs Jordbund. I Nationalforsamlingen have de politiske Partier: Legitimisterne, Orleanisterne, Bonapartisterne og Republikanerne hidtil staaet skarpt mod hinanden, idet hvert Parti arbejder for sit Maal. Under disse Stridigheder blev Thiers styrtet (1873), og i hans Sted valgtes Marechal Mac Mahon til Præsident for et Tidsrum af syv Aar. Allerede før dette skete, var Kejser Napoleon død i England.

Den fransk-tyske Krig gav Anledning til Fuldbyrnelsen af Tysklands Enhed, idet de tyske Fyrster bleve enige om at tilbyde Kongen af Preussen den tyske Kejserværdighed. Vilhelm den 1ste modtog Kronen under store Højtideligheder, medens han boede i Ludvig den 14des Palads i Versailles. Saaledes skete det, at det tyske Kejserrige, der var styrtet sammen i 1806 som Følge af Napoleon den 1stes Sejre, gjenoprettedes i 1871 som Følge af Napoleon den 3dies Nederlag. Kejseren staar i Spidsen for det tyske Riges Fællesanliggender, hvortil navnlig Krigsmagten hører. Han fører Regjeringen ved Hjælp af Rigskansleren, hvis Post for Tiden beklædes af Fyrst Bismarck, og deler den lovgivende Magt med en ved almindelig Stemmeret valgt Rigsdag i Berlin.

Ogsaa Italien benyttede den fransk-tyske Krig til at naa sine Ønskers Maal. Da den franske Besætning var trukket bort fra Rom for at bruges i Krigen, og da Kejserdømmet i Frankrig var styrtet, lod Kong Victor Emanuel sine Tropper besætte Rom. Medens Pave Pius 9 kun har beholdt Vaticanet og den omliggende

Del af Byen til sin Raadighed, er Rom blevet Kongeriget Italiens Hovedstad, hvorved Halvøens med saa stor Begejstring imødesete Enhed gennemførtes. Italien med sine 27 Millioner Indbyggere fremtræder saaledes som Evropeas sjette Stormagt.

Medens Evropeas Fred trods det gjenopvakte Nationalhad mellem Franskmand og Tyskere ikke er bleven forstyrret siden 1871, har Spanien været hjemsøgt af idelige Omvæltninger og en haardnakket Borgerkrig. I Aaret 1868 blev Dronning Isabella 2 fordrevet ved en almindelig Opstand, en Følge af hendes slette Regjering. Magthaverne sammenkaldte nu Cortes, og denne ved almindelig Stemmeret valgte Forsamling bestemte, at Spanien skulde være et indskrænket Monarchi med en meget fri Grundlov. Vanskeligheden var nu at finde en Konge. Efter flere forgjæves Forsøg*) herpaa modtog endelig den italienske Prins Amadeo, en Søn af Victor Emanuel, den ham tilbudte Krone (1870). Men det viste sig snart, at Spanien ej kan regjeres af en fremmed. Da Amadeo saa, at han intet kunde udrette i det af Partier sønderlidte Land, nedlagde han Kronen, og Spanien blev erklæret for en Republik, skjønt Folket er [saa langt som muligt fra at være modent til Selvstyrelsen. Imidlertid udbrød en karlistisk Opstand i de baskiske Provinser og Don Carlos, en Sønnesøn af den Side 73 nævnte Don Carlos, fremtraadte her som Kronprætendent. Da Republikanerne ikke formaaede at dæmpe denne, udraabte Armeen ved Nytaarstid 1875 Isabellas Søn Alfons d. 12te til Konge.

*) Det var i 1870 allerede aftalt, at en vis Prins Leopold af Hohenzollern (en Slægtning af Kong Vilhelm af Preussen) skulde være Konge i Spanien, da Frankrig gjorde Indsigelse herimod. Denne ubekjendte Prins blev da den uskyldige Aarsag til den fransk-tyske Krig.

Stamtavle I.

Carlo Bonaparte.

Joseph, Konge af Neapel 1806—1808, Konge af Spanien 1808—1814.	Napoleon 1, Consul 1799—1804, Kejser 1804—1814, † 5te Maj 1821. g. m. 1) Josephine*) 2) Marie Louise af Østerrig. — Napoleon 2. (Konge af Rom).	Lucien.	Ludvig, Konge af Holland fra 1806—1810, g. m. Hortense. — Napoleon 3, President 1848—1852, Kejser 1852—1871. — Napoleon.	Caroline, g. m. Joachim Murat, Konge af Neapel fra 1808—1815.	Jerome, Konge af Westphalen 1807—1813. — Napoleon, Prins.
---	--	----------------	--	--	--

*) Josephine havde af første Ægteskab med General Beauharnais Børnene Eugen (Vicekonge af Italien) og Hortense, som blev adopterede af Napoleon.

De vigtigste Begivenheder i den nyeste Historie,
chronologisk ordnede.

1789.

Stænderforsamlingen aabnes i Versailles	5 Maj.
Trediestand erklærer sig for Nationalforsamling	17 Juni.
Bastillen stormes	14 Juli.
Den gamle Statsorden omstyrtes	4 August.
Pøbelens Tog til Versailles	5 Oktober.

1790.

Kejser Joseph 2 †	Februar.
Stor Frihedsfest i Paris	14 Juli.

1791.

Mirabeaus Død	April.
Ludvig d. 16des Flugt	20 Juni.
Nationalforsamlingen opløses	30 Septbr.

1792.

Krigserklæring mod Østerrig	April.
Kongedømmet styrtes	10 August.
Myrderi i Paris's Fængsler	2—6 Sept.
Den lovgivende Forsamling opløses	20 Septbr.
Frankrig erklæres for en Republik	21 Septbr.
Slag ved Jemappe	Novbr.

1793.

Ludvig 16 henrettes	21 Januar.
Polens anden Deling	Februar.
Slag ved Neerwinden	Marts.
Girondinernes Fængsling	2 Juni.
Velfærdsudvalgets Dictatur	August.
Den første Coalition mod Frankrig.	

1794.

Danton guillotineres	5 April.
Slag ved Fleurus	Juni.
Robespierre styrtes (9 Thermidor)	27 Juli.

1795.

Pichegru erobrer Holland	Januar.
Fred i Basel	April.
Polens tredie Deling	Oktbr.
Directoriet tiltræder	26 Oktbr.

1796.

Bonapartes Sejr ved Lodi	Maj.
og ved Arcole	Novbr.
Catharina d. 2dens Død	Novbr.

1797.

Bonapartes Sejr ved Rivoli	Januar.
Mantuas Overgivelse	2 Februar.
Fred i Tolentino	Februar.
Statsstreg i Paris	4 Septbr.
Fred i Campo Formio	Oktbr.
Frederik Vilhelm 2 af Preussen †	Novbr.

1798.

Bonapartes Tog til Ægypten	Maj.
Slag ved Pyramiderne	21 Juli.
Søslaget ved Abukir	1 August.
Den 2den Coalitionskrig ndbryder	Novbr.

1799.

Slag ved Trebia	17—19 Juni.
Slag ved Zürich	Septbr.
Bonapartes Tilbagekomst fra Ægypten	9 Oktbr.
Statsomvæltning den 18de Brumaire	9 Novbr.
Konsularregjeringen indføres	25 Decbr.

1800.

Slag ved Marengo	14 Juni.
Slag ved Hohenlinden	3 Decbr.

1801.

Fred i Luneville	Februar.
Den russiske Kejser Povls Mord	24 Marts.
Slag paa Kjøbenhavns Rhed	2 April.
Det irske Parlament opløses	Juni.

1802.

Fred i Amiens	Marts.
Bonaparte Consul paa Livstid	August.

1803.

Krig med England begynder	Maj.
---------------------------	------

1804.

Napoleon 1 de Franskes Kejser	18 Maj.
Hans Kroning i Notre Dame	2 Decbr.

1805.

Den tredie Coalition stiftes	August.
Kapitulationen i Ulm	20 Oktbr.
Søslag ved Trafalgar	21 Oktbr.
Slag ved Austerlitz	2 Decbr.
Fred i Presburg	26 Decbr.

1806.

Joseph Konge i Neapel	Marts.
Ludvig Konge i Holland	Juni.
Rhinforbundet stiftes	Juli.
Frants 2 nedlægger den tyske Krone	6 August.
Slagene ved Jena og Auerstädt	14 Oktober.

1807.

Slag ved Eylau	8 Februar.
Slag ved Friedland	14 Juni.
Fred i Tilsit	Juli.
Kjøbenhavn kapitulerer	7 Septbr.
Portugal besættes	Novbr.

1808.

Oprør i Spanien mod Godoy	Marts.
Joseph bliver Konge i Spanien	Maj.
Kapitulation ved Baylen	Juli.
Den franske Hær kapitulerer i Portugal	August.
Napoleon besætter Madrid	4 Decbr.

1809.

Zaragozas Indtagelse	Februar.
Thronrevolution i Stockholm	Marts.
Krig med Østerrig. Slag ved Eckmühl, Regensburg osv.	19—21 Apr.
Slag ved Aspern og Eslingen	21 Maj.
Kirkestaten indlemmes i Frankrig	Maj.
Slag ved Wagram	5 Juli.
Fred i Frederiksham	Septbr.
Fred i Wien	Oktober.

1810.

Napoleon ægter Marie Louise	April.
Holland indlemmes i Frankrig	Juli.
Bernadotte vælges til svensk Kronprins	August.

1811.

Napoleon, Konge af Rom, fødes	Marts.
-------------------------------	--------

1812.

Fred i Bukarest	Maj.
Napoleon drager over Niemen	24 Juni.
Slag ved Borodino	7 Septbr.

Tilbagetog fra Moskov 19 Oktober.
 Overgang over Berezina 27 Novbr.

1813.

Preussen tiltræder den 6te Coalition Marts.
 Slag ved Bautzen Maj.
 Østerrigs Krigserklæring August.
 Slag ved Dresden 26 August.
 Slag ved Leipzig 16—19 Okt.

1814.

Fred i Kiel Januar.
 Paris kapitulerer 31 Marts.
 Napoleons Thronfrsigelse 11 April.
 Fred i Paris 30 Maj.
 Kongressen i Wien aabnes Oktober.

1815.

Napoleon kommer tilbage fra Elba 1 Marts.
 Murat fordrives fra Neapel Maj.
 Slag ved Ligny 16 Juni.
 Slag ved Waterloo 18 Juni.
 Den hellige Alliance stiftes Septbr.
 Murat bliver skudt Oktober.
 Napoleons Ankomst til St. Helena Oktober.
 Anden Fred i Paris Novbr.

Frankrig.	Spanien og Portugal. Italien.	Holland og Belgien.	Tyskland.	England.	Rusland, Tyrkiet og Grækenland.
Napoleon † . 1821 Ludvig 18 † 1824	Revolutionen paa den pyren. og ital. Halvø 1820-1823. Johan 6 † . 1826			Georg 3 † . 1820	Opstand i Grækenland . . . 1821 Alexander 1 † 1825 Messolungi erobres 1826 Slag ved Navarino . . . 1827 Fred i Adrianopel 1829 Opstand i Polen 1830 Slag ved Østro-lenka 1831
Julirevolutionen 1830 Carl 10 fordrives.	Bevægelser i Italien 1830 Ferdinand 7 † 1833	Revol. i Belgien 1830	Bevægelser i Tyskland . . 1830	Testakten ophæves . . . 1829 Georg 4 † . 1830 Parlamentsreform . . . 1832	
Februarrevolutionen . . . 1848 Ludvig Philip fordrives.	Borgerkrig i Spanien indtl. 1840 Pius 9 Pave . 1846 Revolution i Italien 1848 Slag ved Novara 1849	Vilhelm 1 af-gaar 1840	Kejser Frants 1 † 1835 Fred. Vilhelm 3 † 1840 Revolutioner . 1848 Krig i Ungarn 1849	Vilhelm 4 † 1837 Kornlovene ophæves . . . 1846	Opstand i Kroatov 1846

Trykfejl.

Side 16 Linie 16: hvilket læs hvilke.

— 22 Lin. 6 f. n. Staffen læs Straffen.

— 29 Lin. 4 f. n. 1997 læs 1797.

Odense Universitetsbibliotek

550100683581

1ste Koalition 1792-1797.
1792: 1793:
Östrik, Preussen, England, Holland, Spanien,
et syde Rys, de (flere) italienske Stater.

2den Koalition 1798-1801.
England, Östrik, Rusland, Tyrkiet, Neapel.

3dje Koalition 1805.
England, Östrik, Rusland, Sverige.

4de Koalition 1806-1807.
Preussen, England, Rusland, Sverige.

5te Koalition 1809.
England, Östrik, Spanien.

6te Koalition 1813.
England, Rusland, Preussen, Sverige.
Dernest Östrik o. a.